

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

SİYASAL PROPAGANDA BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYA VE KAMUOYU
Oğuzcan ACAR

DİJİTAL DÖNÜŞÜM VE KAMU HİZMETLERİ YÖNETİMDE YENİLİKÇİ
YAKLAŞIMLAR VE ZORLUKLAR
Hüseyin USLU

THE DEVELOPMENT OF THE WOMEN'S MOVEMENT AND THE PLACE OF
GENDER EQUALITY AND WOMEN'S ISSUES IN LEGAL DOCUMENTS IN
AZERBAIJAN
Ilaha BALAKISHIYEVA

MAIN THEMES AND BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CONFLICT AND
CLIMATE CHANGE STUDIES
Çağla EDİZ, İsmail EDİZ

BADİOU'NUN YENİ KOMÜNİZM ANLAYIŞINDAKİ DEVLET DÜŞÜNCESİ
ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR DEĞERLENDİRME
Çağın BİR

International Journal of Political Studies

(Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi)

Aralık / December 2023 Volume / Cilt 9 Issue / Sayı 3

p-ISSN: 2528-9969

e-ISSN: 2149-8539

International Journal of Political Studies (IJPS) is an academical, periodic and refereed journal published on April, August, and December -three times in a year- by the Center of Political Economical and Social Research (PESA). The Journal publishes articles which are written in the discipline of social sciences like Public Administration, Political Sciences, International Relationships, Sociology, History, Philosophy, Psychology and Turkish Language. The Journal aims to help distribute, discuss and evaluate investigations and scientific studies by academicians, market and for those who are interested. The Journal is published on internet.

Permission to make digital or hard copies of part or all of the International Journal of Political Studies for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not distributed for profit or directional commercial advantage. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. Permission may be requested from the PESA Research and Publication Department.

Copyright © 2023 by PESA

No responsibility for the views expressed by authors and reviews in the International Journal of Political Studies is assumed by the editors or by the Publisher Center for Political, Economic and Social Research (PESA).

Contact Editorial Office

Address: Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan-Sakarya/Türkiye

E-mail: politikarastirmalardergisi@gmail.com **Phone:** +905327695899

Fax: +902642956233

Published by: Center for Political, Economic and Social Research (PESA)

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (PESA)

www.pesa.org

International Journal of Political Studies (IJPS)

Published by PESA, On Behalf of PESA the Owner is

Fatih YARDIMCIOĞLU

Editors / Editörler

İsmail Ediz

Editorial Assistants / Editör Yardımcıları

Menderes Kurt

Nurbanu Bulgur

Typesetting /Dizin

Furkan FAYDALI

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Tim Jacoby (The University of Manchester, UK), **Prof. Dr. Tuncay Kardaş** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Necmettin Alkan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Arif Bilgin** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Serdar Güleler** (Uludağ Üniversitesi), **Doç. Dr. Adrian Jones** (La Trobe University, AU), **Prof. Dr. Fatih Savaşan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Kabasakal** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Balcı** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ahmet Ulusoy** (Beykent Üniversitesi), **Prof. Dr. Osman Pehlivan** (Karadeniz Teknik Üniversitesi), **Prof. Dr. Mehmet Asutay** (Durham University, UK), **Prof. Dr. Ramazan Erdağ** (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

REFeree BOARD / SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Zeynep Yücel (Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi), **Prof. Dr. Sertif Demir** (Türk Hava Kurumu Üniversitesi), **Doç. Dr. Emre Ozan** (Kırklareli Üniversitesi), **Doç. Dr. Ceren Yegen** (Mersin Üniversitesi), **Doç. Dr. Ayşe Asiltürk** (Trabzon Üniversitesi), **Doç. Dr. Yusuf Ziya Bölükbaşı** (Anadolu Üniversitesi), **Doç. Dr. Gökberk Yücel** (Amasya Üniversitesi), **Doç. Dr. Tufan Çötök** (Sakarya Üniversitesi), **Doç. Dr. Elmas Yıldız Hanedar** (Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi), **Doç. Dr. Rıdvan Kalaycı** (Sakarya Üniversitesi), **Öğr. Gör. Senem Demirkıran** (Trakya Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Muammer Aktay** (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Ömür Birler** (Orta Doğu Teknik Üniversitesi), **Dr. Mehmet Rakipoğlu** (Batman Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Necmettin Acar** (Mardin Artuklu Üniversitesi), **Öğr. Gör. Musa Can Eraslan** (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi), **Öğr. Gör. Özkan Avcı** (Bartın Üniversitesi), **Dr. Caner Çakı** (Bir Kuruma Bağlı Değildir)

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi'nin İndeklendiği dizinler;

ASOS, Academia Social Science Index, DOAJ, Directory of Open Access Journals, Index Copernicus, ResearchBib, Citefactor

İÇİNDEKİLER

Makaleler

Siyasal Propaganda Bağlamında Sosyal Medya ve Kamuoyu (Araştırma Makalesi)

Oğuzcan ACAR 1

Dijital Dönüşüm ve Kamu Hizmetleri Yönetimde Yenilikçi Yaklaşımlar ve Zorluklar (Araştırma Makalesi)

Hüseyin USLU 15

Azerbaycan'da Kadın Hareketinin Gelişimi ve Yasal Belgelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Sorunlarının Yeri (Araştırma Makalesi)

İlaha BALAKISHIYEVA 33

Çatışma ve İklim Değişimi Çalışmalarının Ana Temaları ve Bibliyometrik İncelenmesi (Araştırma Makalesi)

Çağla EDİZ, İsmail EDİZ 47

Badiou'nun Yeni Komünizm Anlayışındaki Devlet Düşüncesi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme (Araştırma Makalesi)

Çağan BİR 59

CONTENTS

Articles

Social Media and Public Opinion in the Context of Political Propaganda
(Research Article)

Oğuzcan ACAR 1

Innovative Approaches and Challenges in Digital Transformation and Public Services Management (Research Article)

Hüseyin USLU 15

The Development of The Women’s Movement and The Place of Gender Equality and Women’s Issues in Legal Documents in Azerbaijan (Research Article)

Ilaha BALAKISHIYEVA 33

Main Themes and Bibliometric Analysis of Conflict and Climate Change Studies (Research Article)

Çağla EDİZ, İsmail EDİZ 47

A Critical Review on the Concept of State in Badiou’s Understanding of New Communism (Research Article)

Çağan BİR 59

Siyasal Propaganda Bağlamında Sosyal Medya ve Kamuoyu¹

Oğuzcan ACAR²

Özet

Dijital çağın başat bir unsuru olarak sosyal medya, gündelik yaşamın bir parçası hâline gelmiştir. Bu yaygınlık, kavramın çeşitli disiplinlere ait kavramlarla ilişkili olarak incelenmesine imkân tanımaktadır. Bu çalışmada ise sosyal medya ile ilişkileri bağlamında siyasal propaganda ve kamuoyu kavramları değerlendirilmiştir. Dijitalleşmeyle birlikte büyük değişimler geçiren bu kavramların yeni niteliklerini, sosyal medyanın yapısal niteliklerinden ayrı ele almak mümkün değildir. Siyasal propaganda, klasik medyanın vakit, nakit ve etki açısından sağlayamadığı avantajlardan faydalanarak dijital bir propaganda formuna bürünmüştür. Bu durum, elbette propagandanın odağında bulunan kamuoyunun, dijital platformlarda şekillendirilmesine imkân tanıyan bir zemin yaratmıştır. Böylelikle kamuoyu, dijitalleşmenin getirdiği yeni teknik imkânlar dahilinde manipülasyonu çok daha kolay bir yapıya indirgenmiştir. Başta sosyal medyadaki kullanıcı verilerinin analizi olmak üzere çeşitli yöntemler propaganda politikalarının üretimini ve kamuoyunun yönlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. İşbu çalışma kavramların özgül manalarına ve birbirleri arasındaki ilişkiye temel bir imleme yapmak gayesiyle hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, İletişim, Kamuoyu, Siyasal Propaganda, Sosyal Medya

¹ Mevcut çalışma, Yeni Yüzyıl'da İletişim Kongresi'nde (2022) "Siyasal Propaganda Bağlamında Sosyal Medyanın Dijital İletişim Çağında Kamuoyu Yaratma Niteliği" başlığıyla sunulan bildiriden elde edilen verilerden üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kocaeli, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5290-8497, oguzcanacar7@gmail.com

Social Media and Public Opinion in the Context of Political Propaganda¹

Oğuzcan ACAR²

Abstract

As a pervasive feature of the digital age, social media is now integrated into our daily lives. This widespread availability allows for a comprehensive examination of the concept's connections with various disciplines. This study is an assessment of the concepts of political propaganda and public opinion in relation to their relationship with social media. It is not possible to examine the enhanced features of these notions, which have fundamentally transformed with digitalization, without considering the structural attributes of social media. Political propaganda has adopted digital methods, exploiting the advantages inaccessible to traditional media such as time, money and influence. This situation has, of course, created a platform for public opinion, which is crucial to propaganda, to be shaped on digital platforms. Thus, public opinion has become a simplified construct that is easily influenced through the expanded technical capacities offered by digitalization. Various methods, including the analysis of user data on social media, enable the creation of propaganda strategies and the manipulation of public opinion. The aim of this study is to offer a fundamental guide to the precise definitions of the concepts and their interrelations.

Keywords: Communication, Digitalization, Political Propaganda, Public Opinion, Social Media

¹ The article has been generated from the paper presented at the Communication Congress in the New Century (2022) titled "The Nature of Creating Public Opinion in the Context of Political Propaganda: Social Media in the Digital Communication Era."

² PhD. Student, Kocaeli University, Political Science and Public Administration, Kocaeli, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5290-8497, oguzcanacar7@gmail.com

GİRİŞ

Dijitalleşme, çağın karakteristik bir niteliği olarak ortaya çıkar.¹ İnternet kullanımındaki yaygınlık dolayısıyla sosyal medya platformlarına olan talep de paralel bir şekilde artmaktadır. Gündelik yaşam pratiklerinde büyük değişikliklere neden olan sosyal medya, siyasal propaganda ve kamuoyu gibi ilişkili olduğu kavramlara da etki etmektedir.² Bu bağlamda alıcıların siyasî tavır alışları üzerinde, göndericilerin istekleri doğrultusunda yönlendirme gayesini haiz siyasal propaganda, propaganda pratiklerinin yüksek maliyeti, ulaşılabilecek maksimum alıcının sınırı, iletilerin dolaşım sürelerinin kısalığı gibi nedenlerle istenilen verimi klasik medyadan alamamaktadır. Sosyal medyanın getirdiği uygulama maliyetlerinin düşük olması, yüksek nicelikte alıcıya ulaşabilme, iletilerin uzun süre dolaşımında kalması gibi nitelikler, siyasal propagandanın etkinliğini artırmıştır. Propaganda uygulayıcıları açısından olumlu sayılabilecek bu yeni nitelikler, kamuoyunun etki altına alınıp yönlendirilmesinde de büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla kamuoyu kavramının da klasik bağlamından sıyrılıp yeni bir anlam ihtiva etmesine neden olan sosyal medya, klasik kamuoyundan farklı değerlendirilen bir bağlama yerleşmiştir.

Siyasal propagandanın klasik medya düzleminde uygulanması, kamuoyunun sınırlı bir ölçüde oluşturulması veya yönlendirilmesi imkânı tanıdığı için, sosyal medya propaganda pratikleri kamuoyu üzerindeki etki oranını yükseltmiştir. Böylelikle hemen herkesin bir sosyal medya uygulamasına üyeliğinin bulunduğu bugün, kamuoyunu oluşturan herkesin bir şekilde propaganda pratiklerine maruz kalması mümkündür. Ayrıca sosyal medyada paylaşılan kişisel verilerinin yoğunluğunun artması, bu verilerin analizi vasıtasıyla üretilen propaganda pratiklerinin kullanıcılar üzerinde çok daha etkili olmasına neden olmaktadır. Nihayetinde sosyal medyada uygulanan siyasal propaganda pratiklerinin, eski dönemlere göre büyük bir etkinlik ivmesi yakaladığı görülmektedir. Düşük maliyetlerle devasa boyutlarda kitlelere ulaşan mesajlar, kamuoyunu kendi lehine manipüle etmek isteyen siyasal iktidar sahipleri ve sermayedarları tarafından memnuniyetle karşılanılmaktadırlar.³ Bu nedenle sosyal medyanın, siyasal propaganda politikaları aracılığıyla kamuoyu oluşturma ve yönlendirme imkânı sunan bir mekân olduğu unutulmamalıdır. Bu durum, genel itibarıyla iktidar sahiplerini kitlelerin hakları lehine baskı altına alabilme potansiyelini içeren kamuoyunun, tam aksi yönde iktidar sahiplerinin lehine taleplerde bulunacak şekilde manipüle edilmesine zemin oluşturmaktadır.

Mevcut çalışma bahis mevzuu edilen biçimde gündelik yaşamın başat unsurlarından biri hâline gelen sosyal medyanın, hak talep ve edinim süreçlerinin temelini teşkil eden kamuoyu açısından nasıl bir önem arz ettiği ve siyasal propaganda pratiklerinin bu bağlamdaki rolünün ne olduğunu değerlendirmektedir. Çalışmada ilkin mezkûr kavramların ne ifade ettiği tekil olarak ele alınacaktır, zira her kavramın işaret ettiği anlamı tam olarak kavramak bu kavramlar arasındaki ilişkiselliği anlamaya daha fazla katkı sağlayacaktır. Daha sonrasında ise kavramlar arasındaki ilişkinin, sosyal medyayı kamuoyu oluşturmak için siyasal propaganda vasıtası olarak kullanmanın ne tür problematikleri içerdiği tartışılacaktır. Sosyal medyada gerçekleştirilen propaganda faaliyetlerinin kamuoyunun sağlıklı kanaat üretme becerisine ket vurduğu ve esasen pejoratif biçimde değerlendirilmesi gerektiği perspektifiyle bu mesele üzerine bir çerçeve çizilmeye gayret edilecektir. Türkçe literatürde bu kavramlar arasındaki ilişkiyi irdeleyen geniş bir çalışma yelpazesi olduğu söylenemeyeceği için bu çalışmada çizilen temel izleğin araştırmacıları yeni çalışmalara yönlendirmesi hedeflenmektedir.

Kavramsal Ana Hatları İşaretlemek

Siyasal propaganda, kamuoyu ve sosyal medya kavramları, birbirleriyle doğrudan olmasa da dolayımli olarak ilişkilidir. Hatta denilebilir ki kimi bağlamda bugün, kavramlar arasında doğrusal bir ilişki bile bulunmaktadır. Bu nedenle kavramların birbirleriyle olan ilişkileri kadar tekil olarak incelenmeleri de oldukça önemlidir. İşbu çalışma esasen kavramsal ana hatları işaretleme ve birbirleriyle olan rabitalarını

¹ Dijitalleşmenin siyaset bilimi açısından çeşitli örneklerle gerçekleştirilen bir değerlendirmesi için bkz. Kneuer, M. & Milner, H. V. (Eds.), (2019), *Political Science and Digitalization – Global Perspectives*, Verlag Barbara Budrich.

² Sosyal medyanın politik açıdan etki oranına dair bir araştırma için bkz. Woolley, S. C. & Howard, P.N. (Eds), (2018), *Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*, Oxford University Press.

³ Propagandanın toplumsal zihni şekillendirmedeki tesirine dair bir okuma için bkz. Chomsky, N & Barsamian, D. (2015), *Propaganda and Public Mind*, Haymarket Books.

irdeleme hususunda temel olma gayesi teşkil ettiğinden öncelikle her birinin ayrı değerlendirilmesi mühimdir.

Propaganda,⁴ temel olarak ister gerçek ister sahte bilginin, diğer insanların inançlarını ve davranışlarını etkilemek adına yayılması manasına gelir. Belirli bir amaç, kasıt ve manipülasyon, dikkat dağıtma ve gerçeği çarpıtma gibi nitelikleriyle ön plana çıkar (Smith, 2021). Bu bağlamda, kavramın gerçeklikle olan ilişkisinin belirsizlik taşıdığı ve temel hedefinin uygulayıcının istekleri doğrultusunda kitleleri yönlendirmek olduğu görülür. Yönlendirme faaliyetleri için kullanılan çeşitli unsurların başında da semboller gelmektedir. Propagandanın karakterinde belirli semboller kullanılarak kolektif davranışların idare edilmesi bulunur (Lasswell, 1927: 627). Kitleler rasyonel olmaktan ziyade duygusal olarak motive oldukları için, sembollerin birlik yaratma ve ortak eyleme yönlendirme niteliği propaganda açısından çok mühim görünür.

Duygusal bağların kuvvetlendirilmesi, uygulayıcının, hedef kitleyi istediği doğrultuda yönlendirebilmesi için elzemdir. Öyle ki sembollerin ortak duygu yaratma niteliği, kitle manipülasyonları için vazgeçilmez bir noktada konumlanır. Karar mekanizmalarını bulanıklaştıran bu manipülasyon eylemi, seçmen olarak nitelenen kitlenin siyasal fikir ve davranışlarını hedefler. Propagandanın tek yönlü ve zorlayıcı olma niteliği de burada ortaya çıkar. Göndericinin niyeti propaganda olduğu sürece diyalojik süreç işlemez.

Niyet, ekseriyetle propagandayı iletişimden ayıran sınır olarak konumlanır.⁵ Uygulayıcının niyeti, hedef kitleyi kendi dileğine göre yönlendirmek olduğu sürece propaganda mevcuttur (Qualter, 1980: 267). Nitekim göndericiden alıcıya iletilen mesaja karşılık bir dönüt beklenmez, beklenen, kanaatlerin göndericinin istediği doğrultuda değişmesi ve kitlesel ölçekte itaat edilmesidir. Sosyal medya kamuoyunda hedeflenen de budur, gündemin siyasal propaganda mesajları çerçevesinde şekillenmesi ve tüm söylemin iktidarın dilediği biçimde olmasıdır.

Kitlesel bir pratik olması sebebiyle propagandanın, her bağlamda yüksek ölçekte olması gerekir. Propaganda tekniği, kitleleri bir yandan ikna edip diğer yandan yönetmek gayesiyle bilimin tesis ettiği araçların tümünden faydalanarak bütüncül uygulanan bir yapıdadır (Domenach, 1969: 6). Bu bağlamda sosyal medya da teknolojik ilerlemenin propaganda aracı olarak kullanılmasına örnektir.⁶ Nihayetinde bugün, en geniş yüksek ölçekte kitle ulaşım imkânını ve bunu en düşük maliyetle yapma durumunu sosyal medya haizdir. Bütüncül bir yapı olma niteliği, propaganda için geçerli olduğu kadar, belirli ölçülerde ilişkili kavramlar için de geçerlidir. Örneğin kitle iletişim aracı olarak sosyal medyanın da bütünsel incelenmesi, belirli kısıtlamalara tabi tutulmaması gerekir. Dijital mekândaki kamuoyunun tam olarak kavranabilmesi için, propaganda içeriklerinin kısa sürelerde geniş kitlelere ulaşabilmesine ve onları etkileyebilmesine zemin hazırlayan tüm niteliklerin esasen bir bütün olduğu idrak edilmelidir.

Kitle iletişim araçlarının haiz olduğu kitleleri kontrol edebilme niteliği, oldukça cezbedici olduğu için her zaman fethedilmesi gereken aygıtlar olarak görülürler. Kitle iletişim araçlarının tarafsızlığından söz etmek mümkün değil gibidir. Nitekim medya, her zaman siyasal iktidarın ve sermayenin etkisindedir. Bu bağlamda medyanın sunduğu haberler, yönetici elitin iradesini temsil eder (Lukmantoro vd., 2019: 419). Zira tarafsızlık iddiası da bir propaganda politikasından başka bir şey değildir.⁷ Kişiler veya gruplar siyasal tavır alışları nedeniyle tüm eylemlerinde belirli ajandalara göre hareket ederler. Tabii bu durumun aşikâr olması, karşıt kişi ve grupları rahatsız edebileceği, politikalarına engel olunabileceği gibi gerekçeler nedeniyle kitle iletişim araçlarını kontrol edenlerin, kendilerini tarafsız göstermesini zorunlu kılar. Siyasal iktidar ve sermaye sahipleri, kapital formasyonda her zaman kendi çıkarlarını hedeflemekte ve bunun için, diğer kişi ve grupları görmezden gelmektedirler. Dolayısıyla sosyal medyada üretilen yahut yönlendirilen kamuoyu, güç odaklarının nüfuzundan bağımsız değildir.

Propaganda için kullanılan araçların önemi kadar propaganda mesajlarının içeriği de önemlidir. Nitekim mesajlar, alıcılara hitap ettikleri ölçüde göndericinin isteklerini gerçekleştirebilme kapasitesine sahiptir,

⁴ Kavrama dair literatürün temel kitaplarından biri için bkz. Bernays, E. (2004), Propaganda, Ig Publishing.

⁵ Propaganda ve iletişim kavramlarına dair bir çalışma için bkz. Moran, T. P. (1979), "Propaganda as pseudocommunication", ETC: A Review of General Semantics, 36, 2, 181-197. Siyasal iletişimin bir türü olarak propagandanın ana hatları için ise bkz. Ateş, Ş. (2000). "Bir siyasal iletişim tarzı olan propagandanın tanınması ve propaganda metinlerinin çözümlenmesi", bilig, 13, s. 117-132.

⁶ Teknolojik ilerlemenin propaganda kavramına etkileri hakkında temel bir okuma için bkz. Köktürk, G. V. (2020), "Propagandanın değişen görünümü", Turkish Studies, 15, 8, s. 3593-3608.

⁷ Medyanın tarafsızlığı bağlamında bir tartışma için bkz. Girgin, A. (2001), "Tarafsızlık (Nesnellik, Objektiflik)", 11, 11, s. 247-254.

propaganda ile hedeflenen, mesajların olabildiğince uzun süre ve olabildiğince çok kişi nezdinde dolaşımında kalmasıdır. Aksi takdirde mesajlar, kitlelerin dikkatini çekmeyecek ve etki oranları sınırlı kalacaktır. Sosyal medya, bu bağlamda, hızlı ve kolay işlenebilir veri imkânı sunmasıyla kamuoyuna yönelik mesaj üretimini kolaylaştırır.

Mesajın yüksek dolaşım derecesi, propagandanın uzun süreli efektifliği için vazgeçilmez unsurlardandır. Kimi propaganda politikası ani ve etki oranı yüksek tepkiler yaratması için planlanırken kimi de uzun süreli ve derin etkiler bırakan bir yapıyı hedefler. İkincisi, uzun süreli iktidar sahibi olmak için tercih edilen, çokça kullanılan yöntemi ifade eder. Kavramın bu yönünü Latince kökeninde aramak da mümkündür. Propaganda kelimesinin etimolojik kökeni, bitki tohumunun yeniden üretilmesi için toprağa ekilmesi anlamını taşır (Brown, 1992: 11). Yani kimi propaganda politikasının tohumu kitlelerin zihnine ve yüreğine atılır, nesiller boyu yeşermesi izlenir. Bu nedenle ekseriyetle siyasal iktidar ve sermaye sahipleri zaman içinde el değiştirdikçe de söylenen yalanlar, yapısal tahakkümler bir nesilden diğerine aktarılmaktadır. İnternete yüklenen verilerin tamamen silinmesinin mümkün olmaması, sosyal medyanın kamuoyuna ektiği tohumlar açısından bir fikir oluşturmaktadır.

Çoğu insan, inanmak istediği neyse ona inanır ve propaganda tarafından kolaylıkla yönlendirilebilir. Propagandanın temel amacı, propaganda uygulayıcısının, kendi ajandasını ilerletmek için hedef kitlenin fikirlerini, duygularını veya tutumlarını etkilemesidir (Erbschloe, 2019: 4). Bu bağlamda insanların, inanmaya meyilli olmasının her zaman propaganda uygulayıcılarının lehine olduğu söylenebilir. Çünkü propagandanın kitlede yaratacağı etki, kitlenin duygu ve davranış yoluyla propaganda uygulayıcısına vereceği desteğin uç noktalara çıkmasına imkân tanıyabilir.

Nihayetinde propagandanın, kitle kontrolü için belirli ve bilinçli olarak üretilen politikalar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kitlesel hâlde olunca duygusallığı rasyonelliğine ağır basan insanlar, propaganda politikaları tarafından göndericilerin isteklerine göre yönlendirilmektedirler.⁸ Propagandanın kitleler için bir tehlike olduğu kadar, güç odakları için de avantaj olduğu ortadadır. Propaganda aygıtlarını elinde bulunduranlar, bu gücü her daim kendi lehlerine olacak şekilde kullanmaktadırlar.

Kamuoyu, genel itibariyle bir topluluğun, önemli bir kısmının belirli bir hususta ifade ettiği bireysel görüş ve tutumların toplamına işaret eder (Davison, 2021). Önemli olan husus, bireylerin görüşlerinin toplamı şeklinde genel ifadeyle tabir edilse de kamuoyunda ön plana çıkanın topluluk fikri olduğudur. Tanımına ve belirlenimine dair net karara varılamamış olsa da çoğu yazarca işaret edilen nokta, kamuoyunun kamusal meselelere dair fikir ortaklığını imlediğidir.⁹

Dikkat edilmesi gereken, kamuoyunun kamusal çoğunluk anlamını taşımamasıdır. Kamuoyu, çoğunlukların ortak kanaati veya çoğunluk ile azınlığın ortak kanaati şeklinde daha doğru ifade edilebilir. Aksi hâlde ifade edilen şey tahakküm ilişkisidir. Oysaki sağlıklı bir kamuoyu oluşumu için tartışma zemini olmazsa olmazdır. Kamuoyunu etkilemek isteyen güç odakları ise bunu es geçip halkın ortak kanaatinden ziyade içindeki baskın çoğunluğa göre ajandalarını geliştirmektedir.¹⁰

Kamuoyu desteğini almak siyasal iktidar sahipleri için oldukça önemli olduğundan, kavramın ehemmiyeti giderek artmış, nihayetinde başlı başına bir endüstri hâline gelmiştir. Kamuoyu endüstrisi, milyonlarca dolarlık geliri bulunan bir konumdadır, siyasal adaylar seçim kampanyalarını yürütebilmek için kamuoyu verilerine sahip olmak zorundadır (Milburn, 1998: 36). Siyasal figürlerin kamuoyunu etkileyebilmesi için, hedeflediği kitlenin verilerine sahip olması gerekir ki bu da oldukça maliyetli bir iştir. Maliyetin düşürülmesindeki en büyük imkân da sosyal medyadır. Kavramın içerdiği zorluk, yalnızca somut analizler düzleminde değil, soyut ve teorik düzlemde de geçerlidir. Kavramın ölçülerek değerlendirmeye tabi tutulup bir kalıp olarak ortaya konamaması, hangi bağlamda ele alınması gerektiğine dair bir fikir sunar. Kamuoyu, kuramsal bir yapıdır, ölçülebilir bir nesne yahut nitelik değildir (Milburn, 1998: 37). Bu yüzden de yalnızca ölçülebilir verilere dayanan analizler kısır ve eksik

⁸ Kitle psikolojisine dair temel bir okuma için bkz. Freud, S. (2023), Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi, Çev. S. Emrem, Can Yayınları.

⁹ Kamuoyu kavramına odaklanan temel çalışmalar için bkz. Lipmann, W. (2020). Kamuoyu, Çev. Kolektif. Kabalcı Yayınları; Bernays, E. (2022), Belirginleşen Kamuoyu, Çev. O. D. Yılmaz, Kabalcı Yayınları.

¹⁰ Bu konuda J. J. Rousseau'nun "genel irade" kavramını düşünmek faydalı olabilir, meseleye dair bir inceleme için bkz. Orhan, Ö. (2012), "J.J. Rousseau'da Genel İrade Kavramı", FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 14, s. 1-26.

kalabilmektedir. Kavramın kuramsal ölçekte sınırlarının çizilememesi, ölçülebilirlik düzeyindeki kısıtlarla birleştiğinde, ortaya bulanık bir yapı çıkar.

Kamuoyu kavramının işlevlerine dair çeşitli argümanlar ileri sürülmektedir. Genel itibariyle kamusal ve sosyal bakımdan ortaklık fikrinin oluşumunu imleyen pratikler, temel işlevler olarak görülmektedir. Kamuoyunun, açık ve örtük olmak üzere çift işlevi olduğu söylenebilir ki bunlar, şöyle özetlenebilir (Noelle-Neumann, 1998: xiv):

Demokratik toplumlarda kamuoyunun açık işlevi, hükümetleri denetlemeyi, muhalefet etmeyi, eğitimi, sorumluluk ve bilgi sahibi ergin vatandaşların rasyonel siyasi katılımlarını kapsar; totaliter rejimlerde bu anlamda bir açık işleve sahip bir kamuoyunun varlığından söz edilemez. Kamuoyunun örtük işleviyse, toplumsal denetim, yani bireylerin farkına varmadan toplumu bir arada tutmak için bireylere ve hükümete uyguladıkları uzlaşma baskısıdır; (...) kamuoyunun örtük toplumsal denetim işlevine, en demokratik ve özgür toplumlarda rastlayabileceğimiz gibi, en baskıcı, otoriter rejimlerde de rastlayabiliriz.

Kamuoyu doğrudan kamusal meselelerle ilgili olduğundan, mevzubahis toplum açısından siyasi katılım oranının yüksek olması önemli bir husustur.¹¹ Zira düşük siyasi katılım, kamuoyunu değil, yalnızca aktif siyasi hayatı bulunan belirli zümrelerin fikirlerini gösterecektir. Kamuoyunun etkinliği siyasi katılım oranıyla doğrusal ilişkilidir. Halkın, siyasi iktidarı denetleyebilmesi, muhalefet edebilmesi ve taleplerini iletebilmesi ancak güçlü kamuoyunun varlığıyla mümkün olur. Siyasi katılım yüksekliği ise sosyal medyada kristalize olur. Her kullanıcı istemeseler dahi siyasi içeriklerle karşılaşır, zira sosyal medya, herkesin herkesle her konuda her zaman etkileşimde bulunabilmesi şiarını taşır.

Kamuoyu, yalnızca halk ve iktidar sahipleri arasındaki dengeyi kurmaz. Ayrıca birey ve toplum arasındaki ilişkiler için de ehemmiyeti vardır. Bireylerin sesini birbirlerine ve siyasi seçkinlere duyurabilmesi bağlamında demokrasi için hayati önemdedir. Tabii kamuoyu toplumsal olarak inşa edilip tezahür ettiği verilerin ve metodların yanı sıra, temsille görevli siyasi aktörlerin nasıl anladığı ile de biçimlenir (McGregor, 2019: 12). Dolayısıyla kamuoyunu oluşturan bireylerin kendi aralarındaki iletişimi kadar siyasi temsilcileriyle olan iletişimi de büyük önem taşır. Bireylerin birbirlerine fikirlerini aktarıp her biri için ortak faydayı sağlayacak kanaate varmaları, ardından bu kanaati siyasi temsilcilerine iletip en doğru şekilde anladıklarından ve uygun şekilde hareket edeceklerinden emin olmaları, sağlıklı kamuoyunun şartı gibi görünmektedir. Ancak bunu sosyal medyanın kaotik ortamında tesis etmek zordur, zira orada her kullanıcı kendi popülaritesini yaratma çabasıdadır.¹²

Kamuoyunu oluşturan kitlenin belirli olmasının ayrı bir önemi vardır. Bilhassa sosyal medyadaki kamuoyu, bu hususun yeniden değerlendirildiği araştırmaları gerekli kılmıştır. Anonim bir kamuoyunun fikir dağılımını hedeflemek yerine, ulusal nüfus ve kişisel sosyal ağlar gibi farklı grupların içindeki fikirlere atıfta bulunan kamuoyu algılarının dikkate alınması tavsiye edilir (Meubbaum ve Krämer, 2016: 8). Böylelikle oluşturulan kamuoyunun gerçekliğinden bir nebze de olsa emin olunabilecek, anonimliğin getirdiği belirsizliğin neden olabileceği yanlış politikarlardan kaçınılabilecektir. Dolayısıyla siyasi propagandanın en yüksek verimi almak isteyenlerin, kamuoyunu belirleyen vatandaşlarla net bir şekilde iletişim kurduğundan emin olması gerekir.

Ekseriyetle çoğunluğun tahakkümü ile karıştırılmasına karşın, kamuoyu, çoğunlukların ve azınlıkların birbirleriyle kamusal meseleleri tartışabildikleri bir ortamın neticesinde elde edilen kanaatler olarak görülmesi daha doğrudur. Nitekim kamuoyu ile hedeflenen şey, belirlenen ortak kanaatin, vatandaşların ortak mutluluğuna en uygun olan olması gerektiğidir.

Sosyal medya, kullanıcıların fikirlerini, kişisel mesajlarını ve video gibi diğer içeriklerini paylaşarak internet üzerinden kurduğu iletişimlerin bütünüdür (Britannica, 2022). Kavramın işaret ettiği anlam giderek genişlemekte, internetin günlük yaşamın vazgeçilmezi olmasıyla sosyal ilişkiler tamamen

¹¹ Siyasi katılıma dair giriş niteliğinde okumalar için bkz. Aydın, A. (2019), "Olumlu ve Olumsuz Manası ile Siyasi Katılım Türlerinin İncelenmesi", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 10, 17, s. 2119-2138; Silsüpür, Ö. (2021), "Siyasal Katılım, Siyasal İletişim ve Medya", Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 6, s. 163-173.

¹² Kullanıcıların kendilerine dönük popülarite açlığı narsistik bir patoloji olarak görünür, narsisizm odaklı bir çalışma için bkz. Faucher, K. X. (2018), Social Capital Online: Alienation and Accumulation, University of Westminster Press.

olmasa da çok yüksek oranda dijital mekânlarda geliştirilmektedir. Zira sosyal medya, zamanı ve mekânı aşarak yeni bir iletişim imkânı yaratmaktadır.¹³

Sosyal medya ile özel ve kamusal hayatın dijital olarak paylaşılması isteğinin yanı sıra, çevrim içi olma gereksinimi, hatta zorunluluğu oluşmuştur. Dijital mekânların hayata bu denli mündemiç hâle gelmesi, geleneksel medyanın yetersizliklerini de su üstüne çıkarmıştır. Böylelikle geleneksel medyanın kısıtlarından kaçınma gayesi, sosyal medya kullanıcı sayısında büyük bir artışa neden olmuştur.

Sosyal medyanın daha dinamik, hızlı örgütlenen ve mobilize yapıda olması tercih edilebilirlik oranını yükseltir. Sosyal medya, klasik medyaya göre daha geniş bir kitleye hitap eder, coğrafi erişimi daha yüksektir, yeni olaylara ve durumlara hızlı tepki verir, haber tüketicileriyle daha doğrudan bir iletişime sahiptir (Bowd, 2016: 129). Böylelikle geniş kitlelere kısa sürede ulaşmak isteyen, olaylara karşı anlık ve hızlı reaksiyon göstermeyi hedefleyenler için başvurulacak ilk merci olmuştur.

Sosyal medya, ayrıca merkezî olmayan yapısı itibarıyla bireylerin kendini önemli hissetme ihtiyacına da hitap ettiği için cazibe sahibidir. Bu durum her ne kadar belirli güç odaklarının kontrolünde olan medya düzenine karşı, daha demokratik bir yapı oluşturduğu argümanlarının doğuşuna neden olsa da bu iddiaların doğruluğu tartışmalıdır. Belirli bir merkezden üretilen bilgi sorununa karşı sosyal medya, merkezî olmayan bilginin yarattığı sorunlarla yüzleşmektedir.

Merkeziyetsizliğin demokratikleşme olduğuna dair ön kabul, dağınık yapıların yarattığı kaostan gözden kaçmasına neden olmaktadır. Dijital medyanın merkezî olmayan iletişim potansiyeli, bilginin demokratikleşmesiyle özdeşleştirilmemelidir (Farkas ve Neumayer, 2018: 5). Zira sosyal medya, anonim hesap açan her kullanıcının, doğruluktan bağımsız olarak bilgi üretim sürecine katılımına imkân tanır.¹⁴ Böylelikle neyin doğru neyin yanlış olduğunun belirlenemediği, başıboş bilgi parçalarının ve hakikat kırıntılarının etrafa saçıldığı dijital mekânlar ortaya çıkmaktadır.

İnternete yüklenen bilgilerin doğru veya yanlış olarak belirlenmesindeki zorluğun yanı sıra, sosyal medyada dolaşımda bulunan bilgilerin nicel çoğunluğu da büyük sorunlar yaratmaktadır. Sosyal medya, geleneksel medyanın yapabileceğinden daha hızlı şekilde daha fazla bilgiyi, bilgi piyasasına sürerek hakikatin potansiyel çöküşünü hızlandırabilir (Baum ve Potter, 2019: 751). Ortalama bir sosyal medya kullanıcısı, anlar içinde o kadar çok bilgiye maruz kalmaktadır ki sağduyulu yorumlamalarda bulunabilmek için ihtiyaç duyduğu vakti bulamaz. Zihnin, birbiriyle ihtilafa düşen sayısız bilgiyle karşılaşması nihayetinde muhakemesini zayıflatır. Kullanıcı, kendini neyin hakikat olduğunu anlayamadığı bir durumun içinde bulur.¹⁵ Elbette bu durum da siyasal propaganda pratiklerinin kolay karşılık bulmasına zemin hazırlar.

Bilgi paylaşımındaki yoğun artış, hakikati belirsiz bir noktaya çeker. Mezkûr bilgi paylaşımı yalnızca kamusal verilerin veya haber değeri olan içeriklerin paylaşılmasını değil, aynı zamanda kişisel verilerin dolaşıma sokulmasını da içerir. Kullanıcıların paylaştığı her kişisel bilgi, veri analizcileri tarafından başta siyasal olmak üzere tavır alışlarını ve alışkanlık kalıplarını yönlendirmek için incelenip kullanılmaktadır.

Sosyal medyanın yaşamı bulanıklaştıran yönü, dijital bir sahtelik içinde ortaya çıkar. Öyle ki sosyal medyadaki etkileşimden aldığı hazzı katlayacak şekilde hareket etmeye devam eden kullanıcı, bir yerden sonra sosyal gerçeklikten bağlarını koparmakta veya iyi ihtimalle sırf sosyal medya çevresine gösterebilmek için sosyal yaşantısına devam etmektedir. Nitekim gelinen noktada, sosyal medyaya taşınmayan bir gerçekliğin yok hükmünde olduğu dijital bir algı yaratılır. Bu noktaya gelen kullanıcıların oluşturduğu kamuoyu ise siyasal propaganda ile güdülmeye oldukça açık yapıdadır.

Sosyal medya, getirdiği dijital algı ile insanın sosyal yaşantısını değişime tabi tutmaktadır. İnsan davranışlarının sosyal yönden şekillenmesi, yakın çevredeki kişilere uyum sağlama ve onları taklit etme ihtiyacından faydalanır. Çevrimiçi sosyal medya ise sosyal bağları yeniden tanımlamak, bireysel uyum ve normallik görüşlerini yeniden şekillendirmek için güçlü bir araçtır (Coiera, 2013: 24). Bu değişim düsturu ise gerçekleştirilmesi ve kabul edilmesi zor hususların, önce sosyal medyada gündeme getirilip

¹³ Sosyal medyanın mantığına dair bir inceleme için bkz. van Dijck, J. ve Poell, T. (2020), "Sosyal Medyanın Mantığını Anlamak", Çev. Ş. Koçak Kurt, Yeni Medya, 9, s. 110-128.

¹⁴ Sosyal medyada sahte haber üretimine dair bir çalışma için bkz. Yerlikaya, T. ve Toker Aslan, S. (2020), "Social Media and Fake News in the Post-Truth Era", Insight Turkey, 22, 2, s. 177-196.

¹⁵ Hakikatin yerinden edildiği bir çağ fikri literatürde "post-truth" çalışmaları dahilinde yer edinmiştir, kavrama dair bir tartışma için bkz. Brahms, Y. (2020), "Philosophy of Post-Truth", Institute for National Security Studies, s. 1-19.

daha sonra sosyal gerçekliğe entegre edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Tek tıkla arkadaş olabilmeyenin, yüz yüze görüşmeden başkasının mahremine erişebilmenin getirdiği yeni bağ anlayışı, her geçen gün daha atomize bir sosyal formasyon yaratmaktadır.

Sosyal medyanın dijitalleşme şiarı, sosyal yapıdaki gerçekliğin kırılmasına ve sosyal yapıyı oluşturan bağların zayıflamasına yol açmaktadır. Bilgi paylaşımındaki yükseliş, bu bilgilerin veri düzlemine çekilip değerlendirilmesine, nihayetinde kullanıcıların sosyal medya bağımlılıklarının artırılması için yeni politikalar geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Gelinek nokta, sosyal medyanın gündelik yaşamın vazgeçilmez bir unsuru olması ve dolayısıyla dijitalleşmeyen gerçekliğin herhangi bir karşılık bulamaması gibi görünmektedir.

Kavramlar Arasındaki İlişkiselliği Düşünmek

Uzun vadede, internetin sosyal değişime etkilerinin en önemlileri politikada, bilhassa propaganda açısından görülür.¹⁶ İnternet, medyayı daha fazla farklılaşmaya iter. Sosyal medyanın siyasî söylemi artan bir şekilde domine ettiği görülmektedir. Yukarıdan, elitlerden daha fazla güdüleme ve yanıtlama ile aşağıdan, daha fazla girdi ve katılımı insanları aracılı ilişkilere hapseder (Schroeder, 2018: 8). İnternetin hiyerarşik yapı kurma niteliği, en somut tezahürünü sosyal medyada göstermektedir. Nitekim siyasal katılım bile sosyal medyada gerçekleşmekte, klavyelerden siyasal talepler iletilmektedir.¹⁷ Buna karşın güç odakları, propaganda mekanizmalarını kullanarak hâlihazırda dijital mekânlara tutsak olmuş kitleleri yönlendirmektedir. Bu durum kendini özgürlük olarak sunan yeni bir tür tutsaklık formasyonuna işaret etmektedir.¹⁸

Dijitalleşmenin başat unsur hâline geldiği bugün, sosyal etkileşimin sosyal medyaya taşınmasıyla birlikte kamusal alanların anlamlarını kaybetme tehlikesi bir soru olarak öne çıkmaktadır (Badel ve Lopez Baeza, 2021: 129).¹⁹ Anlam kaybının temel gerekçelerinden biri olarak etkileşim ortaklarının belirsizliği belirtilebilir. Yeni medya teknolojileri, kullanıcılarına kimlik gizleme imkânı tanımaktadır. Bu bağlamda gizlilikle sosyal medyada yer alan kişiler, kamuoyu oluşum süreçlerine yararlı ve zararlı bilgilerle iştirak edebilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya toplum tarafından dışlanan davranış modellerini de barındırabilmektedir. Bu davranış modelleri sosyal medyanın sunduğu imkânlar nedeniyle herhangi bir engel olmaksızın kendilerine dijital mekânlarda yer bulabilmektedirler (Yengin ve Bayrak, 2017: 381). Yeni bir dijital kamuoyunun oluşumu, bu anlamda belirli tehlikelerle birlikte gelmektedir. Fake, anonim, troll ve benzeri hesapların varlığı dijital kamuoyunun gerçekliğini sorgulamakta, post-truth bir siyasetin görünümünü düşündürmektedir.²⁰

Kullanıcılar, sosyal medya ile elde ettikleri görünürlüğü, özgül kimlikler üretmek için kullanabilmektedirler. Sosyal medyada “medeni durumunu, aile ve arkadaşlık ilişkilerini, eğitim durumunu, kariyerini, gezdiği yerleri, ideolojik fikirlerini” farklı şekillerde kurgulama ve olandan farklı bir kimlik üretme imkânı bulunmaktadır (Koç ve Kılınc, 2020: 34). Pek tabii bu dijital kimlikler onların sosyal medyadaki kamusal katılımına herhangi bir engel oluşturmaz. Bilakis bu dijital kamuoyu, görünen profille belirli bir uyum içermeyen kamusal fikirlerin dolaşımında olmasının zemini. Resmî kimliğin dışında kullanılan kimliklerle politik gündeme kolaylıkla ve hızlı bir şekilde katılabilen kimseler, gündeme dair anlık tepkiler verip siyasî aktörlere dönüşebilmektedirler (Işıklı ve Önce, 2020: 148). Dolayısıyla kamuoyunun dijital dönüşümünün belirli problemleri beraberinde getirdiği söylenebilir.

¹⁶ Sosyal medya ve siyasal propaganda ilişkisine dair temel okumalar için bkz. Doğan, İ. (2020). “Siyasal Propaganda ve Sosyal Medya”, Ahi Evran akademi, 1, 2, s. 1-13; Köseoğlu, Y. ve Al, H. (2013), “Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya”, Akademik İncelemeler Dergisi, 8, 3, s. 103-125.

¹⁷ Kavramların birbiriyle ilişkisine dair bir çalışma için bkz. Tütünsatar, A. ve Okçu, M. (2020), “Sosyal Medya Siyasal Katılım İlişkisi: Uygulamalar ve Olaylar Üzerinden Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 36, s. 66-93.

¹⁸ Bu türden özgürlük krizine dair bir inceleme için bkz. Han, B-C. (2019), Psikopolitika, Çev. H. Barışcan, Metis Yayınları.

¹⁹ Esasen dijitalleşmenin evvelinde de kamusal alanın dönüşümü hususu bir problem olarak bulunmaktadır, bu konuya dair bir çalışma için bkz. Sennett, R. (2013), Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev. S. Durak ve A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları.

²⁰ Sosyal medyadaki sanal kimlikler hakkında bir araştırma için bkz. Barut Tuğtekin, E. ve Dursun, Ö. (2021), “Sosyal Ağlarda Sanal Kimlik Kullanımının İncelenmesi”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 55, s. 146-160.

Genelde internetin ve özelde sosyal medyanın gündelik yaşama mündemiç hâle gelmesi, aracılı bir toplumsal formasyonun yerleşik hâle gelmesine neden olur. Bu bağlamda herhangi bir toplumsal gerçeklikten ziyade hak istemleri, dijital mekânlarda dile getirilmektedir.²¹ Elbette bu durum iktidar sahipleri açısından avantajlı bir durum yaratmakta, yalnızca söylem düzeyinde kalan yahut görünürde gerçekleştirilen politikalar geniş kitlelere pazarlanmaktadır. Protesto, grev yahut benzeri şekilde gerçekleştirilen yasal eylemlerin hak edinimi konusunda daha etkili olduğu vaktadır. Bununla birlikte sosyal medya çalışmaları, iktidar karşısında belirli bir güç alternatifi sunmadığı için hak taleplerinin gerçekleştirilmesi hususunda yetersiz kalmaktadır.

Mesajların yüksek dolaşım imkânına sahip olması, kitleler nezdinde karşılıklarının bulunmasına bağlıdır. Göndericilerin ilettiği mesajlar ise rastgele iddialar neticesinde değil, hedef kitleye dair verilerin analizi neticesinde geliştirilir. Bir tür hesaplama işlemine dönen politik iletişim, hedef kitlelerin beğenilerine hitap edecek biçimde tasarlanarak gönderilen iletinin kalıcılığını temin edebilmektedir. Siyasi partiler, özel şirketler, hükümetler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, hedef kitlelerin algılarını etkilemek ve davranışlarını değiştirmek için kullandıkları propaganda mesajlarını verilere dayanarak üretirler (Erbschloe, 2019: 5). Bu verilerin miktarı ise her geçen gün artmaktadır, zira kullanıcılar sosyal medyada siyaset konuşmayı yoğun olarak tercih ederler. Dolayısıyla insanların siyasî tercihlerine işaret eden dijital izler bırakma oranı giderek yükselmektedir (Cerina ve Duch, 2020: 987). Eskiden bu veriler somut etkileşimler sonucu elde ediliyor olsa da bugün, sosyal medya aracılığıyla daha fazla veriye daha az maliyetle erişilebilmektedir. Bireylerin duygu ve düşüncelerine ait verileri kendi iradeleriyle internette paylaşmaları, propaganda uygulayıcılarının onlara göndereceği mesajları nokta atışı yapacak şekilde düzenlemeleri için uygun zemini hazırlar. Böylelikle görülür ki propaganda pratikleri klasik döneme nazaran çok büyük etki ve güç faktörü elde etmektedir. Dolayısıyla bugünün propaganda politikalarının tahayyül edilenden çok daha komplike bir vaziyette tezahür ettiği ifade edilebilir.

Veri analizleri yoluyla alıcıların kolaylıkla kabulleneceği ve uzun süre dolaşımında tutacağı mesajlar üretilir. Elbette bunların propaganda uygulayıcılarının lehine olması, mümkün olan en geniş kitleyi yönlendirmesi hedeflenir. Bu noktada göndericiler, mesajların inanılabilirlik veya doğruluk seviyesinin yüksek olmasından ziyade, alıcıların mesajları benimseme oranına odaklanırlar. Zira kitleler, mesajların gerçeklik ile olan ilişkisine değil, kendilerine hitap edip etmemesine göre tavır almaktadır. Ayrıca iletilerin içeriği, mesajı benimsemeyenleri dahi harekete geçirme potansiyeline sahiptir. Böylelikle karşı çıkmak ve eleştirmek için bile olsa sosyal medyada gönderilen iletiye etkileşim vermek esasen propaganda uygulayıcısının lehine işleyen bir süreç yaratmaktadır.

Sosyal medyada yayınlanan hemen her içerik verileri analiz edenlerin ilgi odaklarında olmakta, geliştirilen algoritmalar sayesinde otomatik bir şekilde kullanıcıların deneyimleri şekillendirilmektedir. Sosyal medya sitelerinin kelimeleri ve cümleleri analiz eden algoritmaları vardır, böylelikle başlıkları listeleyip neyin popüler olduğunu anlayabilirler. Bu listeler belirli süreler içinde en çok tartışılan şeylerin ne olduğunun anlaşılmasını sağlar (Prier, 2017: 52). Popülerite ölçeğine göre sosyal medya platformları, kamuoyunu nasıl yönlendireceklerine dair programlarını oluşturmaktadırlar. Mikro zaman dilimlerinde makro verileri değerlendirebilen algoritmalar, sahte bir özgür alan deneyimi içinde kamuoyunu kendi isteklerine göre yönlendirmektedir. Böylelikle kendi hür iradeleriyle belirli politik tartışmaları yürüttüklerini ve hatta gündemdeki politik meseleleri kendilerinin yarattığını düşünen kitleler, aslında kendilerine sunulan bir ajandaya göre bilinçsizce hareket etmektedirler. Popülerite ölçeğini tasarlamayı mümkün kılan veri analizi metodunun düşük maliyetli ve yüksek hızlı gerçekleşmesi, kitlelerin oldukça dinamik ve değişken gündemlere tabi tutulmasına neden olmaktadır. Gündemin bu denli hızlı değişmesi ise kullanıcıların “sağlam bir geçmiş versiyonu” oluşturmaya mani olur ve nihayetinde tarihsel bilgi ortadan kalkar (Stevenson, 2008: 247). Tarihsel bilginin kaybı nedeniyle boşluğa düşen zihinler, propaganda politikalarının ürettiği iletilerle doldurulur. Anda hapsolmuş görünen kullanıcılar bitmek bilmeyen bir ileti yağmurunda mahsur kalır.

²¹ Dijital aktivizm, sosyal medya ve toplumsal hareketler arasındaki ilişki için bkz. Gray-Hawkins, M. (2018), “Collective movements, digital activism, and protest events: The effectiveness of social media concerning the organization of large-scale political participation”, *Geopolitics, History, and International Relations*, 10, 2, s. 64-69; Cernison, M. (2019), *Social Media Activism: Water as a Common Good*, Amsterdam University Press.

Kullanıcıların kişisel verilerini paylaşması gün geçtikçe bir zorunluluk hissi yaratmaktadır.²² Zira kitlelerin belirli trendleri takip etmeye meyyal olması ve sosyal yalnızlık hissine düşmemeyi arzulaması, onları, kişisel verilerini gönüllü bir şekilde bir tür kamusal alan olarak işaretlenen sosyal medya platformlarına yüklemeye sevk etmektedir. Yüklenen verilerin artışı ise doğrudan sosyal medya algoritmalarının ve reklam politikalarının isabetli olma oranını artırır. Dolayısıyla işlenen veriler kullanıcıların kendilerine bir tür sömürü aygıtı olarak dönmektedir. Sosyal medyada paylaşılan kişisel veriler arttıkça sosyal medya sitelerinin kâr marjı yükselir. Bu nedenle platformlar, kişilerin hayatları ve düşünceleri hakkında daha fazla paylaşım yapmaları için onları kandırır veya teşvik eder (Claypoole, 2014: 1). Sosyal medya platformlarında takipçi sayısının yüksek olması, paylaşım sayısının fazla olması, dolaşımdaki verilerin oldukça kişisel olması gibi unsurlar sorunun temel noktalarını teşkil eder. Kullanıcıların özel alanlarını kendi istekleriyle kamusal alana açmaları, onlara sosyal medya etkileşimlerinin sağladığı sahte bir şöhret ve özgüven tanımakta, dolayısıyla kullanıcılar kullanım kültürlerini giderek yoğunlaştırmaktadır.²³

Bilhassa belirli kişi ve grupların baskın olduğu sosyal medya platformları, kullanıcılara yalnızca ilgilerini cezbeden gönderiler sunarak onları kendilerine ait bir dünyaya hapsedmektedir. Bir tür beğeni çemberine hapsolan kullanıcılar kendileri gibi olan kullanıcılarla daha fazla etkileşim içinde olacağından oluşan yankı odasında gerçeklikten bağımsız farklı bir dünya tasavvurunda yaşamaya başlayacaklar ve kısa sürede bunun patolojileriyle yüzleşeceklerdir. Sosyal medya platformlarının geliştirdiği algoritmalar, gözbebeklerini belirli bir noktaya kilitlemek üzere tasarlanır ki kullanıcı, alternatif bakış açılarına maruz kalmayın. Platformlar tüketim alışkanlıklarınızı öğrendikçe, kullanıcıyı başka yerlere bakmaya sevk edebilecek karşıt bilgileri dışlamak için, sürekli en beğendiğiniz içerikleri sunar (Baum ve Potter, 2019: 750). Bu durum nihayetinde kullanıcının sosyal gerçeklikten kopmasına, içinde bulunduğu toplumsal formasyonla alakası olmayan bir gerçeklik tasavvurunda yaşamasına neden olmaktadır. Tartışma düzleminin uzağında kalan ve kendi beğenilerine göre bir uzlaşının odağında bulunan kullanıcı, sağlıklı bir kamuoyu üretimine katılmaktan mahrum kalmakta yahut üretimine katıldığı kamuoyunun sağduyu niteliğini düşürmektedir. Dolayısıyla sağlıksız düşüncelerin yaygın kanaatler hâline gelebildiği veya öyle addedildiği rölativist yankı odaları kullanıcıların gerçeklik algısını bozmaktadır.²⁴ Nitekim dijital ağın, bugün, ötekilikten ve yabancılıktan “temizlenmiş bir yankı odası” olduğu vakiadır (Han, 2023: 12). Kamuoyundaki bu patolojik hâllerin neticesi de kamu lehine gerçekleşecek olumlu hâllerin henüz başında önüne geçilmesi manasına gelecektir, zira bu imkânı sağduyulu bir şekilde kullanabilecek bir kitle bulunmamaktadır.

Tabii kamuoyunun ölçümü tümüyle sosyal medyadan gerçekleşmez, zira başta anonim kullanıcılık olmak üzere sosyal medyanın bazı unsurları bu imkânı kapatır.²⁵ Kamuoyunun ölçümü, anketlerin yerini alacak şekilde sadece sosyal medyadan gerçekleşmez. Sosyal medya kamuoyunun farklı bir temsilini sunar, dolayısıyla görmezden gelinemez (McGregor, 2019: 2). Artık es geçilemez bir noktaya eriştiği için, sosyal medya, klasik kamuoyu belirlenim yöntemlerinin yanına ek bir düzlem daha oluşturmaktadır. Klasik biçimde anketler aracılığıyla belirlenen ve yeni biçimde sosyal medyayla belirlenen kamuoyunun nitelikleri şöyledir: “Anketler aracılığıyla belirlenen kamuoyu; özel, bireysel, temsili ve ölçülebilirdir. Diğer yandan, sosyal medya aracılığıyla belirlenen kamuoyu; kamusal, ilişkisel, hiyerarşik ve ölçülebilirdir.” (McGregor, 2019: 13). Yani sosyal medyadaki kamuoyunun özgül değeri, hiyerarşik ilişki ağlarının değerlendirilebilmesinde yatar.

Kamuoyu belirlenim noktasındaki zorluğun yanı sıra, sosyal medya ayrı bir güçlük daha yaratmaktadır. Bireysellik odaklı bir mekânsal deneyim sunduğu için, dijital platformlarda parçalı bir yapı bulunmaktadır. Birlik olma zorluğunun yanı sıra, atomize bir deneyim tasavvuru, nihayetinde kamuoyunu oluşturan halkın parçalanmasına neden olur. Bu nedenle bir tür kamusal alan olma ihtiva eden sosyal medyanın, aynı zamanda bir tür özel alan olma niteliğini de haiz olması paradoksal

²² Biyo-egemenlik bağlamında veri gizliliği hakkında bir çalışma için bkz. Çankaya, H. ve Ekiz, C. (2018), “Biyopolitik açıdan kişisel verilerin korunması”, *Memleket Siyaset Yönetim*, 13, 29, s. 147-168.

²³ Sosyal medyanın şöhret algısına dair bir inceleme için bkz. Arık, E. (2013), “Sıradan İnsanın Yükselişi: Sosyal Medya Şöhretleri”, *İletişim ve Diplomasi*, 1, s. 97-112.

²⁴ Yankı odalarıyla ilgili temel bir okuma için bkz. Hülür, H. ve Bayır, M. (2021), “Doğruluk-Sonrası Çağın Bir Boyutu Olarak Yankı Odası”, 5, 9, s. 254-254.

²⁵ Sosyal medyada anonim olmanın etkilerine dair bir çalışma için bkz. Kaya, S. (2022), “Sosyal medyada anonim olmanın söylemler üzerindeki etkisinin haber yorumları üzerinden incelenmesi”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 60, s. 168-185.

bir yapıda olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda bireyselliğin ön plana çıktığı kamusal deneyimlerin kolektiviteden uzak olduğu için belirli bir politik güç yaratamayacağı da aşikâr gibidir. Dolayısıyla kamuoyu oluşturabilme potansiyeli açısından sosyal medya kullanıcılarının yalıtılmış bireyler olarak değil, diyalog hâlindeki bir kolektivitenin mensupları olarak hareket etmeleri daha isabetli olacaktır.

Halk giderek daha fazla parçalanır ve kutuplaşırken liderlerin mesajlarını iletmesi daha da zorlaşır. Bilgi fazlalığı parçalanmışlıkla harman edildiğinde, neticesi az bilgilendirilmiş bir kamuoyu olur (Baum ve Potter, 2019: 750). Hem alıcı hem de mesaj nezdinde nicel yükseliş yaşanması, iletilerin bulanıklaşmasına neden olur. Bulanık bir ortamda üretilen kamuoyu sağduyudan yoksundur. Yeterince bilgilendirilmemiş bir kamuoyundan oluşacak kanaat, sağlıklı olmaktan uzaktır. Dolayısıyla bilgi ve iktidar ilişkisini göz önünde bulunduran bir perspektiften bakıldığı vakit, sosyal medyanın bilgi yerine veriyi ön plana çıkararak ve kullanıcıların cehaletini bir biçimde körükleyen yapısının propaganda uygulayıcıları açısından uygun zemini teşkil ettiği rahatlıkla ifade edilebilir.

Bulanık ve parçalı bir mekân tasavvurunda siyasal bir birlik oluşturma düşüncesinin de yeri yok gibi görünür. Çünkü siyasal birlik kitlenin tümüyle aynı fikirde olmasına değil, farklı fikirlerin bir arada olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla sosyal medyanın kamuoyu açısından birleştirici yerine çözücü bir niteliğinin bulunması, bu parçalı mekânın propaganda politikalarına maruz kalma ihtimalini yükseltmektedir. Siyasî kutuplaşmaların çevrimiçi yükselişi, dijital propagandanın göz ardı edilemeyecek etkilerinden biridir (Bjola, 2018: 189). Nitekim propaganda uygulayıcıları kendi tahakkümlerinin süresini ve kuvvetini artırmak için, karşılarında olanların parçalı ve dağınık bir yapıda olmasını istemektedir. Dolayısıyla dijital propagandanın temel gayelerinin başında, hedef kitleyi parçalamak ve birlik olmalarının önünde engel oluşturacak şekilde aralarındaki siyasal kutuplaşmayı harlamak olacaktır. Siyasal birliğin tesis edilemediği hâllerin kaçınılmaz neticesi kutuplaşmanın yükselmesidir. Kutuplaşmanın yoğunlaşması da kamuoyunun gücünün esas kaynağı olan birlik fikrinin iktidar odakları karşısında erimesidir.

Sağlıklı kamuoyu için halkın, kamuoyunu oluşturacak fikirlerini sağlıklı bir düzlemde üretebilme imkânı olmalıdır. Yani iletişim ne kadar yalın, mekân ne kadar temiz olursa kamuoyunun fikirleri o kadar makul olacaktır. Kamuoyunun demokratik değeri göz önünde bulundurulursa, vatandaşların kendi görüşlerini oluşturmak için kullandıkları bilgilere güvenebilmeleri gerekir (Dubois vd., 2018: 4). Yani, kamusal meselelere dair bilgilendirmelerin açık ve seçik olması, halkın sağduyulu fikir üretebilme kapasitesi üzerinde etkilidir. Kamuoyu üretilen kamusal meseleye dair bilgiler ne kadar bulanık olursa, halkın konuyla ilgili ortaya çıkan ortak fikri de o derece belirsiz olur. Bu da sosyal medyadaki siyasal propaganda faaliyetlerindeki yoğunluk yüzünden, dijital mekânlarda sağlıklı kamuoyu yaratımının ne kadar zor olduğunu sorgulatar.

Bahis mevzuu edilen sosyal medyanın pejoratif nitelikleri, esasında kamuoyu açısından sorun addedilen noktalar. Medyanın, devleti yahut ticarî şirketleri kontrol edenler nezdinde bir oyun nesnesi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda medya, güçlü tarafların propaganda aygıtı olmaktan öteye gidemez. Gündem belirlenebilir, sosyal gerçeklik manipüle edilebilir. Zira siyasetin ve iş dünyasının seçkinleri tam da bunun için bir araya gelirler (Lukmantoro vd., 2019: 419). Sosyal ağ platformlarının dijital oligarşiye dönüştüğü, az kişi istihdam ederek yüksek gelirler elde ettikleri görülmektedir (Yıldız, 2020: 20). Bu durum, belirli gruplara ekonomik avantaj sağladığı gibi, bu avantajın medya kontrolü için kullanılmasına da imkân tanır. Siyasal iktidar sahipleri ve sermayedarlar gibi güç odaklarının lehine çalışan medya, dijital platformlarda da farklı bir yapıya bürünmez. Sosyal medya, bilhassa ücretli reklamlar aracılığıyla, güç sahiplerinin daha geniş kitlelere daha efektif şekilde ulaşabilmesine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla tıpkı geleneksel medyada olduğu gibi, sosyal medyada da güç odaklarının kamuoyuna müdahalesi, dijital platformları kendi lehlerine propaganda aracı olarak kullanmaları mevzubahistir.

Propagandanın, büyük ölçekli organizasyonların kitle iletişim araçlarını merkezî kontrolde tutmasına dayandığı fikri, dijital alanlardaki propaganda kaynaklarının çok sayıda olabilmesi nedeniyle kapsayıcı değildir (Farkas ve Neumayer, 2018: 4). Dolayısıyla eskiden merkezî yapıda olan kitle iletişim araçlarının, yeni nesil merkezîyetsizleşme şiarı ile daha demokratik bir muhtevaya sahip olduğu argümanı tam olarak doğru görünmemektedir. Zira kapsayıcı olmayan bu düşünce, sosyal medyadaki propaganda politikalarının görünürliğini zedelemekte ve farklı cephelerden gerçekleşebilen manipülasyon faaliyetlerinin belirlenme imkanına engel olmaktadır. Merkezîyetsizleşmenin asıl manasının propaganda pratiklerinin yoğunlaşması ve her kişi veya grubun kendine mahsus bir kamuoyu yaratma politikasının kamusal fayda imkânını yok etmesi olarak değerlendirilebilir.

Önemli olan sosyal medyanın parçalı yapısına karşın, propaganda pratiklerinin belirli birliklilikler aracılığıyla gerçekleştiriliyor olmasıdır. Propagandanın efektif bir biçimde yayılması için kesin inançlılar, siber ekipler ve bot ağları, yeni trendleri kontrol etmek için birlikte çalışırlar (Prier, 2017: 53). Bu bağlamda kitlesel eğilimlerin belirlenmesi, ilgi odaklarının manipülasyonu ile kullanıcıların yönlendirilmesine zemin hazırlamaktadır. Vatandaşların bilgi erişimi isteğine karşı, belirli ortaklıklar kamuoyunu güç odaklarının isteklerine göre şekillendirmek için çalışmaktadır. Kendi ideolojik düsturlarına göre hareket edip kendi cenahları içinden gelen her bilgiyi doğru kabul eden kesin inançlılar, kendilerinden farklı olan kişi ve grupların ikna edilmesine yahut yalnızlaştırılmasına katkıda bulunurlar.²⁶ Siber ekiplerin bilhassa veri analizi noktasındaki uzmanlıkları, kullanıcıları kendilerinden daha iyi tanıyarak deneyimlerini kontrol etmelerine imkân sağlar. Botlar ise nicelik noktasında gerçek kullanıcıların yetersiz kaldığı yerlerde karşıt kişi ve gruplara karşı üstünlük sağlamak için kullanılmaktadır.²⁷

Sosyal medyanın getirdiği bir yenilik olmasa da yaygınlık oranını artırdığı dezenformasyon ve misenformasyon gibi kavramlar, dijital platformlardaki sorunlu noktaların başında gelmektedir.²⁸ Dezenformasyon, ekseriyetle siyasal veya ekonomik amaçlarla bilinçli olarak yanlış yönlendirmek için şekillendirilen içerikleri ifade ederken misenformasyon, art niyet içermeksizin paylaşılan sahte yahut yanlış yönlendirici materyali işaret eder (O'Connor ve Weatherall, 2019: 30). Bu bağlamda güç odaklarının kitleleri yönlendirmek için dezenformasyonu bir propaganda politikası olarak kullanmasına, sahte içeriklerle yanlış yönlendirmelerin alışlagelen bir pratiğe dönüşmesine neden olmaktadır.

Propaganda faaliyetlerinin sosyal medya platformlarına taşınmasının en büyük etkisi, maliyetler açısından gerçekleşmiştir. Fiziksel dünyadakine karşı sosyal medyadaki propaganda, vakit ve nakit açısından minimum maliyeti sunarken efektiflik açısından da maksimum verimliliği sağlar (Sample vd., 2018: 66). Nihayetinde matbu yahut görsel veya işitsel düzlemde gerçekleştirilen propagandanın, gazete veya televizyon yahut radyo gibi araçların kullanım maliyetini içerdiği aşikârdır. Buna karşın sosyal medyanın propaganda aygıtı olarak kullanımı, neredeyse hiçbir maliyet üretmez. Kullanımı ücretsiz olan uygulamaların geniş kitlelere uzun süreli erişim imkânı tanınması, aynı efektifliğin geleneksel medyada elde edilebilmesi için büyük paralar harcanması gerektiği gerçeğini ortaya koyar.

SONUÇ

Sosyal medya, çağın vazgeçilmez bir unsuru olarak kavramların çoğunu kendiyile ilişkili konuma getirmekte ve kendiyile ilişkili kavramları klasik anlamlarından farklı bir yapıya büründürmektedir. Bu bağlamda siyasal propaganda ve kamuoyu kavramlarının da sosyal medya nezdinde değişime tabi tutulduğu görülmektedir. Bu değişimlerin politik bağlamda irdelenmesi bilhassa politik tavır alışların şekillenme süreçlerinin anlaşılmasında büyük önemi haizdir. Böylelikle kamuoyunun, sosyal medya vasıtasıyla ne tür propaganda politikalarına tabi tutulduğu ve ne şekilde biçimlendirildiğini idrak etmek mümkündür.

Dijitalleşmenin toplumsal formasyonun kılcallarına nüfuz eden tesirinin, kamuoyunu iktidar sahiplerinin lehine biçimlendirmek için sosyal medyanın siyasal propaganda aracı hâline getirilmesinde kristalize olduğu görülmektedir. Siyasal propaganda pratiklerinin sosyal medya düzleminde gerçekleştirilmesi, her şeyden önce siyasal iktidar sahipleri ve sermayedarlar gibi güç odaklarının, düşük maliyetlerle yüksek efektiflik yakalama gayesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan çok düşük maliyetlerle çok yüksek sayıda kişiye ulaşan mesajların yanı sıra, uzun süre dolaşımda kalıp kalıcılık oranını yükselten ileteler, propagandanın temel hedeflerini oldukça başarılı şekilde gerçekleştirmektedir. Bunların yanı sıra, veri analizine dayalı metotların propaganda süreçlerine dahil edilmesi, politikaların hedeflerine ulaşması açısından büyük önem kazanmıştır. Algı yönetimi için kullanıcıların paylaşımlarından elde edilen verilerin kullanılması, verilerin analiz edilmesiyle oluşturulan ajandalara

²⁶ “Kesin inançlılık” kavramı başlı başına bir çalışma alanını hak eder görünür, kavrama dair başlangıç için bkz. Hoffer, E. (2019), Kesin İnançlılar, Çev. E. Günur, Olvido Kitap.

²⁷ Botların çalışmanın odak kavramları ekseninde bir değerlendirmesi için bkz. Yetkin, B. (2018), “Dijitalleşen siyasal iletişimde bilişimsel propaganda: Botlar”, Atatürk İletişim Dergisi, 16, s. 51-72.

²⁸ Kavramlara dair bazı temel çalışmalar için bkz. Arslan, Ş. (2022), “Sosyal Medya ve Dezenformasyon Tehdidinde Gazetecilik”, Aksaray İletişim Dergisi, 4, 2, s. 107-134; Ilgın, H. (2021), “Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Halkla İlişkiler İlişkisi”, İletişim Çalışmaları Dergisi, 7, 2, s. 303-322; Kara, N. (2022), “Mezenformasyon ve Dezenformasyon Faaliyetleri, Sektörel Riskler ve İletişim Teknolojileri”, Denetim, 26, s. 45-52.

göre şekillendirilen kamuoyunun, sağduyulu ve sağlıklı bir yapıda olmaktan oldukça uzak konumlanmasına neden olur. Siyasal katılımın sosyal medya platformlarında yoğunlaşması, gerçek siyasal katılımın önüne geçmekte ve bir tür illüzyon yaratarak kitlelerin en iyi ihtimalle küçük kazanımlar elde edebildiği dijital aktivizmlere öncelik tanınmasına yol açmaktadır.

Siyasal propagandanın kamuoyu oluşturma veya yönlendirme bağlamındaki etkisi, sosyal medya döneminde büyük artış göstermiştir. Bilhassa birlik olma fikrine karşı sosyal medyanın atomize yapısı, kamuoyunun ortak kanaat üretimi misyonunu sakatlamıştır. Dolayısıyla merkezîyetsizliğin demokratikleşme olduğunu iddia eden argümanların isabetli olduğu şüpheli görünmektedir. Tarafsız olduğu iddia edilen merkezîyetsizliğin arka planında bulunan hiyerarşik formasyon görünmez kılınmakta, dolayısıyla kullanıcılar nezdinde daha demokratik görünen dijital kamuoyunun cazibesi artırılmaktadır. Kullanıcıların ölçsüz serbestiyete sahip olmasının troll, fake ve anonim gibi kullanıcı hesaplarındaki artışa neden olması, sosyal medyadaki bilginin güvenilirliğine zarar vermektedir. Bilginin itibarını zedeleyen veri enflasyonuna neden olan sosyal medya, bu yapısıyla da propaganda politikalarının bu enformasyon karmaşasında kamuoyunu yönlendirebilmesini kolaylaştırmaktadır. Veri analizine dayalı propaganda pratiklerinin, bilgi açısından kaotik görünen bu mekânda uygulanması hakikatin ne olduğu konusundaki karmaşadan faydalanarak kullanıcıların düşüncelerini yönlendirebilmektedir. Hem enformasyon enflasyonu neticesinde hakikate dair duyulan şüphenin yükselmesi hem de kişilerin bireyselliğini artıran atomize edici formasyon, kamuoyunun başat unsurlarından biri olan kitlesel düşünme ve eyleyebilme becerilerini felç etmektedir.

Nihayetinde sosyal medyadaki propagandanın dağınık ve doğal bir yapıda olmasının, idrak edilebilirlik derecesini düşürdüğü söylenebilir. Bu nedenle siyasal propaganda uygulayıcılarının görünmez bir kalkanla korunması, kamuoyunu istedikleri gibi manipüle etmelerine ve buna karşılık hiçbir muhalefet mekanizmasıyla yüzleşmemelerine imkân tanımaktadır. Güçlünün tarafında olan ve lehine çalışan dijital mekânlar, sosyal medyanın siyasal propaganda pratiklerinin uygulanması neticesinde kamuoyu manipülasyon fabrikası hâline geldiği gerçeğini perdelemektedir. Bu duruma dair geliştirilen eleştirel teoriler ve destekleyici saha çalışmaları belirli yönlerden yeterli görülebilecek olsalar da büyük somut değişimler yaratabilmekten uzak oldukları için tamamıyla yeterli olduklarını düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla kişilerin hak taleplerini iletebilmeleri ve hak kazanımları sağlayabilmeleri için gerekli olan sağlıklı kamuoyunun, sosyal medya uzamında yaratılabilmemesinin mümkün olup olmadığı sürekli değerlendirilmesi gereken bir husus olarak görünür.

KAYNAKÇA

- Badel, F. ve Lopez Baeza, J. (2021), "Digital public space for a digital society: A review of public spaces in the digital age", *Journal of Architecture, Engineering & Fine Arts*, 3, 2, s. 127-137.
- Baum, M. A. ve Potter P. B. K. (2019), "Media, Public Opinion, and Foreign Policy in the Age of Social Media", *The Journal of Politics*, 81, 2, s. 747-756.
- Bjola, C. (2018), "Propaganda in the digital age", *Global Affairs*, 3, 3, s. 189-191.
- Bowd, K. (2016), "Social media and news media: Building new publics or fragmenting audiences?" M. Griffiths ve K. Barbour (Ed.), *Making Publics, Making Places* (129-144). South Australia, University of Adelaide Press.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2022, June 13), "social media", *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/social-media>
- Brown, J. A. C. (1992), *Siyasal Propaganda*, Çev. Y. Yazar, İstanbul, Ağaç Yayıncılık.
- Cerina, R. ve Duch, R. (2020), "Measuring public opinion via digital footprints", *International Journal of Forecasting*, 36, 3, s. 987-1002.
- Claypoole, T. F. (2014), "Privacy and Social Media", *Business Law Today*, 1-4.
- Coiera, E. (2013), "Social Networks, Social Media, and Social Diseases", *British Medical Journal*, 346, 7912, s. 22-24.
- Davison, W. P. (2021, December 14), "public opinion", *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/public-opinion>
- Domenach, J.-M. (1969), *Politika ve Propaganda*, Çev. T. Yücel, Ankara, Varlık Yayınevi.
- Dubois, E., Gruzd, A. ve Jacobson, J. (2018), "Journalists' Use of Social Media to Infer Public Opinion: The Citizens' Perspective", *Social Science Computer Review*, 20, 10, s. 1-18.
- Erschloe, M. (2019), *Extremist Propaganda in Social Media: A Threat to Homeland Security*, Boca Raton, FL, CRC Press.

- Farkas, J. ve Neumayer, C. (2018), "Disguised Propaganda from Digital to Social Media", J. Hunsinger, L. Klastrup ve M. Allen (Ed.), *Second International Handbook of Internet Research* (1-17), Dordrecht, Springer Publications.
- Han, B.-C. (2023), *Ötekini Kovmak*, Çev. M. Özdemir, Ketebe Yayınevi.
- Işıklı, Ş. ve Önce, Ş. (2020), "Siyasal Zehirlenme, Semptomları ve Sosyal Medya", *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11, 42, s. 143-169.
- Koç, R. ve Kılınç, H. (2020), "Sanal kimlik bağlamında sosyal medyanın sunduğu fırsatlar ve tehditler" R. Koç (Ed.), *Dijitalleşen Evrenden Değişen Dünyaya* (25-40). Eğitim Yayınevi.
- Lasswell, H. D. (1927), "The Theory of Political Propaganda", *The American Political Science*, 21, 3, s. 627-631.
- Lukmantoro, T., Nugroho, H. ve Budiawan (2019), "Propaganda Model in the Age of Social Media." *KnE Social Sciences / The 10th IGSSCI (International Graduate Students and Scholars' Conference in Indonesia)*, s. 419-437.
- McGregor, S. C. (2019), "Social media as public opinion: How journalists use social media to represent public opinion", *Journalism*, 20, 8, s. 1-17.
- Milburn, M. A. (1998), *Sosyal Psikolojik Açından Kamuoyu ve Siyaset*, Çev. A. Dönmez ve V. Duyan, Ankara, İmge Kitabevi.
- Neubaum, G. ve Krämer, N. C. (2016), "Monitoring the Opinion of the Crowd: Psychological Mechanisms Underlying Public Opinion Perceptions on Social Media", *Media Psychology*, s. 1-30.
- Noelle-Neumann, E. (1998), *Kamuoyu: Suskunluk Sarmalının Keşfi*, Çev. M. Özkök, Ankara, Dost Kitabevi.
- O'Connor, C. ve Weatherall, J. O. (2019), "The Social Media Propaganda Problem Is Worse Than You Think", *Issues in Science and Technology*, 36, 1, s. 30-32.
- Prier, J. (2017), "Commanding the Trend: Social Media as Information Warfare", *Strategic Studies Quarterly*, 11, 4, s. 50-85.
- Qualter, T. (1980), "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", Çev. Ünsal Oskay. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 35, s. 255-307.
- Sample, C., McAlaney, J., Bakdash, J. Z. ve Thackray, H. (2018), "A Cultural Exploration of Social Media Manipulators", *Journal of Information Warfare*, 17, 4, s. 56-71.
- Schroeder, R. (2018), *Social Theory After the Internet: Media, Technology, and Globalization*. London: UCL Press.
- Smith, B. L. (2021, January 24), "propaganda", *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/propaganda>
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri: Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*, Çev. G. Orhon ve B. E. Aksoy, Ankara, Ütopya Yayınevi.
- Yengin, D. ve Bayrak, T. (2017), "Sosyal medyada dijital kamuoyu", *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 7, 2, s. 376-386.
- Yıldız, R. (2020). *Sınırsız Yeni Dünyanın Sınırları*, İstanbul, İkinci Adam Yayınları.

Dijital Dönüşüm ve Kamu Hizmetleri Yönetimde Yenilikçi Yaklaşımlar ve Zorluklar

Hüseyin USLU¹

Özet

Bu araştırmanın amacı, kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecini kavramsal bir çerçevede ele alarak, dijital dönüşümün kamu hizmetlerine katkılarını ve zorluklarını incelemektir. Araştırma, kamu yönetimi ve dijital teknolojiler alanındaki literatür taraması ile desteklenerek, dijital dönüşüm sürecinin toplumun farklı boyutlarını nasıl etkilediğini ve kamu hizmetlerinin vatandaşlar, işletmeler ve diğer paydaşlar üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi hedeflemiştir. Araştırmanın içeriğinde, kamu hizmetlerinde dijital dönüşümün önemi, yenilikçi dijital yaklaşımların katkıları ve zorlukları, dijital dönüşümün kamu verimliliği ve etkinliği üzerindeki rolü, dijital eşitsizlik ve erişim zorlukları, mevcut altyapının uyumu ve entegrasyon zorlukları, yapay zeka ve makine öğrenmesi uygulamaları, blokzincir teknolojisinin potansiyeli ve büyük veri ve veri analitiğinin rolü gibi temel başlıklar ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, dijital dönüşümün kamu hizmetlerine katkılarının yanı sıra güvenlik ve veri gizliliği sorunları, dijital eşitsizlik ve erişim zorlukları, mevcut altyapının uyumu ve entegrasyonu gibi zorlukların da göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır. Kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecinin topluma uzanan etkileri oldukça geniş kapsamlıdır ve bu sürecin başarısı için dikkatli bir yaklaşım ve uygun politikaların geliştirilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Dönüşüm, Kamu Hizmetleri, Yenilikçi Yaklaşımlar, Dijital Eşitsizlik, Veri Güvenliği

Innovative Approaches and Challenges in Digital Transformation and Public Services Management

Hüseyin USLU¹

Abstract

The purpose of this research is to examine the contributions and challenges of digital transformation to public services within a conceptual framework, considering the process of digitizing public services. Supported by a literature review in the fields of public administration and digital technologies, the research aims to assess how the digital transformation process affects various dimensions of society and the impact of public services on citizens, businesses, and other stakeholders. Within the content of the research, key topics addressed include the importance of digital transformation in public services, the contributions and challenges of innovative digital approaches, the role of digital transformation in public efficiency and effectiveness, digital inequality and access challenges, compatibility and integration challenges of existing infrastructure, applications of artificial intelligence and machine learning, the potential of blockchain technology, and the role of big data and data analytics. As a result of the research, it is emphasized that in addition to the contributions of digital transformation to public services, challenges such as security and data privacy issues, digital inequality and access difficulties, as well as compatibility and integration of existing infrastructure, need to be taken into account. The impact of the digitization of public services on society is extensive, and a careful approach and the development of appropriate policies are important for the success of this process.

Keywords: Digital Transformation, Public Services, Innovative Approaches, Digital Inequality, Data Security

GİRİŞ

Dijital dönüşüm ve kamu hizmetleri, dijital çağa geçiş ile birlikte ve içinde bulunduğumuz dijital çağ döneminin merkezinde yer alan önemli bir alan haline gelmiştir. Kamu sektöründe hizmet sunumu, verimlilik, şeffaflık ve vatandaş memnuniyeti, teknolojik gelişmelerin etkisiyle köklü bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu bağlamda, kamu yönetimi ve teknoloji arasındaki ilişki giderek güçlenmekte ve yenilikçi yaklaşımların ve çözümlerin benimsenmesi zorunlu hale gelmektedir (Çaptuğ, 2021: 1317). Kamu, toplumun ortak çıkarlarına hizmet eden, devlete ait olan veya onun denetimi altında bulunan tüm kurumları, kuruluşları ve hizmetleri içeren geniş bir kavramdır. Kamu, devletin temel birimi olarak vatandaşların refahını artırmak, sosyal hizmetler sunmak, altyapıyı yönetmek, güvenliği sağlamak gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterir. Kamu hizmetleri, bu bağlamda, topluma fayda sağlamak ve vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için sunulan hizmetleri ifade eder (Işıkçı, 2017: 1893). Kamu yönetimi ise, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini, kaynakların yönetilmesini, politikaların belirlenmesini ve uygulanmasını sağlayan disiplindir. Kamu yönetimi, planlama, organizasyon, liderlik, izleme ve değerlendirme gibi süreçleri içermektedir ve kamu kurumlarının amacına ulaşmasına yardımcı olur (Şentürk, 2021: 156).

Kamu yönetimi teknoloji ilişkisi, geleneksel yönetim yaklaşımlarının dijital çağın gereksinimlerine uyum sağlamasıyla ortaya çıkmıştır. Teknolojinin hızla gelişmesi, kamusal hizmetlerin sunumunda yeni fırsatlar ve zorluklar yaratmaktadır. Kamu yönetimi, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak verimliliği artırmak, hizmet kalitesini yükseltmek ve vatandaş katılımını teşvik etmek için çeşitli dijital araçları ve platformları benimsemektedir (Yaman, vd., 2020: 29). Dijital dönüşüm, kamu hizmetlerinde radikal değişikliklerin yaşandığı ve dijital teknolojilerin bütünlük bir şekilde kullanıldığı bir süreçtir. Bu dönüşüm, vatandaşlara daha hızlı ve etkili hizmet sunmayı, verileri daha iyi yönetmeyi, karar alma süreçlerini iyileştirmeyi ve kamu kaynaklarını daha verimli kullanmayı hedefler. Kamu yönetimi teknolojisi, e-hizmetler, büyük veri analitiği, yapay zeka ve blokzincir gibi yenilikçi teknolojilerin entegrasyonu ile gerçekleşen bu dönüşüm, kamu sektörünün işleyişini temelden değiştirmektedir (Uysal, 2020: 115).

Kamu yönetimi ve teknoloji arasındaki bu bağlantı, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilen, şeffaf, katılımcı ve etkili hizmetler sunma hedefine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır. Dijital dönüşüm ve kamu hizmetlerindeki yenilikçi yaklaşımlar, kamu yönetiminin daha etkin bir şekilde çalışmasını ve vatandaşların ihtiyaçlarını daha iyi karşılamasını sağlamaktadır. Ancak bu süreçte, güvenlik, veri gizliliği ve dijital eşitsizlik gibi önemli zorlukların da üstesinden gelinmesi gerekmektedir (Ün, 2022: 420). Bu makale, kamu yönetimi ve teknoloji arasındaki dönüşümün önemini vurgulayacak, yenilikçi yaklaşımları ve karşılaşılan zorlukları ele almaktadır. Bu araştırma, Dijital Dönüşüm ve Kamu Hizmetleri Yönetiminde Yenilikçi Yaklaşımlar ve Zorluklar başlığı altında gerçekleştirilmektedir. Kamu yönetimi ve teknoloji alanlarında meydana gelen hızlı değişimler, günümüzde kamu sektörünün faaliyetlerini ve vatandaşlara sunulan hizmetleri dönüştürme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın ilk amacı, kamu hizmetlerinde dijital dönüşümün etkisini detaylı bir şekilde incelemektir. Dijital teknolojilerin kamu hizmetlerine entegrasyonu, vatandaş memnuniyetini artırma, verimliliği artırma ve karar alma süreçlerini iyileştirme gibi olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda, dijital dönüşümün kamu hizmetlerindeki rolü, bu dönüşümün getirdiği fırsatlar ve sunduğu avantajlar, katılımcı yönetim ve şeffaflık gibi kavramlar incelenmektedir. Araştırmanın ikinci amacı, yenilikçi yaklaşımların kamu hizmetlerine katkısını ele almaktır. Dijital dönüşüm sürecinde kullanılan e-hizmetler, büyük veri analitiği, yapay zeka, blokzincir ve diğer teknolojilerin kamusal hizmetlerin sunumunda nasıl bir rol oynadığı araştırılmaktadır. Ayrıca, bu teknolojilerin vatandaşların ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı, kamusal kaynakların daha etkin kullanımına nasıl katkı sağladığı ve hizmet sunumunda nasıl bir verimlilik artışı sağladığı incelenmektedir. Araştırmanın üçüncü amacı, dijital dönüşüm sürecinde karşılaşılan zorlukları açıklayarak mevcut engellerin nasıl aşılabileceğine dair farkındalık oluşturmaktır. Veri güvenliği ve gizliliği, dijital eşitsizlik, altyapı uyumluluğu ve teknoloji yatırımlarının yönetimi gibi zorluklar, kamu hizmetlerinde dijitalleşmenin başarısını etkileyen temel faktörlerdir. Bu bağlamda, araştırma bu zorlukların anlaşılmasına ve çözüm önerilerinin sunulmasına odaklanmaktadır. Araştırmanın dördüncü amacı, kamu yönetimi ve teknoloji arasındaki etkileşimi düzenleyen yönetim mekanizmalarını ve politika düzenlemelerini incelemektir. Dijital dönüşüm sürecinde kamu kurumları arasında iş birliğinin ve koordinasyonun nasıl sağlanacağı, politika

yapıcıların dijital dönüşüm stratejilerini nasıl belirleyecekleri ve kamu kaynaklarının etkin kullanımını teşvik eden politika çerçevelerinin nasıl oluşturulacağı ele alınmaktadır.

Dijital Dönüşümün Kamu Hizmetlerine Etkisi ve Potansiyel Yenilikçi Yaklaşımlar

Kamu Hizmetlerinde Dijitalleşmenin Önemi

Kamu yönetimi, toplumun refahını artırmak ve vatandaşlara hizmet sunmak gibi önemli bir misyona sahiptir. Ancak, teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüzde, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunulabilmesi için dijitalleşmenin önemi giderek artmaktadır. Dijitalleşme, kamusal hizmetleri geleneksel yöntemlerden daha etkili, şeffaf ve erişilebilir kılarak, hükümetlerin ve kamu kurumlarının mevcut sorunlarla daha iyi başa çıkmasını sağlamaktadır (Tanrıverdi, 2021: 294).

Dijitalleşmenin en önemli katkılarından biri, hizmetlerin vatandaşlara daha hızlı ve etkin bir şekilde sunulmasını sağlamasıdır. Geleneksel yönetim süreçlerinde uzun bekleme süreleri, karmaşık işlemler ve bürokratik engeller sıklıkla karşılaşılan sorunlardır. Ancak dijital dönüşüm sayesinde, vatandaşlar çeşitli hizmetlere elektronik platformlar aracılığıyla erişebilir ve işlemlerini kolaylıkla gerçekleştirebilirler. E-hizmetler, vergi ödemeleri, ruhsat başvuruları, sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlar gibi birçok alanda daha hızlı ve etkin hizmet sunumu sağlayarak, vatandaş memnuniyetini artırmaktadır.

Bununla birlikte, dijitalleşmenin getirdiği şeffaflık ve hesap verebilirlik, kamu hizmetlerinin kalitesini artırmak için önemli bir unsurdur. Dijital platformlar üzerinden sunulan hizmetlerde, işlemler ve karar alma süreçleri daha izlenebilir ve belgelendirilebilir hale gelir. Bu durum, kamu kurumlarının daha şeffaf bir şekilde çalışmasını ve vatandaşların hizmet süreçlerine daha fazla katılımını sağlayarak, güvenilirlik ve hesap verebilirlik algısını güçlendirir (Bimay & Kaypak, 2019: 24).

Kamu hizmetlerinde dijitalleşmenin önemi ayrıca verimlilik ve kaynak yönetimi açısından da büyük bir rol oynamaktadır. Dijital teknolojiler, büyük veri analitiği ve yapay zeka gibi yenilikçi araçlar sayesinde, kamu kurumları büyük miktardaki verileri daha etkili bir şekilde yönetebilir ve bu verilerden anlamlı bilgiler elde edebilmektedir. Veri analitiği, kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında önemli bir rol oynayarak, kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır. Ayrıca, dijitalleşme sayesinde fiziksel arşivlerin dijital ortamlara taşınması, kağıt tüketiminin azaltılması ve çevre dostu uygulamaların benimsenmesi gibi çevresel sürdürülebilirliğe de katkı sağlanır (Özaltın & Ersoy, 2020: 747). Ancak, kamu hizmetlerinde dijitalleşmenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için bazı zorluklar ve engellerle karşılaşmaktadır. Veri güvenliği ve gizliliği, dijital eşitsizlik, teknoloji altyapısının yetersizliği ve personelin yeterli dijital becerilere sahip olmaması gibi sorunlar, dijital dönüşümün önünde duran temel engellerdir. Bu nedenle, kamu yönetimi teknolojisinin dijital dönüşüm sürecindeki başarısı için, güvenilir ve etkili çözümler geliştirilmesi ve politika yapıcıların desteği önemlidir.

Yenilikçi Dijital Yaklaşımların Kamu Hizmetlerine Katkıları

Günümüzde, dijital teknolojilerin hızlı bir şekilde gelişmesiyle birlikte, kamu hizmetlerinin sunumunda da büyük değişimler yaşanmaktadır. Yenilikçi dijital yaklaşımlar, kamu hizmetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak, vatandaş memnuniyetini yükseltmek ve kamu yönetiminin daha şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı olmasını sağlamak amacıyla yaygın olarak benimsenmektedir (İris & Akdemir, 2020: 14).

E-hizmetlerin Kamu Hizmetlerine Katkıları

E-hizmetler, dijital platformlar aracılığıyla vatandaşların kamu hizmetlerine kolay ve hızlı erişimini sağlayan çevrimiçi hizmetlerdir. Bu yenilikçi dijital yaklaşım, kamu hizmetlerinin sunumunda devrim niteliğindedir ve birçok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Öncelikle, e-hizmetler sayesinde vatandaşlar, fiziksel ofis ziyaretleri yerine çevrimiçi olarak hizmet alabilmekte ve zaman ve çaba tasarrufu sağlayabilmektedir. Ayrıca, e-hizmetler, kamu kurumlarının iş yükünü azaltarak verimliliği artırır ve personelin daha stratejik görevlere odaklanmasına olanak tanır. Bu durum, kamu hizmetlerinin daha hızlı ve etkin bir şekilde sunulmasını mümkün kılar (Göçoğlu, 2020: 618). E-hizmetlerin bir diğer önemli katkısı, vatandaş katılımını artırmasıdır. Dijital platformlar, vatandaşların görüşlerini bildirmesi, şikayetlerini iletmeleri ve katılımcı bir şekilde karar alma süreçlerine dahil olmalarını kolaylaştırır. Böylece, kamu hizmetlerinin kalitesi ve uygunluğu, vatandaşların ihtiyaçlarına daha iyi uyum

sağlayacak şekilde geliştirilebilmektedir. E-hizmetler aynı zamanda açık veri ve şeffaflık ilkelerini destekleyerek, hükümetlerin faaliyetlerini daha şeffaf bir şekilde sunmalarını sağlamaktadır.

Büyük Veri Analitiğinin Kamu Hizmetlerine Katkıları

Büyük veri analitiği, büyük hacimli veri kütlelerinin toplanması, depolanması, analiz edilmesi ve değerli bilgilerin elde edilmesini sağlayan bir yöntemdir. Kamu hizmetlerinde büyük veri analitiği, kamu kurumlarının veri tabanlarındaki kritik bilgileri analiz ederek, daha iyi politika kararları almasına yardımcı olur. Örneğin, sağlık hizmetleri alanında, hastane verileri ve hasta sağlık kayıtları üzerinden yapılan analizler, salgın hastalıkların kontrolü ve epidemiyolojik çalışmalara katkı sağlamaktadır (Özer & Yıldırım, 2022: 221). Büyük veri analitiği, ayrıca veri odaklı ve önleyici hizmet sunumu konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, trafik verileri ve şehir planlaması üzerinden yapılan analizler, trafik sıkışıklığını önlemek için trafik akışını optimize edebilmektedir. Benzer şekilde, suç analitikleri kullanılarak polis kuvvetleri, suç öncesi davranışları belirlemek ve suç oranlarını azaltmak için daha proaktif bir yaklaşım benimseyebilmektedir.

Yapay Zekanın Kamu Hizmetlerine Katkıları

Yapay zeka (YZ), bilgisayarların insan benzeri düşünme ve karar verme yeteneklerini simüle etmek için kullanılan bir teknolojidir. Kamu hizmetlerinde yapay zekanın kullanımı, hızlı veri analizi, tahminler ve otomasyon gibi birçok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle, yapay zeka, hukuk, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi birçok alanda verimliliği artırmak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Tunç, vd, 2017: 1922). Örneğin, yapay zeka tabanlı chatbotlar, vatandaşların sorularını yanıtlayarak ve yönlendirerek müşteri hizmetlerinde önemli bir rol oynar. Yapay zeka ayrıca, risk analizleri ve güvenlik tehditlerinin tespiti gibi alanlarda kullanılarak, kamu hizmetlerinde daha güvenli ve güvenilir bir ortamın oluşturulmasına yardımcı olur. Ayrıca, yapay zeka sayesinde veri analitiği ve tahminsel analizler daha hızlı ve hassas bir şekilde gerçekleştirilir ve hükümetlerin daha iyi politika kararları alması sağlanır.

Blokszincirin Kamu Hizmetlerine Katkıları

Blokszincir, merkezi olmayan, şeffaf ve değiştirilemez bir şekilde veri kaydı sağlayan bir teknolojidir. Kamu hizmetlerinde blokszincirin kullanımı, güvenlik ve şeffaflığı artırarak, verilerin manipülasyonuna ve sahtekarlığa karşı daha dirençli bir sistem sunar. Özellikle, kamu kurumları arasında yapılan veri alışverişinde blokszincir, güvenilirlik ve veri bütünlüğü konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Toy, 2021: 318). Örneğin, sağlık sektöründe blokszincir, hastane ve klinikler arasında hasta kayıtlarının paylaşılmasında kullanılabilir ve sağlık verilerinin güvenli bir şekilde saklanmasına yardımcı olur. Benzer şekilde, seçimler gibi kritik süreçlerde blokszincir teknolojisi, oy kullanma ve sonuçların güvenilir bir şekilde kaydedilmesine olanak sağlamaktadır.

Dijital Dönüşümün Kamu Verimliliği ve Etkinliği Üzerindeki Rolü

Dijital dönüşüm, günümüzde kamu yönetimi alanında etkinlik ve verimlilik açısından önemli bir dönüşüm sürecidir. Kamu hizmetlerinin sunumunda dijital teknolojilerin kullanımı, veri analitiği, yapay zeka ve e-hizmetler gibi yenilikçi dijital yaklaşımlar, kamu kurumlarının faaliyetlerini daha etkin ve hızlı bir şekilde yürütmesine olanak tanır (Özen & Gürel, 2020: 16).

Dijital Dönüşümün Kamu Verimliliği Üzerindeki Etkisi

Kamu verimliliği, kamusal kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve hizmetlerin daha az maliyetle sunulması anlamına gelir. Dijital dönüşüm, kamu verimliliği üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir çünkü dijital teknolojiler, manuel iş süreçlerini otomatikleştirir ve verimliliği artırır. Örneğin, kağıt tabanlı işlemlerin dijital platformlara taşınması, süreçlerin daha hızlı ve hatasız yürütülmesini sağlamaktadır (Küçüküçü & Aydın, 2017: 474). Ayrıca, dijital teknolojilerin büyük veri analitiği ve yapay zeka ile birleştirilmesi, kamu kurumlarının verileri daha iyi analiz etmesini ve anlamlandırmasını sağlamaktadır. Büyük veri analitiği, kamu hizmetlerindeki veri hacmini daha iyi yöneterek, karar alma süreçlerini destekler ve politika yapıcıların daha bilgi odaklı kararlar almasını sağlamaktadır. Yapay zeka, tekrar eden görevleri otomatikleştirerek, personelin daha stratejik görevlere odaklanmasına imkan verir ve zaman tasarrufu sağlamaktadır.

Dijital dönüşümün kamu verimliliği üzerindeki etkisi ayrıca hizmet süreçlerinin daha verimli bir şekilde yürütülmesini de içerir. E-hizmetler, vatandaşların hizmetlere daha hızlı erişmesine ve işlemlerini

kolaylıkla gerçekleştirmesine yardımcı olarak, işlem süreçlerinin daha hızlı tamamlanmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, dijital dönüşüm sayesinde veri paylaşımı ve iş birliği arttığından, farklı kamu kurumları arasında entegrasyon ve koordinasyon daha sağlam bir zeminde gerçekleşir ve kaynak israfı azalır (Karaçorlu, 2021: 164).

Dijital Dönüşümün Kamu Etkinliği Üzerindeki Etkisi

Kamu etkinliği, kamu hizmetlerinin vatandaşların ihtiyaçlarına uygun, hızlı ve doğru bir şekilde sunulmasıdır. Dijital dönüşüm, kamu etkinliği üzerinde önemli bir rol oynar çünkü hizmetlerin dijital platformlarda sunulması, vatandaşların hizmetlere kolaylıkla erişmesini sağlamaktadır. Bu durum, uzun bekleme sürelerinin azalmasına ve hizmetlere daha hızlı yanıt verilmesine katkı sağlamaktadır (Özer & Yıldırım, 2023: 65). Dijital dönüşüm, kamu hizmetlerindeki transparanlık ve hesap verebilirliği de artırır. Dijital platformlar üzerinden sunulan hizmetlerin izlenebilir ve kaydedilebilir olması, kamu kurumlarının faaliyetlerini daha şeffaf bir şekilde sunmasına olanak tanır. Vatandaşlar, hizmet süreçlerini daha iyi anlayarak, kendilerini daha güvende hisseder ve kamu hizmetlerine olan güvenleri artar. Ayrıca, dijital dönüşüm, kamu hizmetlerinin kişiselleştirilmesi ve vatandaşların bireysel ihtiyaçlarına daha iyi uyum sağlamasına olanak tanır. Yapay zeka ve veri analitiği sayesinde, kamu kurumları, vatandaşların tercihlerini ve ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve buna göre hizmetleri daha iyi tasarlar. Bu da, vatandaş memnuniyetini artırır ve hizmetlerin daha etkili bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır.

Dijital Dönüşümün Kamu Verimliliği ve Etkinliği Üzerindeki Genel Katkıları

Dijital dönüşümün kamu verimliliği ve etkinliği üzerindeki genel katkıları, kamu yönetimi alanında daha yenilikçi ve veri odaklı bir yaklaşım benimsenmesine olanak sağlamaktadır. Dijital teknolojilerin kullanımı sayesinde, kamu kurumları, verilere dayalı politika kararları alabilir, kaynakları daha verimli kullanabilir ve hizmetleri daha etkili bir şekilde sunabilmektedir (Köroğlu, 2012: 455). Ayrıca, dijital dönüşüm sayesinde kamu hizmetlerinin daha erişilebilir ve kapsayıcı hale gelmesi sağlanır. E-hizmetlerin ve dijital platformların kullanımı, engelli bireylerin ve uzak bölgelerde yaşayan vatandaşların hizmetlere erişimini kolaylaştırır. Bu, toplumsal adaleti destekleyerek, hizmetlerin tüm vatandaşlar için eşit şartlarda sunulmasını sağlamaktadır (Çelik, 2023: 76).

Kamu Hizmetlerinde Karşılaşılan Dijital Dönüşüm Zorlukları

Güvenlik ve Veri Gizliliği Sorunları

Dijital dönüşüm, kamu hizmetlerinin modernizasyonu ve vatandaşlara daha etkin hizmet sunumu için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu süreç, beraberinde bazı zorluklar ve engeller getirir. Güvenlik ve veri gizliliği sorunları, dijital dönüşümün en önemli ve kritik zorluklarından birini oluşturur (Ölmez, 2021: 13).

Veri Güvenliği ve Tehditler

Kamu hizmetlerinde dijital dönüşümün getirdiği en büyük endişelerden biri, veri güvenliği ve tehditlerdir. Kamu kurumları, vatandaşların hassas bilgilerini toplar ve işlerken, bu verilerin güvenliği büyük önem taşır. Veri ihlalleri, siber saldırılar ve kimlik avı gibi tehditler, verilerin yetkisiz kişilerin eline geçmesine ve kötü amaçlı kullanıma yol açabilmektedir. Özellikle sağlık, mali ve kişisel bilgilerin korunması büyük önem taşır ve bir veri ihlali, hem vatandaşların güvenini sarsar hem de kamu hizmetlerinin etkinliğini olumsuz yönde etkiler (Akmeşe, 2020: 119).

Veri Gizliliği ve Etik Sorunlar

Dijital dönüşümle birlikte kamu hizmetlerinin veri tabanları, büyük miktarda kişisel veri içerebilmektedir. Veri toplama, depolama ve analiz süreçlerinde, vatandaşların gizliliği ve kişisel verilerin korunması önemli bir etik sorun olarak ortaya çıkar. Veri gizliliği politikalarının eksikliği veya yetersizliği, vatandaşların veri paylaşımına ve dijital hizmetlere güvenini azaltabilmektedir. Bu durum, vatandaşların hizmetleri kullanmaktan çekinmelerine ve dijital dönüşümün başarısızlığına yol açabilmektedir (Gürbüz, 2019: 41).

Altyapı ve Sistem Zayıflıkları

Kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesi, uygun altyapı ve sistemlerin oluşturulmasını gerektirir. Ancak, mevcut altyapı ve sistemlerin güvenlik açısından zayıflıkları, dijital dönüşümün en kritik risklerinden birini oluşturur. Eski ve güncel olmayan sistemler, siber saldırılar ve kötü amaçlı yazılımlar için açık kapılar oluşturabilmektedir. Altyapı ve sistemlerin güncellenmesi ve güvenlik açıklarının düzeltilmesi, kamu hizmetlerinde güvenlik risklerini azaltmak için önemli adımlardır (Sarıtürk, 2022: 557).

Personel Eğitimi ve Farkındalığı

Dijital dönüşümün başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi, personelin dijital güvenlik konusunda eğitilmesini ve bilinçlendirilmesini gerektirir. Personelin dijital güvenlik protokollerine uymaması veya farkındalık eksikliği, güvenlik açıklarını artırabilmektedir. Dolayısıyla, dijital dönüşümün getirdiği güvenlik ve veri gizliliği sorunlarına karşı personelin eğitimi ve bilinçlendirilmesi, güvenli bir dijital dönüşümün temel adımlarından birini oluşturur (İris & Akdemir, 2020: 14).

Hukuki ve Düzenleyici Zorluklar

Kamu hizmetlerinde dijital dönüşümün yasal ve düzenleyici yönleri de dikkatle ele alınmalıdır. Kişisel verilerin korunması ve kullanımı, dijital hizmetlerin güvenliğini ve vatandaşların haklarını korumak açısından önemlidir. Ancak, hukuki ve düzenleyici altyapının yetersizliği veya belirsizliği, dijital dönüşümün yasal engellerle karşılaşmasına neden olabilmektedir. Hukuki ve düzenleyici çerçevenin uygun şekilde oluşturulması, dijital dönüşümün başarısı için önemli bir faktördür (Çaptuğ, 2021: 1317).

Dijital Eşitsizlik ve Erişim Zorlukları

Dijital dönüşüm, kamu hizmetlerinin modernizasyonu ve dijital platformlara geçişi beraberinde getirir. Ancak, bu dönüşümün önemli bir zorluğu, dijital eşitsizlik ve erişim zorluklarıdır. Dijital eşitsizlik, toplumun farklı kesimlerinin dijital teknolojilere erişim ve bunları kullanımında karşılaştığı farklılıkları ifade eder. Erişim zorlukları ise, dijital hizmetlere ulaşmak için yaşanan engelleri kapsar (Özen & Gürel, 2020: 16).

Dijital Eşitsizlik ve Toplumsal Katmanlar Arasındaki Farklar

Dijital eşitsizlik, farklı toplumsal kesimler arasında dijital teknolojilere erişim ve bunları kullanımında meydana gelen farklılıkları içerir. Bu eşitsizlik, çeşitli faktörlerden kaynaklanabilmektedir. Öncelikle, ekonomik durum, dijital teknolojilere erişimde belirleyici bir faktördür. Düşük gelirli kesimlerin, yüksek gelirli kesimlere göre daha az dijital teknolojiye sahip olma olasılığı yüksektir. Ayrıca, eğitim düzeyi de dijital eşitsizlikte etkili bir rol oynar. Dijital teknolojilerin kullanımı ve anlaşlandırılması konusunda yeterli eğitime sahip olmayan bireyler, dijital hizmetlere erişimde zorlanabilmektedir (Işıkçı, 2017: 1893).

Kırsal ve Kentsel Alanlar Arasındaki Erişim Farkları

Dijital eşitsizliğin bir diğer boyutu da kırsal ve kentsel alanlar arasındaki erişim farklarıdır. Kırsal alanlarda, altyapı ve internet bağlantısı gibi teknik konulardaki eksiklikler, dijital hizmetlere erişimi zorlaştırabilmektedir. Kırsal bölgelerdeki nüfusun dağınık olması, altyapının yeterli düzeyde sağlanmamasına yol açabilmektedir. Bu da, kırsal kesimde yaşayan vatandaşların dijital hizmetlere erişimini sınırlar ve eşitsizlik yaratır. Kentsel alanlardaki yüksek nüfus yoğunluğu ise, aşırı talep nedeniyle erişim hızında düşüşe sebep olabilmektedir (Senturk, 2021: 156).

Dijital Okuryazarlık ve Kullanım Becerileri Eksikliği

Dijital dönüşüm sürecinde, vatandaşların dijital okuryazarlığı ve kullanım becerileri de önemli bir rol oynar. Dijital okuryazarlık, dijital teknolojileri anlama, yorumlama ve etkili bir şekilde kullanma yeteneğini ifade eder. Dijital dönüşümün hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, bazı bireylerin dijital okuryazarlık becerilerinin yetersiz olmasına neden olabilmektedir. Bu durum, dijital hizmetleri etkin bir şekilde kullanma ve hizmetlere erişme süreçlerini güçleştirebilmektedir (Özer & Yıldırım, 2022: 221).

Yaşlı ve Engelli Bireyler İçin Erişim Engelleri

Dijital dönüşüm sürecinde, yaşlı bireyler ve engelliler için dijital hizmetlere erişim engelleri ortaya çıkabilmektedir. Yaşlı bireylerin dijital teknolojilere adapte olması ve kullanma konusunda zorluklar yaşaması mümkündür. Ayrıca, bazı engelli bireylerin dijital teknolojilere erişimi ve kullanımı için özel düzenlemelere ihtiyaç duymaları söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle, dijital dönüşüm sürecinde, yaşlı ve engelli bireyler için erişilebilir ve kullanılabilir dijital hizmetlerin sağlanması önemlidir (Ün, 2022: 420).

İnternet Altyapısı ve Erişim Maliyeti

Dijital eşitsizliğin bir diğer nedeni, internet altyapısı ve erişim maliyetidir. Bazı bölgelerde yeterli internet altyapısının olmaması, hızlı ve güvenilir internet erişimini zorlaştırır. Ayrıca, yüksek internet maliyetleri, düşük gelirli kesimlerin ve kırsal bölgelerdeki vatandaşların dijital hizmetlere erişimini sınırlayabilmektedir. Bu durum, dijital dönüşümün toplumun tüm kesimlerine eşit şekilde ulaşmasını güçleştirir (Tanrıverdi, 2021: 294).

Mevcut Altyapının Dijital Dönüşüme Uyumu ve Entegrasyon Zorlukları

Dijital dönüşüm, kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesi ve modernizasyonu için önemli bir adımdır. Ancak, mevcut altyapının dijital dönüşüme uyumu ve dijital teknolojilerin entegrasyonu sürecinde çeşitli zorluklar ortaya çıkar.

Eski ve Güncel Altyapıların Entegrasyonu

Kamu hizmetlerindeki dijital dönüşüm sürecinde, eski ve güncel altyapıların uyumlu bir şekilde entegre edilmesi önemlidir. Birçok kamu kurumu, yıllar içinde farklı sistemler ve altyapılar oluşturmuş olabilmektedir. Bu durum, dijital dönüşüm sürecini karmaşıklştırabilir ve eski altyapının yeni dijital teknolojilerle uyumlu hale getirilmesi gerekebilir. Eski ve yeni altyapının başarılı bir şekilde entegrasyonu için uygun planlama, test ve geçiş süreçleri önemlidir.

Veri Entegrasyonu ve Veri Uyumluluğu

Dijital dönüşüm sürecinde, farklı sistemlerde ve veri tabanlarında bulunan verilerin entegrasyonu ve uyumluluğu önemlidir. Kamu kurumları, farklı süreçlerde ve departmanlarda toplanan verilere ihtiyaç duyar ve bu verilerin birleştirilmesi gerekebilir. Veri entegrasyonu, verilerin doğru ve güvenilir bir şekilde bir araya getirilmesini ve anlamlı bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Veri uyumluluğu, farklı veri formatlarının ve yapılarının uyumlu hale getirilmesini içermekte ve veri entegrasyonu için temel bir gerekliliktir (Uysal, 2020: 115).

Dijital Altyapının Yeterliliği ve Yenilenmesi

Dijital dönüşüm sürecinde, kamu hizmetlerinin gereksinimlerini karşılayacak yeterli ve güçlü bir dijital altyapıya sahip olmak önemlidir. Dijital altyapının yeterliliği, hızlı ve güvenilir internet bağlantısı, güçlü veri merkezleri, yedekleme sistemleri ve yeterli depolama alanı gibi faktörleri içerir. Ayrıca, mevcut altyapının zamanla eskimesi ve teknolojik olarak geride kalması da bir zorluk oluşturur. Dijital altyapının düzenli olarak yenilenmesi ve güncellenmesi, dijital dönüşümün başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için önemlidir (Özer & Yıldırım, 2023: 65).

Uyumluluk ve Standartlar

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşüm sürecinde, uyumluluk ve standartların sağlanması önemlidir. Farklı sistemlerin ve teknolojilerin uyumlu çalışabilmesi için standartların belirlenmesi ve uyumluluk testlerinin yapılması gerekmektedir. Ayrıca, ulusal ve uluslararası standartlara uygunluğun sağlanması, diğer kamu ve özel sektör kurumlarıyla entegrasyonu kolaylaştırır ve veri paylaşımını güvenli hale getirir (Toy, 2021: 318).

Kaynak Yetersizliği ve Finansal Zorluklar

Dijital dönüşüm süreci, kaynak ve finansman açısından da bir zorluk oluşturabilmektedir. Dijital dönüşümün maliyetli olması, kamu kurumlarının dijital altyapıyı güncelleme ve yenileme konusunda zorlanmasına neden olabilmektedir. Bu durum, dijital dönüşümün hızını ve kapsamını

etkileyebilmektedir. Kaynakların etkili bir şekilde yönetilmesi ve finansmanın planlanması, dijital dönüşüm sürecindeki önemli bir faktördür (Özaltın & Ersoy, 2020: 747).

Yenilikçi Teknolojilerin Kamu Hizmetlerinde Kullanımı

Yapay Zeka ve Makine Öğrenmesi Uygulamaları

Yapay Zeka (YZ) ve Makine Öğrenmesi(MO), dijital dönüşüm sürecinde kamu hizmetlerinde önemli bir rol oynamaktadır. YZ, bilgisayar sistemlerinin insan benzeri zeka ve öğrenme yetenekleri geliştirmek için tasarlanmıştır. MO ise, bilgisayar sistemlerinin verilerden öğrenme ve deneyim kazanma kabiliyetine sahip olduğu bir alt alan olarak kabul edilir (Yaman, vd., 2020: 29).

Otomatik Karar Verme ve Analitik Uygulamalar

Yapay zeka ve Makine öğrenmesi, kamu hizmetlerinde karar verme süreçlerini otomatikleştirmek ve analitik uygulamaları geliştirmek için kullanılabilir. Büyük veri analizi, veri madenciliği ve desen tanıma gibi teknikler, kamu hizmetlerindeki verilerin anlamlı bir şekilde kullanılmasına ve politika oluşturma süreçlerine katkı sağlamaktadır. Örneğin, sağlık hizmetlerinde, hastalıkların erken teşhisi ve epidemiyolojik analizler için Yapay zeka ve Makine öğrenmesi uygulamaları kullanılabilir. Benzer şekilde, trafik yönetimi ve kentsel planlama gibi alanlarda da veri analitiği ve öngörü modelleri geliştirilebilir (Göçoğlu, 2020: 618).

Kişiselleştirilmiş Hizmetler ve Erişilebilirlik

Yapay zeka ve Makine öğrenmesi, kamu hizmetlerinin kişiselleştirilmesini ve vatandaşlara daha erişilebilir hale gelmesini sağlamaktadır. Kişiselleştirilmiş hizmetler, vatandaşların tercihlerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanır. Bu da, vatandaş memnuniyetini artırır ve hizmetlerin daha etkili bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, Yapay zeka ve Makine öğrenmesi uygulamaları, engelli bireylerin ve yaşlıların da dijital hizmetlere daha kolay erişmesini sağlamaktadır. Sesli asistanlar ve doğal dil işleme teknikleri, bu kesimlerin hizmetleri daha rahat ve etkin bir şekilde kullanmasını desteklemektedir.

Dolandırıcılık ve Sahtecilik Önleme

Kamu hizmetlerinde, dolandırıcılık ve sahtecilik gibi güvenlik tehditleriyle mücadele etmek önemlidir. Yapay zeka ve Makine öğrenmesi uygulamaları, verileri sürekli olarak analiz ederek şüpheli aktiviteleri tespit edebilir ve önleyici tedbirler alabilir. Örneğin, mali hizmetlerde, kredi kartı dolandırıcılığı veya kimlik avı gibi tehditlere karşı YZ tabanlı algoritmalar kullanılabilir. Aynı şekilde, sosyal yardım programlarında, haksız talepleri tespit ederek kaynakların verimli kullanılmasına katkı sağlamaktadır (Tunç, vd, 2017: 1922).

Doğal Dil İşleme ve İletişim Yönetimi

Dijital dönüşüm sürecinde, kamu hizmetlerindeki iletişim yönetimi ve vatandaşlarla etkileşim büyük önem taşır. Yapay zeka ve Makine öğrenmesi uygulamaları, doğal dil işleme yetenekleri sayesinde, vatandaşlarla etkileşimi kolaylaştırır ve soruları yanıtlar. Otomatik yanıt sistemleri, canlı sohbet botları ve dijital asistanlar gibi uygulamalar, vatandaşların sorunlarını daha hızlı ve etkili bir şekilde çözmeye yardımcı olur (Küçüküçü & Aydın, 2017: 474).

Eğitim ve Yetenek Geliştirme

Yapay zeka ve Makine öğrenmesi, kamu hizmetlerindeki personelin eğitimi ve yetenek geliştirme süreçlerinde de önemli bir rol oynar. Yapay zeka ve Makine öğrenmesi uygulamaları, eğitim materyallerinin kişiselleştirilmesini ve çalışanların ihtiyaçlarına uygun olarak sunulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, personelin dijital becerilerini geliştirmek için eğitim içerikleri oluşturabilir ve takip edebilir. Bu şekilde, kamu kurumlarındaki çalışanların dijital dönüşüme uyumu artar ve dijital teknolojilere daha etkin bir şekilde adapte olmaları sağlanır (Sarıtürk, 2022: 557).

Blokzincir Teknolojisinin Kamu Hizmetlerinde Potansiyeli

Blokzincir teknolojisi, dijital dönüşüm sürecinde kamu hizmetlerinde önemli bir potansiyele sahip olan yenilikçi bir teknolojidir. Blokzincir, merkezi olmayan, şeffaf ve güvenli bir veri tabanı olarak

tanımlanabilmektedir. Bu teknoloji, verilerin zincirleme bloklar halinde kaydedilmesini ve değiştirilemez bir yapıda saklanmasını sağlamaktadır.

Veri Güvenliği ve Şeffaflığı

Blokszincir teknolojisi, verilerin değiştirilemez bir yapıda kaydedilmesini sağlayarak güvenlik ve şeffaflık sağlamaktadır. Kamu hizmetlerinde kullanılan blokszincir tabanlı veri tabanları, verilerin yetkisiz kişiler tarafından değiştirilmesine veya manipüle edilmesine karşı koruma sağlamaktadır. Bu sayede, kamu hizmetlerine ait kayıtların güvenilirliği artar ve veri güvenliği sorunları en aza indirilir. Aynı zamanda, blokszincir tabanlı sistemlerin şeffaflığı, vatandaşların verilere erişimini kolaylaştırır ve kamu hizmetlerinin daha şeffaf bir şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır (Karaçorlu, 2021: 164).

Kimlik Yönetimi ve Doğrulama

Kamu hizmetlerinde, vatandaşların kimliklerini doğrulama ve yönetme süreçleri önemlidir. Blokszincir teknolojisi, güvenli ve merkezi olmayan kimlik yönetimi uygulamaları için potansiyel sunar. Kişisel veriler, blokszincirde şifreli bir şekilde depolanır ve vatandaşlar, verilerine tam kontrole sahip olurlar. Blokszincir tabanlı kimlik doğrulama uygulamaları, vatandaşların dijital hizmetlere güvenli ve kolay bir şekilde erişmelerine olanak tanır.

Seçimler ve Oylama Sistemleri

Blokszincir teknolojisi, seçimler ve oylama sistemleri için yenilikçi bir potansiyele sahiptir. Blokszincir tabanlı oy kullanma sistemleri, oy kayıtlarının güvenli bir şekilde saklanmasını ve oyların değiştirilemez bir yapıda kaydedilmesini sağlamaktadır. Buda seçimlerin güvenilirliğini artırır ve oy hilelerini önlemeye yardımcı olur. Aynı zamanda, blokszincir tabanlı oylama sistemleri, seçmenlerin uzaktan oy kullanmasını ve seçim sonuçlarının daha hızlı bir şekilde açıklanmasını mümkün kılar (Köroğlu, 2012: 455).

Mali ve Hibe Yardımları Yönetimi

Kamu hizmetlerindeki mali ve hibe yardımlarının yönetimi, veri güvenliği ve şeffaflık açısından önemlidir. Blokszincir teknolojisi, mali yardımların dağıtımını ve kullanımını izlemek için etkili bir çözüm sunar. Yardım alıcılarının kimlik doğrulaması, ödemelerin takibi ve fon kullanımının izlenmesi, blokszincir tabanlı sistemlerle daha güvenli ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Dijital Belgeler ve Kayıtların Yönetimi

Kamu hizmetlerinde, belgelerin ve kayıtların güvenli bir şekilde yönetilmesi önemlidir. Blokszincir teknolojisi, dijital belgelerin ve kayıtların değiştirilemez bir şekilde saklanmasını ve yönetilmesini sağlamaktadır. Örneğin, kamu kurumlarının blokszincir tabanlı sistemlerde doğum ve ölüm kayıtları, mülkiyet belgeleri veya iş lisansları gibi belgeleri tutmaları, belge sahteciliği ve manipülasyon risklerini azaltır (Çelik, 2023: 76).

Büyük Veri ve Veri Analitiğinin Kamu Hizmetlerinde Rolü

Büyük Veri ve Veri Analitiği, kamu hizmetlerinde dijital dönüşümün önemli bir itici gücüdür. Büyük Veri, çeşitli kaynaklardan toplanan, işlenen ve analiz edilen büyük miktardaki verileri ifade eder. Veri Analitiği ise, bu verilerin anlamlı bir şekilde analiz edilmesini, desenlerin ve ilişkilerin tespit edilmesini ve kararlar alınmasını sağlayan teknikler ve yöntemlerin kullanımını içerir (Ölmez, 2021: 13).

Veri Odaklı Karar Almanın Önemi

Kamu hizmetlerinde etkili kararlar almak için veri odaklı bir yaklaşım benimsenmesi önemlidir. Büyük Veri ve Veri Analitiği, kamu hizmetleriyle ilgili geniş ve çeşitli verilerin analiz edilmesini sağlamaktadır. Veri odaklı karar almak, hizmetlerin daha etkin ve verimli bir şekilde sunulmasına ve vatandaş memnuniyetinin artmasına katkı sağlamaktadır. Örneğin, trafik yönetimi konusunda alınacak kararlarda, trafik yoğunluğu, güzergah tercihleri ve yol durumu gibi verilerin analiz edilmesi önemlidir.

Etkin Kamu Hizmetleri Sunumu

Büyük Veri ve Veri Analitiği, kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır. Büyük veri analizi, hizmetlerin daha iyi planlanmasını, kaynakların daha verimli kullanılmasını ve acil

durumlar için daha hızlı müdahale edilmesini sağlamaktadır. Örneğin, sağlık hizmetlerinde hastalık salgınlarının erken tespiti ve yayılımının izlenmesi, büyük veri analitiği sayesinde mümkün hale gelir (Akmeşe, 2020: 119).

Kişiselleştirilmiş Hizmetler ve Vatandaş Katılımı

Büyük Veri ve Veri Analitiği, kamu hizmetlerinin kişiselleştirilmesini ve vatandaş katılımını artırmayı desteklemektedir. Büyük veri analitiği, vatandaşların davranışları, tercihleri ve ihtiyaçları hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Bu bilgiler, hizmetlerin vatandaşlara daha uygun bir şekilde sunulmasını ve vatandaşların ihtiyaçlarına göre şekillenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda, vatandaşların geri bildirimlerini ve taleplerini analiz etmek için de büyük veri ve veri analitiği kullanılabilir.

Dolandırıcılık ve Sahtecilikle Mücadele

Kamu hizmetlerinde dolandırıcılık ve sahtecilik gibi güvenlik tehditleriyle mücadele etmek önemlidir. Büyük Veri ve Veri Analitiği, büyük miktardaki verilerin analiz edilmesi sayesinde şüpheli aktivitelerin tespit edilmesine yardımcı olur. Örneğin, sosyal yardım programlarında, birden fazla hesap veya kimlik kullanarak haksız taleplerin tespit edilmesi için büyük veri analitiği kullanılabilir (Gürbüz, 2019: 41).

Hizmetlerin Sürekli İyileştirilmesi

Büyük Veri ve Veri Analitiği, kamu hizmetlerinin sürekli olarak iyileştirilmesine olanak tanır. Verilerin analizi, hizmetlerin performansını ve etkinliğini izlemeyi sağlamaktadır. Bu sayede, hizmetlerdeki eksiklikler tespit edilir ve gerekli düzenlemeler yapılır. Örneğin, eğitim hizmetlerinde öğrenci başarısını değerlendirmek ve eğitim programlarını optimize etmek için büyük veri analitiği kullanılabilir (Bimay & Kaypak, 2019: 24).

Dijital Dönüşüm İçin Kamu Kurumlarında Yönetişim ve Politika Düzenlemeleri

Dijital Dönüşüm Stratejilerinin Belirlenmesi ve Uygulanması

Kamu hizmetlerinde başarılı bir dijital dönüşüm süreci için etkili stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması hayati öneme sahiptir. Dijital dönüşüm stratejileri, kamu kurumlarının dijitalleşme sürecini yönlendiren ve hedeflerini belirleyen yol haritalarıdır.

Durum Analizi ve Vizyon Belirleme

Dijital dönüşüm sürecinin ilk adımı, kamu kurumlarının mevcut durumunu analiz etmesi ve dijitalleşme için bir vizyon belirlemesidir. Durum analizi, kurumların mevcut dijital altyapısını, yeteneklerini, kaynaklarını ve dijital yetkinliklerini değerlendirmeyi içerir. Bu analiz sonucunda, kurumların dijitalleşme potansiyelleri ve ihtiyaçları belirlenir. Ardından, dijital dönüşüm vizyonu oluşturulur. Vizyon, kurumların dijital hizmetler ve süreçlerle nasıl bir gelecek hedeflediğini açık bir şekilde ifade eder ve tüm paydaşlar için yol gösterici bir nitelik taşır (Çaptuğ, 2021: 1317).

Hedef Belirleme ve Önceliklendirme

Dijital dönüşüm stratejisinin ikinci aşaması, belirlenen vizyona ulaşmak için somut hedeflerin belirlenmesi ve önceliklendirilmesidir. Bu aşamada, kurumlar, dijitalleşmenin öncelikli olduğu alanları ve hedefleri tanımlar. Hedefler, kurumların dijital hizmetlerin kalitesini artırmak, verimliliği yükseltmek, vatandaş deneyimini iyileştirmek, maliyetleri düşürmek ve diğer stratejik hedeflerini gerçekleştirmek için belirlenir. Hedeflerin ölçülebilir, ulaşılabilir ve zamanlaması belirlenmiş olması önemlidir.

Kaynakların ve Yetkinliklerin Belirlenmesi

Dijital dönüşüm stratejisinin uygulanması için gerekli olan kaynaklar ve yetkinliklerin belirlenmesi, dijital dönüşümün başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinde kritik öneme sahiptir. Kurumlar, dijital dönüşüm için finansal kaynakları, insan kaynaklarını ve teknolojik altyapıyı belirlemelidir. Ayrıca, dijital yetkinliklerin geliştirilmesi için eğitim ve kapasite geliştirme programları da önemlidir. Eksik olan kaynakların ve yetkinliklerin tespit edilmesi, dijital dönüşüm stratejisinin başarılı uygulanması için uygun önlemlerin alınmasını sağlamaktadır (Senturk, 2021: 156).

İş Birliği ve Paydaş Yönetimi

Dijital dönüşüm süreci, birden fazla paydaşın etkileşim içinde olduğu karmaşık bir süreçtir. Dolayısıyla, dijital dönüşüm stratejisinin başarılı bir şekilde uygulanması için iş birliği ve paydaş yönetimi önemlidir. Kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar arasında iş birliğini teşvik etmeli ve dijital dönüşümün tüm taraflarca sahiplenilmesini sağlamalıdır. Ayrıca, paydaşların ihtiyaç ve beklentileri de göz önünde bulundurularak, dijital dönüşüm stratejisinin esnek ve katılımcı bir yaklaşımla oluşturulması önemlidir (Sarıtürk, 2022: 557).

İzleme ve Değerlendirme Mekanizmalarının Kurulması

Dijital dönüşüm stratejisinin başarılı uygulanması için izleme ve değerlendirme mekanizmaları kurulmalıdır. Bu mekanizmalar, stratejinin uygulanmasının ilerleyişini izlemeyi ve belirlenen hedeflere ulaşılmasını değerlendirmeyi sağlamaktadır. İzleme ve değerlendirme sonuçları, stratejide gerekli düzenlemelerin yapılmasına ve stratejinin etkinliğinin artırılmasına yardımcı olur. Ayrıca, dijital dönüşümün başarılı sonuçlarının belgelenmesi ve paydaşlarla paylaşılması, diğer kurumların da dijital dönüşüm sürecine katılımını teşvik eder (Özer & Yıldırım, 2022: 221).

Kamu Kaynaklarının Etkin Kullanımı için Dijital Politika Düzenlemeleri

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşüm sürecinde, kamu kaynaklarının etkin kullanımı hayati bir öneme sahiptir. Dijital politika düzenlemeleri, kamu kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve dijital dönüşüm sürecinin başarısını artırmak için oluşturulan yönetim çerçevesidir.

Dijital Yatırımların Stratejik Planlaması

Dijital politika düzenlemelerinin temel bir unsuru, dijital yatırımların stratejik bir şekilde planlanmasıdır. Kamu kaynaklarının etkin kullanımı için, dijital yatırımların öncelikli alanlara yönlendirilmesi ve hedeflerle uyumlu olması önemlidir. Stratejik planlama sürecinde, kurumlar dijital dönüşüm vizyonunu göz önünde bulundurarak, dijital yatırımların uzun vadeli etkilerini değerlendirmeli ve kaynakların optimal bir şekilde kullanılmasını sağlamalıdır (Ün, 2022: 420).

Kamu-Özel Sektör İşbirliği

Kamu kaynaklarının etkin kullanımı için, kamu-özel sektör iş birliği önemli bir rol oynar. Dijital politika düzenlemeleri, kamu hizmetlerinde özel sektörün de katılımını teşvik eder ve dijital hizmetlerin ortaklaşa geliştirilmesini sağlamaktadır. Özel sektörün teknolojik uzmanlığı ve inovasyon kapasitesi, kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde önemli bir avantajdır. Kamu-özel sektör iş birliği, dijital dönüşümün maliyetini azaltabilir, verimliliği artırabilir ve hizmetlerin kalitesini yükseltebilmektedir (Akmeşe, 2020: 119).

Dijital Satın Alma ve Tedarik Politikaları

Dijital politika düzenlemeleri, dijital ürün ve hizmetlerin satın alınması ve tedarik süreçlerinin verimli bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Kamu kurumları, dijital dönüşüm sürecinde, dijital ürün ve hizmetlerin kalitesi, güvenliği ve uygun maliyeti göz önünde bulundurarak, dijital satın alma politikaları oluşturmalıdır. Aynı zamanda, tedarikçilerle iş birliği yaparak, dijital ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini ve özelleştirilmesini sağlamak da önemlidir (Uysal, 2020: 115).

Dijital Güvenlik ve Veri Gizliliği Politikaları

Kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde, dijital güvenlik ve veri gizliliği politikaları büyük önem taşır. Dijital politika düzenlemeleri, kamu kurumlarının dijital güvenlik önlemlerini belirlemesini ve uygulamasını sağlamaktadır. Bu politikalar, siber saldırılara ve veri ihlallerine karşı önleyici tedbirler içermeli ve vatandaşların kişisel verilerinin korunmasını garanti altına almalıdır.

Dijital Yetkinlik ve Kapasite Geliştirme

Kamu kaynaklarının etkin kullanımı için, kamu çalışanlarının dijital yetkinliklerinin ve kapasitelerinin geliştirilmesi önemlidir. Dijital politika düzenlemeleri, dijital dönüşüm sürecine katılacak kamu çalışanları için eğitim ve gelişim programları oluşturmalıdır. Bu sayede, dijital yetkinliklerin artırılması ve dijital teknolojilere uyum sağlamada daha etkin bir şekilde hareket edilmesi sağlanır (Akmeşe, 2020: 119).

Kamu Kurumları Arasında İşbirliğinin Geliştirilmesi için Yönetişim Yaklaşımları

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşüm sürecinde, farklı kamu kurumları arasında iş birliği ve koordinasyon büyük öneme sahiptir. Dijital dönüşümün başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için, kamu kurumları arasında veri paylaşımı, ortak projeler ve koordinasyonun artırılması gerekmektedir.

Çok Paydaşlı Yönetişim Modelleri

Kamu kurumları arasındaki iş birliğini geliştirmek için çok paydaşlı yönetim modelleri kullanılabilir. Bu modellerde, farklı kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlar bir araya gelir ve ortak hedefler doğrultusunda çalışır. Çok paydaşlı yönetim modelleri, dijital dönüşüm projelerinin tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi için katılımcı bir yaklaşım sunar. Bu sayede, farklı paydaşların perspektifleri dikkate alınır ve projelerin başarılı bir şekilde tamamlanması sağlanır (Tanrıverdi, 2021: 294).

Ortak Veri Paylaşım Platformları

Kamu kurumları arasında veri paylaşımı, dijital dönüşümün etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için kritik öneme sahiptir. Ortak veri paylaşım platformları, farklı kamu kurumları arasında veri alışverişini kolaylaştırır ve verilerin güvenli bir şekilde paylaşılmasını sağlamaktadır. Bu platformlar, veri bütünlüğünü ve güvenliğini korurken, aynı zamanda veri sahipliğini ve kullanımını da dikkate alır. Böylece, kamu kurumları arasında daha etkin bir iş birliği ve koordinasyon gerçekleştirilir (Işıkçı, 2017: 1893).

İş Birliği Anlaşmaları ve Protokoller

Kamu kurumları arasında iş birliği ni desteklemek için iş birliği anlaşmaları ve protokoller düzenlenmelidir. Bu anlaşmalar, farklı kamu kurumları arasında iş birliği alanlarını, sorumlulukları ve beklentileri belirler. Ayrıca, dijital dönüşüm projelerinin yönetimi, veri paylaşımı, proje finansmanı ve diğer iş birliği alanlarında kararlaştırılan kuralları ve süreçleri içerir. İşbirliği anlaşmaları ve protokoller, iş birliği nin şeffaf ve etkili bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır (Ölmez, 2021: 13).

Koordinasyon ve Danışma Kurulları

Dijital dönüşüm sürecinde, farklı kamu kurumları arasındaki koordinasyonu sağlamak için koordinasyon ve danışma kurulları oluşturulabilir. Bu kurullar, dijital dönüşüm projelerinin yönetimi ve ilerlemesini takip eder, sorunları çözmek için çözümler üretir ve stratejik kararlar alır. Ayrıca, koordinasyon ve danışma kurulları, farklı kamu kurumları arasında iletişimi ve iş birliği ni desteklemektedir.

Kapasite Geliştirme ve Eğitim Programları

Kamu kurumları arasındaki iş birliği ni geliştirmek için kapasite geliştirme ve eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, kamu çalışanlarının iş birliği ve koordinasyon becerilerini artırmayı ve dijital dönüşüm projelerini yönetmeyi içerir. Ayrıca, kamu çalışanlarına dijital iş birliği araçları ve yöntemleri hakkında eğitim vermek de önemlidir (Özaltın & Ersoy, 2020: 747).

Dijital Dönüşümün Geleceği ve Kamu Yönetiminde Sürdürülebilirlik

Gelecekte, kamu hizmetlerinde yapay zeka ve makine öğrenmesi teknolojilerinin daha fazla entegrasyonu beklenmektedir. Bu teknolojiler, büyük veri analizleri yaparak öngörücü analizler sunabilir, karar alma süreçlerinde etkin rol oynayabilir ve iş süreçlerini otomatikleştirebilir. Yapay zeka tabanlı chatbotlar, müşteri hizmetleri ve destek hizmetlerinde daha yaygın olarak kullanılabilir, böylece vatandaşların ihtiyaçları daha hızlı ve etkili bir şekilde karşılanabilmektedir (İris & Akdemir, 2020: 14).

Nesnelerin İnterneti (IoT) Uygulamalarının Yaygınlaşması

Nesnelerin İnterneti (IoT), nesnelerin internet üzerinden birbirleriyle ve insanlarla iletişim kurabilmesini sağlayan bir teknolojidir. Gelecekte, kamu hizmetlerinde IoT uygulamalarının yaygınlaşması beklenmektedir. Örneğin, akıllı şehir uygulamalarıyla trafik, enerji ve çevre yönetimi daha verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca, akıllı cihazlarla sağlık ve güvenlik hizmetleri daha etkin bir şekilde izlenebilir ve yönetilebilmektedir (Yaman, vd., 2020: 29).

Blokszincir Teknolojisinin Genişlemesi

Blokszincir teknolojisi, dağıtılmış ve güvenli bir veri tabanı yapısı sunarak dijital işlemlerin şeffaf ve değiştirilemez bir şekilde kaydedilmesini sağlamaktadır. Gelecekte, kamu hizmetlerinde blokszincir teknolojisinin kullanımı artmaktadır. E-devlet hizmetleri, mali işlemler, kayıt ve belge yönetimi gibi alanlarda blokszincir tabanlı uygulamaların yaygınlaşması beklenmektedir. Blokszincir teknolojisi, veri güvenliği ve şeffaflığını artırarak kamu hizmetlerine daha fazla güven tesis edebilmektedir (Toy, 2021: 318).

Büyük Veri ve Veri Analitiğinin Gücünün Artması

Büyük veri ve veri analitiği, kamu hizmetlerindeki önemini gelecekte de korumaktadır. Kamu kurumları, büyük veri analitiği ile elde ettikleri bilgileri daha etkin bir şekilde kullanarak hizmetleri kişiselleştirebilir ve vatandaşların ihtiyaçlarına uygun çözümler sunabilmektedir. Ayrıca, büyük veri analitiği sayesinde kamu hizmetlerinin performansı izlenebilir ve hizmetler sürekli olarak iyileştirilebilmektedir (Göçoğlu, 2020: 618).

Siber Güvenlik ve Veri Gizliliği Odaklı Yaklaşımlar

Gelecekte, dijital dönüşüm sürecinde siber güvenlik ve veri gizliliği odaklı yaklaşımların önemi artmaktadır. Kamu kurumları, dijital hizmetler ve sistemler arasında güvenli bir veri akışı sağlamak için siber güvenlik önlemlerini güçlendirmelidir. Aynı zamanda, vatandaşların kişisel verilerinin korunması ve kullanılması konusunda daha şeffaf ve sorumlu bir yaklaşım benimsemelidir.

Dijital Eşitsizliklerin Azaltılması

Gelecekte, dijital dönüşüm sürecinde, dijital eşitsizliklerin azaltılması önemli bir hedef olmaktadır. Kamu hizmetleri dijitalleştikçe, bazı gruplar diğerlerine göre dijital teknolojilere ve hizmetlere erişimde dezavantajlı olabilmektedir. Bu nedenle, kamu politikaları ve stratejileri, dijital eşitsizlikleri azaltacak şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Eğitim ve bilinçlendirme programları, dijital okuryazarlığı artırmaya yönelik olarak teşvik edilmelidir (Bimay & Kaypak, 2019: 24).

Sürdürülebilir Kamu Yönetimi Stratejilerinin Oluşturulması

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşümü, sadece teknolojik altyapıyı güçlendirmekle kalmayıp aynı zamanda sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini gerektirir. Sürdürülebilir kamu yönetimi stratejileri, dijital dönüşüm sürecinin başarısını uzun vadede devam ettirecek ve toplumun değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır (Tunç, vd, 2017: 1922).

Sürdürülebilirlik ve Dönüşümün Uyumlaştırılması

Sürdürülebilir kamu yönetimi stratejilerinin oluşturulmasında, dijital dönüşümün sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlaştırılması önemlidir. Kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik ilke ve değerleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu stratejiler, çevre dostu teknolojilerin kullanımını teşvik etmeli, kaynakların verimli kullanılmasını sağlamalı ve toplumsal katılımı artırmalıdır. Aynı zamanda, sürdürülebilirlik hedefleri, dijital dönüşüm projelerinin tasarımından başlayarak uygulama ve değerlendirme aşamalarına kadar tüm süreçlerde dikkate alınmalıdır.

Veri Güvenliği ve Etik Kuralların Belirlenmesi

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşümü, büyük miktarda verinin toplanması, işlenmesi ve depolanmasını gerektirir. Bu nedenle, veri güvenliği ve etik kurallarının belirlenmesi önemlidir. Sürdürülebilir kamu yönetimi stratejileri, kişisel verilerin korunmasını ve veri güvenliğini sağlayacak uygun önlemleri içermelidir. Aynı zamanda, veri kullanımında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesi ön planda tutulmalıdır. Veri güvenliği ve etik kuralları, toplumun güvenini kazanmaya ve dijital dönüşümün sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olarak belirlenmelidir (Özen & Gürel, 2020: 16).

Toplumsal Katılım ve Şeffaflığın Artırılması

Sürdürülebilir kamu yönetimi stratejileri, dijital dönüşüm sürecinde toplumsal katılımı ve şeffaflığı artırmalıdır. Kamu hizmetlerinin dijitalleşme süreci, toplumun çeşitli kesimlerini etkiler ve bu nedenle tüm paydaşların katılımını gerektirir. Stratejiler, toplumun farklı gruplarını dijital dönüşüm sürecine

dahil etmeli ve ihtiyaçlarına uygun çözümler üretmelidir. Ayrıca, sürecin şeffaf bir şekilde yönetilmesi ve paydaşların bilgilendirilmesi, toplumsal desteği artırıcı bir rol oynamalıdır.

Kapasite Geliştirme ve Eğitim Programları

Kamu yönetimi çalışanlarının ve diğer paydaşların dijital dönüşüm sürecine uyum sağlayabilmeleri için kapasite geliştirme ve eğitim programları önemlidir. Sürdürülebilir kamu yönetimi stratejileri, dijital becerilerin ve yetkinliklerin artırılmasını hedefleyen eğitim programları düzenlemelidir. Aynı zamanda, kamu çalışanlarının dijital teknolojileri etkin bir şekilde kullanabilmelerini ve yeni dijital araçları benimsemelerini teşvik etmelidir. Böylece, dijital dönüşümün sürdürülebilirliği için gerekli insan kaynağı kapasitesi oluşturulabilmektedir (Gürbüz, 2019: 41).

İzleme ve Değerlendirme Mekanizmalarının Kurulması

Sürdürülebilir kamu yönetimi stratejileri, dijital dönüşüm sürecinin izlenmesi ve değerlendirilmesi için uygun mekanizmaları içermelidir. Kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecinin başarıları ve zorlukları düzenli olarak değerlendirilmeli ve raporlanmalıdır. Bu değerlendirmeler, stratejilerin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini değerlendirmeye yönelik olarak yapılmalıdır. Aynı zamanda, dijital dönüşüm projelerinin toplumsal etkilerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi de önemlidir. Böylece, stratejilerin revize edilmesi ve iyileştirilmesi için temel veriler sağlanabilmektedir (Küçüktüğü & Aydın, 2017: 474).

Kamu Hizmetlerinde Dijital Dönüşümün Toplumla Uzanan Etkileri

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşümü, toplumun yaşamını, çalışma şeklini ve etkileşim biçimini derinden etkilemektedir. Dijital dönüşüm süreci, kamu hizmetlerinin vatandaşlar, işletmeler ve diğer paydaşlar üzerindeki etkilerini çeşitli boyutlarda ortaya koymaktadır.

Erişilebilirlik ve Kolaylık Sağlama

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşümü, vatandaşlar ve işletmeler için daha erişilebilir ve kolaylık sağlayan hizmetlere olanak tanır. Dijital platformlar üzerinden sunulan e-devlet hizmetleri, vatandaşların belirli hizmetlere fiziksel olarak ulaşmak zorunda kalmadan, internet aracılığıyla çevrimiçi olarak erişimini sağlamaktadır. Bu durum, hizmetlere daha hızlı ve etkili bir şekilde erişim imkanı sunarken, zaman ve maliyet tasarrufu sağlar (Çelik, 2023: 76).

Katılımcı Yönetim ve Şeffaflık

Dijital dönüşüm, katılımcı yönetim ve şeffaflığı destekleyen bir ortam yaratır. Vatandaşlar, dijital platformlar aracılığıyla hükümet kararlarına ve politikalara daha fazla katılım sağlayabilmektedir. E-devlet platformları, kamu hizmetlerine ilişkin verilerin ve kararların paylaşımını artırarak, yönetim süreçlerinin şeffaflığını artırır. Bu sayede, kamu hizmetleri daha hesap verebilir ve demokratik bir şekilde yönetilebilmektedir (Karaçorlu, 2021: 164).

Veri Güvenliği ve Kişisel Mahremiyet

Dijital dönüşüm süreci, veri güvenliği ve kişisel mahremiyet konularında önemli etkiler yaratır. Kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi, vatandaşların kişisel verilerini daha fazla sayıda dijital platformda paylaşmalarını gerektirebilmektedir. Bu durum, veri güvenliği ve kişisel mahremiyetin korunması için güçlü veri koruma önlemlerinin alınmasını gerektirir. Kamu kurumları, veri güvenliği konusunda gerekli önlemleri alarak, vatandaşların kişisel verilerinin korunmasını sağlamalıdır.

Eğitim ve Dijital Okuryazarlığın Artırılması

Dijital dönüşüm, toplumun dijital okuryazarlık düzeyini artırmayı gerektirir. Kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi, vatandaşların dijital platformları etkin bir şekilde kullanabilmelerini ve online hizmetlerden yararlanabilmelerini gerektirir. Bu nedenle, eğitim ve dijital okuryazarlık programları, toplumun dijital teknolojilere uyum sağlamasını ve dijital becerilerinin geliştirilmesini hedeflemelidir (Özer & Yıldırım, 2023: 65).

Dijital Eşitsizliklerin Azaltılması

Kamu hizmetlerinde dijital dönüşüm, dijital eşitsizlikleri artırabileceği gibi aynı zamanda azaltma potansiyeline de sahiptir. Dijital eşitsizlik, bazı grupların diğerlerine göre dijital teknolojilere ve

hizmetlere erişimde dezavantajlı olması durumudur. Bu nedenle, kamu kurumları dijital hizmetleri toplumun her kesimine eşit şekilde sunmak için çaba göstermeli ve dijital eşitsizlikleri azaltacak politikalar geliştirmelidir (Köroğlu, 2012: 455).

SONUÇ

Bu araştırma, kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecini kavramsal bir çerçeve içinde ele almıştır. Araştırma, kamu hizmetlerinin dijital dönüşümü ve bu sürecin topluma uzanan etkileri üzerine odaklanmıştır. Dijital dönüşümün önemi, yenilikçi yaklaşımların katkıları ve zorluklar, kamu verimliliği ve etkinliği üzerindeki rolü, dijital eşitsizlik ve erişim zorlukları, mevcut altyapının uyumu ve entegrasyon zorlukları, yapay zeka ve makine öğrenmesi uygulamaları, blokzincir teknolojisinin potansiyeli ve büyük veri ve veri analitiğinin rolü gibi temel başlıklar ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, kamu hizmetlerinin dijitalleşme sürecinin, hükümetlerin ve toplumun birçok farklı boyutunu etkilediği görülmüştür. Dijital dönüşümün önemi, kamu hizmetlerinin vatandaşlar ve işletmeler için daha erişilebilir ve etkin hale gelmesini sağlayarak, vatandaş memnuniyetini artırmakta ve iş süreçlerini optimize etmektedir.

Yenilikçi dijital yaklaşımların katkıları, yapay zeka ve makine öğrenmesi uygulamaları, blokzincir teknolojisi ve büyük veri analitiği gibi teknolojilerin kamu hizmetlerine entegrasyonu ile daha iyi hizmetler sunma ve verimliliği artırma potansiyelini göstermektedir. Bununla birlikte, dijital dönüşümün getirdiği zorluklar, güvenlik ve veri gizliliği sorunları, dijital eşitsizlik ve erişim zorlukları, mevcut altyapının uyumu ve entegrasyonu gibi konularda dikkatli bir yaklaşım ve uygun politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dijital dönüşümün kamu verimliliği ve etkinliği üzerindeki rolü, süreçlerin otomasyonu ve veri analitiği sayesinde daha iyi hizmet sunma ve kaynakları daha etkin bir şekilde kullanma imkanı sağlamaktadır. Buda kamu hizmetlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesine olanak tanımaktadır.

Dijital eşitsizlik ve erişim zorlukları, dijital dönüşüm sürecinin kritik bir yönüdür. Bazı grupların diğerlerine göre dijital teknolojilere ve hizmetlere erişimde dezavantajlı olması, toplumda eşitsizlikleri derinleştirebilmektedir. Bu nedenle, kamu politikalarının dijital eşitsizlikleri azaltmaya yönelik olarak tasarlanması ve dijital okuryazarlığı artırmak için eğitim programlarına önem verilmesi gerekmektedir. Mevcut altyapının uyumu ve entegrasyon zorlukları, dijital dönüşümün başarısı için önemli bir unsurdur. Yeni dijital teknolojilerin mevcut altyapıya entegrasyonu, uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, farklı kamu kurumları arasındaki iş birliği ve veri paylaşımı konusunda da uygun yönetim yaklaşımları benimsenmelidir. Araştırma aynı zamanda, yapay zeka ve makine öğrenmesi uygulamalarının kamu hizmetlerine entegrasyonu, blokzincir teknolojisinin kamu hizmetlerinde potansiyeli ve büyük veri ve veri analitiğinin rolü gibi ileri teknolojilerin dijital dönüşüm sürecine katkılarını vurgulamıştır. Bu teknolojilerin kullanımı, kamu hizmetlerinin daha etkili ve verimli bir şekilde sunulmasına ve toplumsal katılımın artırılmasına yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akmeşe, S. (2020), “Kamuda Dijital Dönüşümün Siber Güvenlik ve Dijital Güvence Boyutları ve İç Denetimin Rolü”, Denetim, Cilt 0, Sayı: 20, s.108-119.
- Bimay, M., & Kaypak, Ş. (2019), “Küreselleşme Sürecinde Kamu Politikalarında Yaşanan Değişimler”, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, Cilt 6, Sayı: 15, s.24- 40.
- Çaptuğ, M. (2021), “Covid-19 Salgınının Kamu Hizmetlerinin Dijitalleşmesi Sürecine Etkisi ve Sonuçları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı: 2, s.1309- 1327. Doi:10.33717/Deuhfd.1001374
- Çelik, D. (2023), “Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşümde Bir Sorun Alanı: Dijital Kültüre Yönelik Direnç”, Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, Cilt 5, Sayı: 1, s.69-86. doi:10.58307/kaytek.1308745
- Göçoğlu, V. (2020), “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Dijital Dönüşüm: Nesnelerin İnterneti Üzerine Bir İnceleme”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 9, Sayı: 1, s.615-628. Doi:10.33206/Mjss.538784
- Gürbüz, A. (2019), “Vatandaş Odaklı Kamu Hizmet Yönetimi. Yeni Kamu İşletmeciliğine Eleştirel Bir Bakış”, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı: 2, s.34-41.

- Işıkcı, Y. (2017), "E-Devlet Uygulamalarının Hukuk Devletine Etkisi: Yeni Kamu İşletmeciliği Paradigması Üzerinden Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı:15, s.1893-1913.
- İris, M., & Akdemir, T. (2020), "Kamu Diplomasinde Dijital Dönüşüm: Büyükelçilerin Twitter Üzerinden Gerçekleştirdikleri Dijital Diploması Faaliyetlerinin İncelenmesi", Ajit-E: Academic Journal Of Information Technology, Cilt 11, Sayı: 42, s.12-54. Doi:10.5824/Ajite.2020.03.001.X
- Karaçorlu, A. (2021), "Türk Kamu Yönetim Sisteminde Dijital Dönüşüm", Medeniyet Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı: 1, s.163- 78. Doi:10.52539/Mad.894922
- Koroğlu, Ö. T. (2012), "Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1980'den Sonra Geçirdiği Dönüşüm Süreci ve İstihdam Sistemine Etkileri", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı: 1, s.453-475.
- Küçükıktı, A. T., & Aydın, V. (2017), "Yeni Kamu Yönetimi Bağlamında Stratejik Planlama Anlayışı", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 28, s.473-492.
- Ölmez, M. (2021), "Türkiye'de Kamu Politikalarında Dijital Dönüşüm ve E-Ticaret: Bir Model Önerisi", Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, Cilt 3, Sayı: 1, s.9-33.
- Özaltın, O., & Ersoy, M. (2020), "Kamu Yönetiminde Blokzincir Kullanımı: D5 Örneği", Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi, Cilt 10, Sayı: 2, s.746-763. Doi:10.30783/Nevsosbilen.748379
- Özen, A., & Gürel, F. N. (2020), "Kamu Denetiminde Dijital Dönüşüm: Dijital İkiz Yöntemi", İzmir Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı: 1, s.16-23.
- Özer, M. A., & Yıldırım, S. (2022), "Kamu Hizmeti Sunum Sürecinde Paradigmanın Değişimi: Yeni Kamu Hizmeti", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı: 3, s.221-250. Doi:10.18074/Ckuiibfd.1199737
- Özer, M. A., & Yıldırım, S. (2023), "Küreselleşmenin Kamu Hizmetine Yansımaları ve Türk Kamu Yönetimine Etkisi", Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi, Cilt 2, Sayı: 1, s.61-87.
- Sarıtürk, M. (2022), "Dijital Dönüşüm Döneminde Kamu Yönetimi ve Dijital Hükümet", Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 0, Sayı: 42, s.555-603. doi:10.14520/adyusbd.1198232
- Senturk, O. (2021), "Türkiye'de Kamu İç Denetim Faaliyetlerinin Dijital Dönüşümüne Yönelik Uygulamalar", Tıde Academia Research, Cilt 3, Sayı: 2, s.157-186. Doi:10.5824/Tider.2021.157.186
- Tanrıverdi, A. (2021), "Yapay Zekânın Kamu Hizmetinin Sunumuna Etkileri", Adalet Dergisi, Sayı: 66, s.293-314.
- Toy, G. (2021), "Kamu Hizmetlerinde Bürokratik Kültürden Vatandaş Odaklılığa Dönüşüm", Abant Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 21, Sayı: 2, s.317-340. Doi:10.11616/Basbed.Vi.849337
- Tunç, A., Belli, A., & Aydoğdu, Y. (2017), "Dijitalleşen Kamu Hizmetleri Açısından Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Değerlendirilmesi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı: 15, s.1921-1931.
- Uysal, Y. (2020), "Klasik Kamu Yönetiminden Yeni Kamu İşletmeciliği ve Post-Yki'ye Kamu Hizmetlerinin Değişimi Ve Dönüşümü Üzerine Bir Değerlendirme", International Journal Of Management And Administration, Cilt 4, Sayı: 7, s.112-155. Doi:10.29064/İjma.680548
- Ün, L. (2022), "Kamu Hizmetinde Yeni Konsept: Akıllı Kamu Hizmeti", Bingöl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı: 2, s.415-440. Doi:10.33399/Biibfad.1130379
- Yaman, M., Bilgin, A., & Çakır, E. (2020), "Dijital Çağda Kamu Yönetimi Lisans Müfredatları: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, Cilt 2, Sayı: 1, s.28-40.

The Development of The Women's Movement and The Place of Gender Equality and Women's Issues in Legal Documents in Azerbaijan¹

Ilaha BALAKISHIYEVA²

Abstract

As the first country in the East to grant women the right to vote and be elected, new political strategies were defined in Azerbaijan after gaining independence in 1991. The main problems related to gender equality, which is one of the issues included in the new political strategies, are women's poor representation in public administration, early marriages, gender-based violence, women working in lower-paid jobs in the labor force, etc. During the presidency of both the father and son Aliyev, official international conventions on gender equality and women's rights were signed and official laws were adopted. The issue of gender equality and women's rights in official decisions of presidents, programs of state institutions and parties, and the effectiveness of these activities will be observed in this article. The official decrees, orders, and statements of the Presidents, statistics and projects of the State Committee for Family, Women and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan, gender statistics of the State Statistical Committee, the program of the ruling New Azerbaijan Party since 1995 and the data of the Milli Majlis will be analyzed as the objects of research addressed to the issues mentioned above.

Keywords: Azerbaijan, Women's Rights, Gender Equality, Women's Political Representation

¹ This article is extracted from the unpublished master thesis dissertation entitled "Gender Equality and Women's Issues in Türkiye and Azerbaijan: Analysis of the Period 2000-2023" supervised by Assoc. Prof. Rukiye TINAS.

² Master's Student, Eskisehir Osmangazi University, Department of Political Science and Public Administration, Eskisehir, Türkiye. ORCID: 0000-0003-3891-4708, ilahebalakisiyeva0@gmail.com

Azerbaycan'da Kadın Hareketinin Gelişimi ve Yasal Belgelerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Sorunlarının Yeri¹

Ilaha BALAKISHIYEVA²

Özet

Doğu'da kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan ilk ülke olan Azerbaycan'da 1991'de bağımsızlığın kazanılmasının ardından yeni siyasi stratejiler belirlenmektedir. Yeni siyasi stratejilerde yer alan konulardan olan toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili temel sorunlar, kadınların kamu yönetiminde yetersiz temsili, erken yaşta evlilikler, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların işgücünde daha düşük ücretli işlerde çalışması vb. olmaktadır. Baba ve oğul Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın haklarına ilişkin resmi uluslararası sözleşmeler imzalanmış ve resmi yasalar kabul edilmektedir. Bu makalede cumhurbaşkanlarının resmi kararlarında, devlet kurumlarının ve partilerin programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusu ve bu kararların etkinliği incelenecektir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın resmi kararnameleri, emirleri ve açıklamaları, Azerbaycan Cumhuriyeti Aile, Kadın ve Çocuk İşleri Devlet Komitesi'nin istatistikleri ve projeleri, Devlet İstatistik Komitesi'nin cinsiyet istatistikleri, iktidar partisi olan Yeni Azerbaycan Partisi'nin 1995'ten bu yana programı ve Milli Meclis'in verileri yukarıda belirtilen konulara yönelik araştırma nesnelere olarak analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadınların Siyasi Temsili

¹ Bu makale, Doç. Dr. Rukiye TINAS danışmanlığında yazılmış "Türkiye'de ve Azerbaycan'da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Sorunu: 2000-2023 Döneminin Analizi" başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye, ORCID: 0000-0003-3891-4708, ilahebalakisiyeva0@gmail.com

INTRODUCTION

Although political participation and the right to vote is the most important element for democratic countries, in some countries that practice democracy, half of all adult people are completely excluded from national political life simply because they are women. In the East, for the first time in 1918, the Declaration of the Democratic Republic of Azerbaijan granted the right to vote and be elected to all citizens of the country, including women, regardless of gender (Hasanov, 2005: 50).

After the collapse of the Soviet Union (USSR) and the independence of Azerbaijan, new political policies were implemented in the country and strategic goals were set. Azerbaijan adopted the United Nations (UN) “Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW)¹” in 1995 (State Committee on Family, Women, and Children’s Affairs [SCFWCA], 2022). In 1998, the State Committee on Women’s Issues which was replaced by the State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (SCFWCA) in 2006 was created, the first congress of independent Azerbaijani women was held, and in 2000 the laws “On the implementation of the State Women’s Policy in the Republic of Azerbaijan” and “National Action Plan on Women’s Issues of the Republic of Azerbaijan” were adopted. The State Programs included promoting and achieving gender equality. At the same time, in 2015, the “UN 2030 Agenda for Sustainable Development” was adopted, and the 5th goal is gender equality (UN, 2023a).

This study aims to analyze and show how the protection of gender equality and the establishment of women’s rights in Azerbaijan is approached and how much the set goals are achieved in the decisions made by presidents, official state institutions, and parties on gender equality based on international conventions. In this study, gender equality refers to the representation of women and men in different spheres of social life and state institutions, political participation, and inequality in the labour market; women’s rights refer to the right to vote and be elected, the right to education, the prevention and punishment of violence against women, early marriages and childbirth.

The research objects of the study are the official state laws enacted, statistics, and projects carried out by the SCFWCA, the program of the New Azerbaijan Party (NAP)² and its projects with SCFWCA, official gender indicators of the State Statistics Committee, data of the Milli Majlis (MM).

Firstly, the steps taken regarding women’s rights in the period before gaining independence will be included in the study. Then, local and international decisions on gender equality and women’s rights will be analyzed, and it will be observed how much these decisions are implemented in practice and whether they are effective or not. How and to what extent women’s issues are included in the programs and projects of the NAP, and the SCFWCA will be noticed and the practices of these institutions will be analyzed. The issue of women’s representation in politics will be evaluated through the statistics of women deputies in the MM, and women working in local institutions and municipalities. In addition, following the Global Gender Inequality Index of the World Economic Forum (WEF) and the statistics of the State Statistical Committee, the changes in the rate of gender inequality in Azerbaijan and the latest situation will be indicated.

Formation and Progress of Women’s Movement in Azerbaijan Before Gaining Independence

It is known that the struggle for women’s rights is mostly fought in countries with a high level of political democracy (Heywood, 2013a: 236). However, the emergence and expansion of the women’s movement in Azerbaijan was observed in the early 1900s, when socialist views were still prevalent. This means that the struggle for women’s rights started before Azerbaijan began to exist as a liberal democratic country after 1991. The beginning of the struggle for women’s rights in Azerbaijan coincides with the period of the first feminist wave³.

Knowing that feminist waves were observed differently in different countries, the main aim of the women’s movement both in America and in European countries was to gain equal rights for women with men (Heywood, 2013a: 236; Wollstonecraft, [1972] 2020). In the Azerbaijani case, during the

¹ Adopted by the UN General Assembly in 1979, CEDAW recommends a national action plan focusing on women’s rights and gender equality, emphasizing cultural and traditional aspects that influence women’s role in society and the family (Office of the High Commissioner for Human Rights [OHCHR], 1979).

² It was founded in 1992 by Haydar Aliyev.

³ According to Jennifer Baumgardner, the first wave corresponds to 1840-1920, the second wave to 1960-1988, the third wave to 1988-2010, and the fourth wave to 2008 and later (Özdemir & Aydemir, 2019: 1707).

absence of a democratic country, efforts were made for women's right to education and to vote before many democratic countries. One of the most prominent workers for women's education who is oil millionaire Haji Zeynalabdin Taghiyev opened a girls' school named "Aleksandrinskaya"⁴ in 1901 (Azerbaijan National Academy of Science [AMEA], 2008a: 163-164). However, the lack of female teachers prevented the development of women's education. In addition, in 1917, the Baku Muslim Women's Charity Society⁵, chaired by Liza Mukhtarova, opened a vocational school for poor girls (Mahmudov, 2004: 251-252). Another step was the decision to offer equal rights to study at the Baku State University⁶ (BSU), the first university of Azerbaijan, which started to operate on 1 September 1919. Since women's education was not widespread, only two of the 30 students who graduated from the first BSU in 1922 were girls (Mahmudov, 2004: 218-219). In 1921, the pre-school education institution for girls was transformed into the Higher Women's Pedagogical Institute in 1922 and became an institution where women teachers were trained (E-qanun, 2000a). With this, the problem of the lack of female teachers gradually began to disappear.

On the other hand, in 1917, the First Congress of Musavat Party⁷, one of the most important parties of Azerbaijan, was held on 25-31 October and the program of the Azerbaijan Democratic Republic to be established in the future was drawn up (Mahmudov, 2005: 227). The revised program did not contain any article on providing equal opportunities between men and women, but in the Declaration of the Democratic Republic of Azerbaijan⁸, the article on the right of citizens of the country to vote and be elected was introduced. Based on the paragraph "*The Democratic Republic of Azerbaijan provides legal policy and citizenship to all citizens living in the country without distinction of nationality, sect, class, race, and sex* (Azerbaijani Popular Front Party [AXC], 1918)" in the fourth part of the Declaration, Azerbaijani women were given the right to vote and be elected in 1918. On 21 July 1919, the draft law on the adequate implementation of laws in terms of gender equality was adopted (Hasanoğlu, 2018: 19). Thus, considering that women gained these rights in America in 1920, in France in 1944 and in Switzerland in 1971 (Örs, 2014: 422-425), Azerbaijan gave these rights before many democratic countries.

After these changes, the expansion of the women's movement can be seen in the steps taken such as the establishment of women's departments in November 1920 and the first women's congress held in Baku on 8-11 February 1921 (AMEA, 2008b: 198). The chairman of the Azerbaijan SSR, Neriman Nerimanov, stated in his speech that the focus of the congress was the idea of women's freedom (E-qanun, 2000a). Among the main objectives of the congress was to mobilize the masses of working women of Azerbaijan and to ensure the work of emergency women's services (AMEA, 2008b: 198-199). At the same time, one of the most essential issues was that women were not fully free in social, political, and cultural life. Although the communists who came to power declared that they paid special attention to women's issues and that men and women had equal rights, there were still remnants of feudal-patriarchal relations (economic dependence of women within the family and household) among the population. Due to the abundance of women's issues, the problem of high illiteracy among the population could not be solved. To eliminate this problem, in March 1923 polygamy and early marriages were prohibited by the newly enacted law on marriage (AMEA, 2008b: 201). Women's clubs and rural women's corners started to be established to teach women's professions and reduce their illiteracy. The establishment of the first women's club on the initiative of Ceyran Bayramova and the publication of the magazine "Sharg Gadini" in 1923 played an important role in the development of the women's

⁴ Since girls from poor families were exempted from tuition fees at this school, 35 out of 57 students received free education in the first year of school.

⁵ It was founded in 1914 and ceased its activities in 1920 (Mahmudov, 2004: 251).

⁶ In the university, a law was also enacted on working women that the salary, pension, and fringe benefits of women in the university service would equal the amount given to men working in the same position (Mahmudov, 2004: 228).

⁷ Musavat was founded in 1911 in accordance with the instructions sent by Mahammad Amin Rasulzade who became one of the founders of the Republic of Azerbaijan in 1918 (Musavat, 2023a).

⁸ On 26 May 1918, at the last meeting of the Trans-Caucasian Seym, after the institution decided to dissolve itself, representatives of the Azerbaijani faction held an extraordinary meeting on 27 May, and the Azerbaijan Provisional National Council was announced (Hasanov, 2005: 50). At the first meeting of the National Council on 28 May, the main directions of the foreign and domestic policy of the independent state were stated in the Declaration of Independence consisting of six articles.

movement (E-qanun, 2000a). Even in 1926, there were 42 women's clubs, and the number of working women exceeded 4000 in 1927 as women became more involved in the industry (AMEA, 2008b: 201-202). All this shows that after the first women's congress, great efforts were made to educate Azerbaijani women and increase their social activities. However, although the Communist Party paid attention to the women's issue, its main goal was to train and educate active female personnel who were committed to the "ideas of socialism".

The issues of women's freedom were mentioned in the first women's magazine "Ishik"⁹ published in 1907 (Mahmudov, 2004: 365-366), in the newspaper "Igbal" published in 1912-1915 (Mahmudov, 2005: 38), in the writings of Firidun Bey Kocharli¹⁰ (Mahmudov, 2005: 89), in the magazine "Molla Nasraddin" published in Baku in 1922-1931 (Mahmudov, 2005: 207), in the newspaper "Shargi-Rus" published in Azerbaijani language in Tbilisi (Mahmudov, 2005: 379) and in the declaration of "Hummat", a faction of the Parliament of the Democratic Republic of Azerbaijan (Mahmudov, 2004: 463). The famous writer Jafar Jabbarli's theatre play "Sevil" about the headscarf movement was known as a great call for Azerbaijani women to fight for full public and social freedom (AMEA, 2008b: 313-314). In October 1928, a meeting was held in Baku on the headscarf issue, and the Central Committee of the Azerbaijan SSR was asked to issue a decree prohibiting women from wearing headscarves. As a result, 12573 women refused to wear the headscarf in 1928 and 20387 in 1929. However, this movement was prevented by serious obstacles, threats, even punishment and death, and even the murder of Sariyya Khalilova, an employee of the club's sewing factory, by her pious father in 1930 led to an intensification of women's resistance to the patriarchal-superstitious household. The magazine "Sharg Gadini" also served to educate women by freeing them from the hijab, increasing the role of women in production, encouraging them to become more active in social and political life, and setting the main goal of improving the cultural, domestic, and quality of their life conditions.

In the following years, Azerbaijani women not only formed the basis of agricultural work but also took part in the construction of defense lines during the Great Patriotic War of 1941-1945 (AMEA, 2008c: 11). It should be noted that out of 700000 conscripts from Azerbaijan in those years, more than 11000 were women (AMEA, 2008c: 9). Only Zulaikha Seyidmammadova, the first Azerbaijani woman pilot-captain, participated in more than 40 air battles (AMEA, 2008c: 36). In 1992, after the Khojaly tragedy, women were particularly prominent among the demonstrators who surrounded the parliament building to exert more effective pressure on the MPs and the government (AMEA, 2008c: 245). Gultakin Asgarova, Nurjahan Huseynova, Konul Kahramanova, Rahila Orujova, and Maleyka Ahmadova together with hundreds of men took part in the Armenian-Azerbaijani wars and fought heroically for their homeland (AMEA, 2008c: 256). This means that even during Soviet rule women worked together with men in the field of labour and the war.

Last but not least, to further revive the role of women in social, political, and economic life, the Azerbaijan Women's Congresses held in 1957, 1967, and 1972 were effective in the development and better organization of the women's movement (E-qanun, 2000a).

Decisions on the Development of Women's Rights and Gender Equality in the Period After Independence

One of the first steps taken by Azerbaijan to continue its existence as a liberal democratic country was to draft a constitution. The right to equality in Article 25 of Chapter 2 of the Constitution adopted on 12 November 1995, devoted to fundamental rights, freedoms, and duties, stipulates in paragraph 2 that women and men have the same rights and freedoms, and in paragraph 3 that they can be members of political parties, trade unions, and other social associations regardless of their gender (Constitution, 1995). Even when Azerbaijan became the first country in the East to abolish the death penalty¹¹, this

⁹ In the series of articles titled "Haklarımız [Our Rights]" by the editor Khadija Alibeyova, equal rights for women, calls for their participation in education, culture, and social life, the opening of women's clubs, literacy courses, education of children, housework and health problems were discussed (Mahmudov, 2004: 366).

¹⁰ As an educator, journalist-writer, literary critic, translator, member of the "Musavat", and one of the signatories of the "Declaration of Independence" in 1918, he played an important role in awakening the national consciousness of the people and preparing them for the struggle for independence (Mahmudov, 2005: 88-89).

¹¹ A de facto moratorium on the death penalty was imposed in 1993 and formally abolished in 1998 (AMEA, 2008c: 289).

law was first applied to women and elderly people over 65 years of age in 1996 and then extended to all citizens of the country in 1998 (AMEA, 2008c: 289).

Apart from national decisions, Azerbaijan has also participated in international agreements on gender equality. The National Women's Committee in Azerbaijan prepared a national report and submitted it to the IV World Conference on Women held in Beijing in 1995, which was one of the first steps taken in Democratic Azerbaijan about women. In 1995, Azerbaijan ratified CEDAW organized by the UN (SCFWCA, 2022). Subsequently, on 14 January 1998 "On Increasing the Role of Women in Azerbaijan", the State Committee on Women's Issues was created to ensure a more organized implementation of the state gender policy (E-qanun, 1998). Azerbaijani women's congresses have been organized every five years since 1998 to strengthen women's politics. Immediately afterward, with Decree No. 289 on 6 March 2000, the "Decree on the Implementation of the State Women's Policy in the Republic of Azerbaijan" was adopted (Aliyev, 2000). In the Decree a provision on ensuring equal representation of women with men at the managerial level in state institutions was included. It is also noted that Azerbaijani women were at the forefront of the struggle for independence and since 1988 they have participated in the complex processes in the republic on an equal basis with men. The famous journalist Salatin Asgarova and doctor Gultekin Asgarova are the best examples of women struggling for independence.

It is possible to say that the steps taken in the 1990s and 2000 on women's rights within the framework of human rights in Azerbaijan played an important role in its admission as a full member of the Council of Europe (CoE) on 17 July 2001 (Ministry of Foreign Affairs [MFA], 2023). Then, on 28 December 2001, the Constitutional Law "On the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan" was adopted by the MM, and in 2002, Elmira Suleymanova¹² was one of the three candidates presented by H. Aliyev for the post of Ombudsman (Ombudsman, 2013).

On the other hand, the State Committee on Women's Issues was changed by the Decree of President Ilham Aliyev dated 6 February 2006 and established as the State Committee on Family, Women, and Children's Affairs (E-qanun, 2006a). At the same time, the Committee on Family, Women, and Children's Affairs of the MM was established in 2015 as the Committee of the MM for the 5th term to deal with draft laws and resolutions on the formation and implementation of state policy on family, women, and children's issues (SCFWCA, 2020: 6). Although previously the women's movement was in the pursuit of women's freedom, now women's issues have begun to be viewed within the framework of the family in the form of domestic violence, the situation of the mother in the family.

In general, among the steps taken to develop the legal framework after independence on 18 October 1991, documents in the field of women's rights and gender equality have an important place (SCFWCA, 2020, s. 6):

- Resolution of the MM dated 30 June 1995 "On Accession to the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women" (E-qanun, 1995);
- Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated 14 January 1998 No. 727 "On measures to increase the role of women in Azerbaijan".
- Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated 6 March 2000 No. 289 "On the implementation of the State Women's Policy in the Republic of Azerbaijan" (E-qanun, 2000a);
- Decree of the Cabinet of Ministers dated 26 September 2000 No. 176 on the implementation of the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated 6 March 2000 No. 289 "On the implementation of the State Women's Policy in the Republic of Azerbaijan" (E-qanun, 2000b);
- Resolution of the Cabinet of Ministers of 2000 on approval of the "National Action Plan on Women's Issues of the Republic of Azerbaijan" (E-qanun, 2000d);
- Law of the Republic of Azerbaijan dated 10 October 2010 No. 150-IIIQ "On Ensuring Gender (Male and Female) Equality" (E-qanun, 2006b);
- Law of the Republic of Azerbaijan dated 22 June 2010 No. 1058-IIIQ "On Prevention of Domestic Violence" (E-qanun, 2010).

¹² E. Suleymanova was honored by the University of Rochester in America as one of the 100 Heroic Women who are advocates and role models for women and girls and ranked among the leaders of not only Azerbaijan but also the women's movement around the world.

These laws paved the way for the establishment of the legal basis of women's rights and gender policy in Azerbaijan. One of the best examples is the "Law on Ensuring Gender (Male and Female) Equality" which its purpose is to "ensure gender equality by eliminating all forms of discrimination based on sex and by creating equal opportunities for women and men in political, economic, social, cultural and other spheres of public life" (E-qanun, 2006b). At the same time, Article 2.0.2 of the Law defines gender equality as "equal rights of women and men and equal opportunities for the realization of these rights and social equality in society". The other articles of the law are designed to create the situation of equal opportunities for women and men and social equality in society. This includes Article 5 on the state policy to ensure gender equality, the documents required for this purpose and the promotion of gender culture, Article 6¹³ on the measures taken by the state to fulfill its duties to ensure gender equality, and Article 17¹⁴ on the compensation of persons discriminated against on the grounds of sex (E-qanun, 2006b).

In Azerbaijan, there are five main problems where gender inequality is observed, and which are the most fundamental of women's problems. These problems are stated in the "State Program on Poverty Reduction and Sustainable Development in the Republic of Azerbaijan 2008-2015" (E-qanun, 2008):

- *Early marriages;*
- *Gender-based violence;*
- *Women working in relatively low-paid areas in the labour market;*
- *Lack of childcare services;*
- *Poor representation of women at the decision-making level.*

Among the nine main strategic objectives and indicators of the program, the eighth is the promotion of gender equality. When these problems are analyzed separately, indicators such as women's participation rate of 4% among the heads of central executive structures in 2007, 11.2% among the members of parliament in 2005, 4.08% among the members of municipalities in 2004, and 16% among the judges in 2007 led to the target of increasing the level of women's participation in decision-making processes by the end of 2015 (E-qanun, 2008).

The high number of unregistered early marriages constitutes another problem. Since early marriages are not registered by the state, statistics are not kept, but it is possible to estimate the number of children born to women between the ages of 15-17. In 2011, 4392 children were born to women aged 15-17, and 2320 children were born in 2019 (SCFWCA, 2020: 21-22). At the same time, 2129 childbirths indicate approximately 3000 or 3500 child marriages. For this reason, Article 176-1 of the Criminal Code deals with the case of forcing women into marriage (E-qanun, 2011). According to the law, forcing a woman into marriage is punishable by a fine of 2000 manats to 3000 manats or imprisonment for up to two years, and forcing a child who has not reached the age of marriage into marriage is punishable by a fine from 3000 manats to 4000 manats or imprisonment up to four years.

On the other hand, the Criminal Code also mentions the consequences of violation of the right to equality. Article 154 of the Criminal Code on offenses against human rights and civil constitutional rights mentions violation of the right to equality (E-qanun, 2000c). According to the Law, harming the rights and legal interests of a person because of his/her race, nationality, religion, language, sex, origin, property status, service status, beliefs, membership to political parties, trade unions, and other public organizations is considered as a violation of the right to equality and is punishable by a fine.

Regarding the other important problem of gender-based violence, the "Law on Prevention of Domestic Violence" was adopted in 2010 (E-qanun, 2010). According to the law, 10 NGOs have been accredited by the Ministry of Labour and Social Protection as assistance centers and started to assist domestic violence victims. At the same time, the "Clean World" organization in Baku and the "Tamas" organization in Ganja have started to operate as shelters in two cities. According to the statistics prepared by SCFWCA for 2019, more than 200 civil society organizations are active in the country for the protection of women's rights (SCFWCA, 2020: 46). However, despite this, according to the statistics of the Prosecutor General's Office, only in 2019, 1308 crimes related to domestic violence were committed

¹³ This article states that measures should be taken to eliminate all forms of discrimination based on sex, to ensure equal opportunities for women and men, and to ensure that representatives of one sex are not favored in state administration and decision-making (E-qanun, 2006b).

¹⁴ Workers who are sexually harassed are compensated by the employer (E-qanun, 2006b).

and 1358 people were recognized as victims of these crimes, including 1038 women, 1 pregnant woman and 12 minor girls who did not reach the age of adulthood (Genprosecutor, 2019).

Meanwhile, Article 7 of the Decree of President I. Aliyev dated 29 December 2012 No. 800 on the Development Concept “Azerbaijan 2020: looking to the future” includes a section on ensuring gender equality and family development (E-qanun, 2012). In addition, following the “Convention on Workers with Family Responsibilities” ratified by the International Labour Organization (ILO), social protection of mothers and children, facilitating childcare for working mothers and fathers, increasing the number of day-care centers, and improving family planning services were also prioritized in the decree. As can be seen, women’s roles as mothers and wives in the family institution are emphasized.

On 25 September 2015, Azerbaijan adopted the “UN Agenda for Sustainable Development to 2030” (UN, 2023b). The Sustainable Development Goals (SDGs) have become a global call to action to end poverty, protect the environment and climate, and restore peace and security for people. After that on 6 October 2016, the Decree on the establishment of the National Coordination Council for Sustainable Development was signed (President, 2016). In this decree was mentioned that the promotion and achievement of gender equality is taken into account in the “State Programme for poverty reduction and economic development in the Republic of Azerbaijan in 2003-2005” and “State Programme for poverty reduction and sustainable development in 2008-2015”.

In addition to official decisions and laws, women’s issues are also addressed in the Parliament. The round table on “The role of Azerbaijani women in society” was organized on 8 March 2010 with the participation of members of the MM, intellectuals, and the heads of organizations aiming to deal with women’s issues such as “The Democratic Women’s World” Union, “Clean World” Women’s Aid Union, “Azeri-Turkish” Women’s Union, “Women of the XXI Century” Union (Aladdinkızı & Ismayılzade, 2010: 8-9). Looking at the activities of the listed NGOs, it is observed that their activities do not yield sufficient results to eliminate these problems.

Women’s Visibility in Politics and Administration in Azerbaijan

First of all, looking at the ratio of the population, it is seen that in the first half of the 20th century in Azerbaijan, men outnumbered women, but after the Second World War, these statistics changed (The State Statistical Committee [STAT], 2023b). The reason for that was the repression during the war and the large number of casualties of men. As a result, since the second half of the century, the proportion of women has been higher than that of men, but in the last 40 years, the gap between women and men has been relatively decreasing. According to the World Bank, 52 percent of Azerbaijan’s population in 1999 and 50.7 percent in 2021 will be women (WB, 2022).

According to the data, women are underrepresented in leadership positions in Azerbaijan, despite legal documents that emphasize the importance of increasing women’s participation in public administration and decision-making processes. In general, the lowest proportion of women in Parliament was observed in 1990 (4.3 percent)¹⁵ (STAT, 2023c). In the following years, although the number of women was practically the same, their ratio to men varied between 11 and 12 percent, with women constituting 16 percent of the members of Parliament after the 2010 parliamentary elections (20 women, 105 men) and 16.8 percent after the 2015 parliamentary elections (21 women, 104 men). Since parliamentary elections are held every five years, the last elections were held in 2020 and the proportion of women reached 18.2 percent (22 women, 97 men). In these elections, out of a total of 276 female candidates nominated by political parties, 22¹⁶ were elected (SCFWCA, 2020: 45). Based on the statistics given, it is possible to say that there has been no remarkable change in the representation rate of women in parliament in 30 years.

In addition to the low representation of women in the Parliament, there are no women chairs among those guiding the Parliament until 2020. In the first term (1995-2000) of Parliament, there were no women as either the chair or the assistant chairs, while in the 2nd term (2000-2005), 3rd term (2005-2010), 4th term (2010-2015) and 5th term (2015-2019) Parliamentary elections, there was 1 woman among the assistant chairs (SCFWCA, 2020: 27). As a result of the 6th term MM elections held for the first time on 9 February 2020, Sahiba Gafarova was elected as the woman Speaker of the MM (Majlis,

¹⁵ 15 women and 335 men

¹⁶ The most elected deputies were candidates of the NAP, Azerbaijan Umid Party (UMID), and Musavat Party (SCFWCA, 2020: 45).

2020). Although 15 committees, 2 commissions, and working groups on relations with the parliaments of more than 80 countries are active in the MM, only 1 woman was the chairperson of the committee in the MM in 4 terms between 1995-2015 and 2 in 2 terms between 2015-2020. There were no women among the chairpersons of committees. The committees that were chaired by women were the SCFWCA, the Human Rights Committee, and the Civilisation Committee.

After Zahra Guliyeva was appointed as the head of the State Committee on Women's Issues, on 14 January 1998, she paid special attention to the representation of women in all spheres, increasing women's participation, and women's issues at the local and international levels (SCFWCA, 2021a). The first Congress of Independent Azerbaijani Women held was the result of her work and efforts in 1998. Considering the speech of the next chairperson of the committee H. Huseynova at the III International Summit on Women and Justice held in Istanbul, Türkiye in 2018, it was observed that the issue of strengthening the family was given more importance than women's problems. In her speech on "Strengthening the Family," she emphasized that in Azerbaijan and Türkiye, the family institution is protected, family values are respected and widely supported, measures for the development of the family within the framework of the protection of human rights in Azerbaijan are given importance, care is taken to make decisions on the rights of women and children (SCFWCA, 2018).

Notwithstanding the low representation of women MPs in parliament, most local executive authorities have a female assistant chair (SCFWCA, 2020: 28). In 2013, this number was 35, while in 2019 this number reached 76. However, according to the statistical data for 2016-2019, there is only one female president among the heads of local executive authorities. To prevent the dominance of only one sex in the state administration, several projects have been implemented in the regions regarding women working, being members, and presiding in local government institutions and municipalities. One of them was the project "Women's Leadership in Local Government", organized from 2012 onwards in cooperation with SCFWCA and the "Women for Municipal Development" organization, with financial support from the United States Agency for International Development (SCFWCA, 2020: 26-27). The project aimed to inform people about CEDAW, encourage women candidates to participate in municipal elections, strengthen public opinion on women's leadership, and develop the country's gender policy. Meantime, SCFWCA and members of the municipality, together with the German International Cooperation Organisation, have implemented the "DAYAG" Mentoring Programme since 2012. Overall, a total of 2000 people benefited from the program in the period 2012-2017, resulting in an increase in the percentage of women members of the municipality from 4% in the municipal elections in 2004 to 39% in 2019.

In order to increase the activity and visibility of women in the public sphere and social networks, the project "Promoting the participation of women living in rural and regional areas in socio-economic life" was organized in cooperation with SCFWCA and the UN Development Programme (SCFWCA, 2020: 8;36). Within this framework, Women's Resource Centres were created in the regions of Azerbaijan. Only in 2011-2019, these centres were opened in 9 different cities.

When the visibility of women among the heads of parties is analyzed, it is observed that the figures are much lower. Since the end of the 1980s and the beginning of the 1990s, when parties began to be established in Azerbaijan, only Lala Shovkat and Saadat Muslimova have become party chairwomen. Founded in 1994, the "Azerbaijan Liberal Party" was created by L. Shovkat (Allahyarova & Mammadov, 2010: 19). However, in 2003, the party leaders resigned because it was thought that they might be the reason preventing the unification of the parties, and L. Shovkat was among the party leaders (Allahyarova & Mammadov, 2010: 31). Currently, the chairperson of the "Azad Mubarezlar" Party, founded in 2000, is S. Muslimova, while the others are headed by men only. According to the data of the Ministry of Justice for 2022, considering that 59 political parties with official state registration are operating in Azerbaijan, there are 58 male party chairmen for 1 female chairman (Justice, 2022). Apart from the deterioration of the gender equality ratio among party leaders, most of the officially registered parties do not even respond to social needs (Rehimli, 2020: 370). The inability of parties to respond to social needs is caused by their insufficient financial resources.

Gender Equality in Party Programs and International Official Data

Although women outnumber men according to Azerbaijani demographics, cases of gender discrimination in newborn babies are very common. In fact, Azerbaijan ranks second in the world for violation of the sex ratio (SCFWCA, 2020: 22). As a result of a sociological survey conducted among

men and women, 49.5 percent of men and 22.5 percent of women consider girls as a financial burden for the family (SCFWCA, 2020: 23). Since the 1990s, the proportion of boys has been increasing in proportion to the number of girls born. According to the data of the State Statistics Committee, while the number of boys per 100 girls was 107 in 1990, it was 116 in 2021 (STAT, 2023a).

Firstly, it should be noted that there was a political, economic, and social crisis in Azerbaijan in the 1980s, and organizations began to be created at the beginning of the 1990s with the popular movement that started in 1988 (New Azerbaijan Party [NAP], 2022). The NAP was established on 21 November 1992, and as the government's ruling party for 28 years, the following objectives were set for the achievement of gender equality and the development of the family institution (NAP, 1999):

- *Preventing cases of gender-based violence;*
- *Ensure equal opportunities for women and men in the labor market;*
- *Further expanding opportunities for women to be promoted at work and to hold leadership positions;*
- *Strengthen the social protection of mothers and children;*
- *Increase the number of kindergartens that meet modern requirements;*
- *Improve family planning services;*
- *Improve the monitoring system for cases of violence, truancy, and early marriage.*

In 1995, the Youth Union and the Women's Council were established within the NAP to expand the activities of young people and women. The Women's Council, in cooperation with SCFWCA, tried to implement several projects aimed at ensuring gender equality, increasing the effectiveness of women in the socio-political, socio-cultural life of the republic and the representation of women at the decision-making level (SCFWCA, 2020: 45-46). To implement these objectives, meetings were held in the regions, and booklets titled "Municipality and Women" were distributed to the public, a contest titled "Women are the pillars of our state, our independence, our present, our future" was held every year, and events dedicated to "11 October International Day of the Girl Child" were held in the Regional Administrative Authorities and secondary schools.

It is seen from the activities of the NAP; women are evaluated with their roles as mothers and wives within the family institution. As an example, it is possible to look at a round table on "Rights of workers with family responsibilities" jointly organized by the NAP and SCFWCA. In this meeting, based on the ILO's international laws No. 156 "Workers with family responsibilities: on equal treatment and equal opportunities for male and female workers" and 183 "On maternity protection", Azerbaijan joined in 2010, issues such as equality of women and men in the field of work, creating conditions for the health and safety of mother and child were discussed (SCFWCA, 2021b).

Except for the ruling party, most of the existing parties are power-orientated opposition parties and the competitiveness among the parties is weak. Insufficient financial resources of the parties also affect their active activity. However, the issue of gender equality can be found in the charter of the opposition Musavat. Among the main goals of Musavat, it is stated that "*the basis of Musavatism is the freedom and legal equality of all Azerbaijani citizens regardless of religion, nationality, social affiliation, sect or gender*" (Musavat, 2023b). Apart from this article, in which the protection of equality regardless of gender is stated as a goal, there is only one article in which women are mentioned. In this article, it is stated that at least 1/4 of the seats in all elected committees of the party are reserved for women.

The situation of gender inequality in Azerbaijan is also reflected in international data. Azerbaijan has been included in the "Global Gender Inequality Index" list published annually by the WEF since 2007 (The World Economic Forum [WEF], 2007). According to the Forum's report, Azerbaijan ranked 59th among 128 countries in 2007 in terms of gender inequality, but this rate has increased over the years. Although Azerbaijan's global gender inequality index has fluctuated significantly in recent years, a significant upward trend was observed when the periods between 2007-2022 were compared and ended with an index of 0.69 in 2022. This increase can be seen when analyzed according to the four indicators of the Global Gender Inequality Index. When these statistics are compared, Azerbaijan rose from 19th to 73rd place in terms of economic participation and opportunities, from 82nd to 93rd place in terms of education level, from 127th to 134th place in terms of health level, and from 85th to 113th place in terms of political participation level (WEF, 2007: 10-11; WEF, 2022: 88-89). These figures show the increase in gender inequality in the country over the years.

CONCLUSION

At the beginning of the women's movement, rights such as equal opportunities, education, and the right to vote were provided to Azerbaijani women before most Western countries and America. During the first women's movement, schools were opened, equal education rights for men and women were provided in the first university of Azerbaijan, and women were given the right to vote and be elected. These were realized when socialism was still dominant in the country before choosing a liberal democratic path. The struggle for women's rights and freedom was waged not only by women but also by the intellectuals of the period in Azerbaijan. The biggest problem of the period was that the remnants of feudal-patriarchal views were widespread in the population. To counter this, schools, vocational training centers, and clubs were opened, and women began to be educated and taught professions. The women of a country where they constituted a large part of the labour force in the workplace or fought alongside men in the war struggled for freedom at that time. However, when women fought against the headscarf, their movements resulted in serious obstacles, threats, even punishment, and death.

In the first Constitution of Democratic Azerbaijan, the article on equal rights and freedoms of women and men was included. Women were the first to be subjected to the abolition of the death penalty in the country. In addition, Azerbaijan's ratification of CEDAW, the organization of the Congress of Independent Azerbaijani Women, creation of the State Committee on Women's Issues were indicators of the development of the women's movement. It is possible to say that all this was considered when Azerbaijan was accepted as a full member of the CoE in 2001.

Even though Aliyevs took decisions on gender equality, joined international agreements, and organized state programs in accordance with them, the rate of gender inequality in Azerbaijan is at a high level. The reasons for the high level of gender inequality are problems such as early marriages, gender-based violence, women's low-paid work in the labour market, and lack of childcare services. Apart from governmental decisions, the activities of NGOs in the country show that there are more than 200 NGOs involved in the protection of women's rights. Although these NGOs work on the prevention of domestic violence, the number of women and girls among the victims of domestic violence in the country has not decreased. Azerbaijan ranks second in the world in terms of the violation of the gender ratio because of the preference given to boys by parents because girls are seen as a financial burden in newborn children. At the same time, although more than half of the country is made up of women, women are not given much place in politics and administration. The commissions chaired by women in the parliament are related to human rights and culture and the others are represented by men. The fact that the State Committee for Women's Issues was changed to SCFWCA is the first indication that the role of women as mothers and wives within the institution of the family has started to be emphasized rather than their problems as individuals. Unlike the other political parties of the country, in the program of NAP, ensuring gender equality is addressed with the development of the family institution. Although NAP tries to organize programs in cooperation with SCFWCA, no steps related to gender equality were found in the activities of other parties. The reason for this is that other parties do not have the financial resources to meet social needs.

REFERENCES

- Aladdinkızı, N. & İsmayılzade, M. (2010). *Azərbaycan Qadınlarının Cəmiyyətdə Rolu*, Səs Qəzeti , pp. 8-9.
- Aliyev, H. (2000), *Azərbaycan Respublikasında Dövlət Qadın Siyasətinin Həyata Keçirilməsi Haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı*, Baku.
- Allahyarova, T. & Mammadov, F. (2010), *Azərbaycanda Siyasi Partiyalar: Seçkidən Seçkiyə*, Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, Baku.
- AMEA (2008a), *Azərbaycan Tarixi V Cild*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası A.Bakıxanov Adına Tarix İnstitutu, Baku.
- AMEA (2008b), *Azərbaycan Tarixi, VI Cild*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası A.Bakıxanov Adına Tarix İnstitutu, Baku.
- AMEA (2008c), *Azərbaycan Tarixi VII Cild*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası A.Bakıxanov Adına İnstitutu, Baku.
- AXC (1918), *İstiqlal Bəyannaməsi: Azərbaycanın Müstəqil Dövlət Elan Edilməsi Haqqında Azərbaycan Milli Şurasının Qərarı*, Azərbaycan Milli Kitabxanası, Baku.
- Constitution (1995), *Bərabərlik Hüququ*, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Baku.

- Constitution (1995). Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, <https://www.e-qanun.az/framework/897>, accessed: 20.06.2023.
- E-qanun (1995), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının «Qadınlara Münasibətdə Ayrı-seçkiliyin Bütün Formalarının Ləğv Olunması Haqqında Konvensiyasına Qoşulmaq Barəsində», <https://e-qanun.az/framework/9341>, accessed: 25.06.2023.
- E-qanun (2000a), Azərbaycan Respublikasında Dövlət Qadın Siyasətinin Həyata Keçirilməsi Haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, <https://e-qanun.az/framework/597>, accessed: 25.06.2023.
- E-qanun (2000b), Azərbaycan Respublikasında Dövlət Qadın Siyasətinin Həyata Keçirilməsi Haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 6 Mart Tarixli 289 Nömrəli Fərmanının İcrası, <https://e-qanun.az/framework/499>, accessed: 25.06.2023.
- E-qanun (2000c), Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, https://www.e-qanun.az/framework/46947#_edn300, accessed: 27.06.2023.
- E-qanun (2000d), Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı, <https://e-qanun.az/framework/868>, accessed: 27.06.2023.
- E-qanun (2006a), Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi haqqında Əsasnamənin, Komitənin Strukturunun Təsdiq Edilməsi Haqqında Qanun, <https://e-qanun.az/framework/12320>, accessed: 23.06.2023.
- E-qanun (2006b), Gender (Kişi və Qadınların) Bərabərliyinin Təminatları Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, <https://e-qanun.az/framework/12424>, accessed: 24.06.2023.
- E-qanun (2008), 2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında Yoxsulluğun Azaldılması və Davamlı İnkişaf Dövlət Proqramı, <https://e-qanun.az/framework/15399>, accessed: 30.06.2023.
- E-qanun (2010), “Məişət Zorakılığının Qarşısının Alınması Haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, <https://e-qanun.az/framework/20131>, accessed: 29.06.2023.
- E-qanun (2011), Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, https://www.e-qanun.az/framework/46947#_edn395, accessed: 30.06.2023.
- E-qanun (2012), “Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası, <https://e-qanun.az/framework/25029>, accessed: 30.06.2023.
- Hasanoğlu, M. (2018), “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Dövründə Dövlət İdarəçiliyi”, Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Volume: 1, Issue: 1, pp. 16-22.
- Hasanov, A. (2005), Müasir Beynəlxalq Münasibətlər və Azərbaycanın Xarici Siyasəti, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası Dərs Kitabı, Bakı.
- Mahmudov, Y. (2004), Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası: I Cild, Lider Nəşriyyat, Bakı.
- Mahmudov, Y. (2005), Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası: II Cild, Lider Nəşriyyat, Bakı.
- Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan (2020), Chair of the Milli Majlis, <https://meclis.gov.az/cat-rehber.php?cat=111&lang=en>, accessed: 15.06.2023.
- Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan (2023), The Culture Committee, <https://meclis.gov.az/news-comit.php?id=7&lang=en&cat=55>, accessed: 15.06.2023.
- Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan (2023), Relations between Azerbaijan and the Council of Europe (CoE), <https://www.mfa.gov.az/en/category/regional-teskilatlar/azerbaycan-avropa-surasi-as>, accessed: 16.06.2023.
- Ministry of Justice (2022), News-General, <https://justice.gov.az/news/3361>, accessed: 05.07.2023.
- Musavat (2023a), History, <https://musavat.org.az/en/home/>, accessed: 05.06.2023.
- Musavat (2023b), Regulations, <https://musavat.org.az/en/regulations/>, accessed: 05.06.2023.
- New Azerbaijan Party (1999), The Program of the New Azerbaijan Party, <http://yap.org.az/en/view/pages/9/>, accessed: 30.05.2023.
- New Azerbaijan Party (2022), History, <http://yap.org.az/az/view/pages/5>, accessed: 30.05.2023.
- Office of the High Commissioner for Human Rights (1979), Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>, accessed: 30.06.2023.
- Ombudsman (2013), Elmira Suleymanova, The Commissioner for Human Rights of the Republic of Azerbaijan, <https://web.archive.org/web/20130611183521/http://ombudsman.gov.az/view.php?lang=az&menu=6>, accessed: 15.06.2023.

- Örs, H. B. (2014), 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern SİYASAL İdeolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- President (2016), Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on the establishment of the National Coordination Council for Sustainable Development of the Republic of Azerbaijan, <https://president.az/az/articles/view/21314> , accessed: 05.07.2023.
- Prosecutor General's Office of the Republic of Azerbaijan (Genprosecutor) (2019), Statistical Data, <https://genprosecutor.gov.az/az/page/prokurorluq/statistik-melumatlar>, accessed: 15.06.2023.
- Rehimli, R. (2020), "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Yönetimi Yapısı ve Siyasal Sistemi", Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, Volume: 3, Issue: 2, pp. 364-384.
- State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (2018), Speech of the Chairman of the State Committee Hijran Huseynova at the "III International Women and Justice Summit", <http://scfwca.gov.az/post/1343/dovlet-komitesinin-sedri-hicran-huseynova-iii-beynelxalq-qadin-ve-edalet-zirvesi-nde-cixis-edib>, accessed: 05.06.2023.
- State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (2020), Information on the Law of the Republic of Azerbaijan on Ensuring Gender Equality (Men and Women) in 2019, http://www.scfwca.gov.az/store/media/GENDER_17.12.20%20obl.pdf, accessed: 05.06.2023.
- State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (2021a), Zahra Guliyeva-98 Years, <http://scfwca.gov.az/en/post/2242/zehra-xanim-quliyeva-98-il>, accessed: 05.06.2023.
- State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (2021b), Gender Equality Promotion Projects (2010-2021), <http://www.scfwca.gov.az/store/media/Gender%20m%C9%99s%C9%99l%C9%99r%C9%99%20%20tedbirler%202010-2021.pdf> , accessed: 03.06.2023.
- State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (2022), State Women's Policy, <http://www.scfwca.gov.az/en/page/woman-issues> , accessed: 03.06.2023.
- State Committee for Family, Women, and Children Affairs of the Republic of Azerbaijan (2023), Hijran Huseynova, <http://www.scfwca.gov.az/en/page/hicran-huseynova> , accessed: 05.06.2023.
- State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan (2023c), Sex Distribution of Parliamentary Elections, <https://www.stat.gov.az/source/gender/?lang=en> , accessed: 17.06.2023.
- State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan (2023a), Gender Ratio, <https://www.stat.gov.az/search/?q=cins+nisb%C9%99ti+&lang=en> , accessed: 17.06.2023.
- State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan (2023b), Number of Women and Men, <https://www.stat.gov.az/source/gender/?lang=en> , accessed: 17.06.2023.
- United Nations (2023a), The 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://sdgs.un.org/2030agenda> , accessed: 20.06.2023.
- United Nations (2023b), The Sustainable Development Goals in Azerbaijan, <https://azerbaijan.un.org/en/sdgs> , accessed: 20.06.2023.
- Wollstonecraft, M. (1972 [2020]), A Vindication Of Rights Of Woman, Karbon Kitaplar, İstanbul.
- World Bank (2022), Population, Female (% of Total Population) - Azerbaijan, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS?locations=AZ>, accessed: 10.07.2023.
- World Economic Forum (2007), The Global Gender Gap Report 2007, Geneva.
- World Economic Forum (2010), The Global Gender Gap Report 2010, Geneva.
- World Economic Forum (2015), The Global Gender Gap Report 2015, Geneva.
- World Economic Forum (2022), The Global Gender Gap Report 2022, Geneva.

Main Themes and Bibliometric Analysis of Conflict and Climate Change Studies

Çağla EDİZ¹
İsmail EDİZ²

Abstract

Climate change, thought to cause significant problems if necessary precautions are not taken, causes droughts and natural disasters to occur frequently and severely. The primary resources required for life, such as water, soil, and food, will decrease in such a situation. It is thought that experiencing tensions dependent on resource scarcity will trigger internal and external conflicts, especially in underdeveloped countries with weak central governments and low income levels. On the other hand, because wars cause the use of large amounts of fossil fuels and firearms, they destroy forests and natural resources and increase carbon dioxide emissions, which are considered the most crucial cause of the climate crisis. In other words, while climate changes trigger wars, unfortunately, wars also increase the climate crisis. Especially when war reaches an existential dimension for countries, the risk of non-compliance with these agreements increases even in states that reshape their energy policies with significant investments to prevent climate change. In this study, we examined the Web of Science (Wos) literature on the relationship between climate change, which is seen as a significant threat to our future, and wars through its main themes and bibliometric indicators. Looking at the time series, interest in conflict and climate change studies has increased, and most studies have been done mainly in the field of "environmental sciences and ecology". Latent Dirichlet Allocation (LDA) Topic Modeling was applied to the abstracts downloaded in this study to find the main topics of conflict and climate change studies. So, the main topics were food, politics, migration, carbon emissions, and animals.

Keywords: Climate Change, Conflict, Climate Crisis, War, Topic Modeling

¹ Assoc. Prof., Sakarya University, Management Information Systems, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0793-3722, cediz@sakarya.edu.tr

² Assoc. Prof., Sakarya University, International Relations, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0003-3058-5305, ismailediz@sakarya.edu.tr

Çatışma ve İklim Değişimi Çalışmalarının Ana Temaları ve Bibliyometrik İncelenmesi

Çağla EDİZ¹
İsmail EDİZ²

Özet

Gerekli önlemler alınmadığı takdirde büyük sorunlara yol açacağı düşünülen iklim değişikliği, kuraklıkların ve doğal afetlerin sık ve şiddetli yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durumda su, toprak, gıda gibi yaşam için gerekli kullanılabilir temel kaynaklar azalacaktır. Kaynaklar azaldığında yaşanan gerilimlerin, özellikle merkezi yönetimi zayıf, gelir seviyesi düşük olan az gelişmiş ülkelerde, iç ve dış çatışmaları tetikleyeceği düşünülmektedir. Diğer yandan, savaşlar, çokça fosil yakıt ve ateşli silahlar kullanımına sebep olduğundan, ormanlar ve doğal kaynakları tahrip etmekte, iklim krizinin en önemli nedeni olarak görülen karbondioksit emisyonunu arttırmaktadır. Yani, iklim değişimleri savaşları tetiklerken, ne yazık ki savaşlar da iklim krizini arttırmaktadır. Bilhassa savaş ülkeleri için varoluşsal bir boyuta ulaştığında, iklim değişikliğini engellemek için büyük yatırımlarla enerji politikalarını yeniden şekillendiren devletlerde bile bu anlaşmalara uymama riski çoğalır. Bu çalışmada geleceğimiz için önemli bir tehdit olarak görülen iklim değişikliği ile savaşlar arasındaki ilişkiyi konu alan Web of Science (Wos) literatürünü ana temaları ve bibliyometrik göstergeler üzerinden inceledik. Zaman serileri incelendiğinde çatışma ve iklim değişikliği çalışmalarına ilginin arttığı ve en fazla çalışmanın özellikle "çevre bilimleri ve ekoloji" alanında yapıldığı görüldü. Çatışma ve iklim değişikliği çalışmalarının ana konularını bulmak için bu çalışmada indirilen özetlere Gizli Dirichlet Tahsisi (LDA) Konu Modellemesi uygulanmıştır. Böylece ana konuların gıda, politika, göç, karbon emisyonları ve hayvanlar olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Çatışma, İklim Krizi, Savaş, Konu Modelleme

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0793-3722, cediz@sakarya.edu.tr

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0003-3058-5305, ismailediz@sakarya.edu.tr

INTRODUCTION

Since ancient times, many nations having difficulty adapting to changing climatic conditions and exposing to famine have migrated as tribes and fought to find settlements. Today also, droughts, water shortages, and conflicts caused by climate change can play a triggering role. The effects of the climate crisis are felt more in poor countries whose economies are based on agriculture, and internal conflicts and wars may occur in these countries. Therefore, there is a growing interest in examining the effects of climate change, which has caused global concerns in the last few decades, on security and peace, especially in Africa (Burke et al., 2009; Benjaminsen et al., 2012; Sánchez & Rylance, 2018; Mack et al., 2022). However, it is not easy to prove statistically the relationships that climate change may cause conflict. Emphasizing this, Ide and Scheffran wrote that most studies are problematic because they are based on changes in short time intervals. In contrast, to talk about climate change, it is necessary to look at meteorological averages over at least 30 years (Ide and Scheffran, 2014; Gleditsch, 2012). In support of this claim, Selby et al. (2017), who examined the relationships between climate change and war through many articles on the 2006-2008 Syrian Civil War, stated that in these studies, it could not be presented as evidence whether the drought experienced in Syria due to climate change triggered the civil war there (Selby et al., 2017).

Climate change can be associated with changes such as drought, higher temperatures, decreased precipitation rates, excessive precipitation, decreased freshwater resources, deterioration of land structure, and climate-related natural disasters (Ide & Scheffran, 2014). When examining whether these changes cause conflicts, it is seen that scientists reach different results in the studies in the literature. Paradoxically, some studies have concluded a significant relationship between climate change and conflicts, and some studies, conversely, have concluded that there is no semantic relationship (Ide and Scheffran, 2014). Although the climate crisis turning into conflicts is not considered a single factor, it is thought to cause conflicts indirectly. In his study in 2021, Sharifi states that climate change has a lower impact on conflicts, along with factors such as poverty, weak governance, political impotence, and ethnic divisions (Sharifi, 2021b). A 2015 survey of farmers in Southern Zambia in Africa suggested that the causes of conflict were people's misunderstanding of each other and political reasons rather than issues such as land, crops, or water. Nevertheless, farmers had the perception that conflicts would increase in future drought and water scarcity scenarios due to climate change (Marcantonio, 2015). It is thought that tensions arising from reasons such as migration due to natural disasters caused by climate change and decreasing resources trigger civil and foreign wars. This effect is not one-sided. There is also a reverse effect. In other words, climate change increases wars; Wars also contribute to climate change. During the conflicts in Swat, Pakistan, led by the Taliban in 2010, most of which resulted from land ownership disputes, many forest areas were destroyed by fires caused by heavy artillery fire and by the Taliban ignoring forest cuttings. This change caused floods to become more severe, and illegal houses built in the river beds collapsed during floods, changing the direction of the river and causing more forest and cultivated land to be damaged (Muzamil et al., 2021).

Wars cause enormous and sometimes irreparable damage to the environment. While countries have accepted the Paris Agreement to reduce emissions in the short term and achieve zero emissions in the long term, it is still unpredictable what can be done about the emissions that will be released as a result of intense dependence on fossil fuels in wars (Kaplan et al., 2022). War technology is mainly dependent on fossil fuels. In real wars and activities such as training, exercises, and carrying out illegal activities, it causes environmental pollution and carbon emissions (Depledge, 2023). Transitioning to a low-carbon war will be challenging due to the high material damage of the war, the prolongation of conflicts, and the war becoming existential for one or both parties (Depledge, 2023). In addition to the fossil fuels used in the war, forests damaged during the war, which play a role in reducing the amount of CO₂ in the atmosphere, considered the most critical component of the climate crisis, also trigger the climate crisis. In a study emphasizing this situation, when the effects of conflicts in Colombia between 1992 and 2015 were examined on deforestation, it was seen that the effects of conflicts on deforestation were much greater than the growth rate of forest areas (Landholm, et al., 2019). Similarly, during war-related migrations in Jordan between 2013 and 2015, pastures were used as settlements, and this caused water scarcity, food security problems, and desertification (Sawalhah et al., 2018).

Although most scientists see climate change as a danger, there is no definitive consensus on this issue. Some scientists who do not believe in the climate crisis argue that the temperature increase is due to

temperature fluctuations in the geological period and that the increase in the amount of CO₂ is due to the temperature increase. Based on this claim, Teklu states in his 2018 study that CO₂ emissions (energy consumption) are related to the industrialization and economic welfare level of countries and that underdeveloped countries such as Ethiopia, which has less than one percent CO₂ emissions compared to developed countries, should increase their CO₂ emissions until they reach the world average. He argues that it is necessary (Teklu, 2018). On the other hand, groups that have a conflict of interest regarding preventing the climate crisis may also argue that fossil fuels do not cause climate change. Particularly in the fossil fuel industry, some elites finance activist groups under the name of a healthy economy and increased welfare and may try to cast doubt on theoretical arguments about climate change (Van Schalkwyk et al., 2021). In addition, sometimes climate change can be ignored for the sake of short-term gains. For example, despite the significant threats that the climate crisis will pose to living things in the future, in interviews with high-level lobbyists in the mining and energy sector in Austria, it was seen that mining and energy companies focused on their local operations, their impacts and target audiences, and global problems such as climate change were in the background (Hobbs, 2020).

Although many articles in the literature examine the relationships between climate change and war, only one article examines the main topics and bibliometric data of this relationship. This study is consistent with Sharifi et al. in two respects. (2021) differs from this article. First, Sharifi et al. (2021) scanned the keywords in all fields in Wos and included many articles outside the subject's domain in their analysis. We explained this situation by giving an example in the method section. This article progressed through more topic-focused articles by filtering only keywords. Second, this study's theme determination methodology is different. When determining a theme, it has been determined that using only software-based approaches is insufficient to reach ideas, and including human evaluations in determining the topic gives better results (Chang et al., 2009). Accordingly, the main themes in this study were prepared with a hybrid approach, using both topic modeling software and human evaluation. Thus in this study, the literature on the relationships between conflict and the climate crisis, which scientists consider an existential problem for the future, will be examined. From this point of view, it will investigate what kind of a connection is established between the climate crisis and conflict, in what contexts the problem is addressed, where and in which areas these studies are carried out, and what the main issues and problems in this field are. Thus, the climate crisis, which is the subject of major agreements in interstate relations and in which significant investments have been made, will be investigated. Attention will be drawn to the connection between conflict.

Methodology

In the study, articles containing at least one of the terms "climate change", "climate crisis", "global warming," and one of the words "conflict", or "war" in the "Author Keywords" field were filtered on the Wos platform on 3.10.2023. Unlike the bibliometric study of Sharifi et al. (2021) in the literature, filtering words were selected by searching keywords instead of all fields. Because, if the searched words were scanned in all areas in Wos, it was seen that many articles that were not related to the desired topics were found. For example, some studies whose central theme is not related to the concepts of war or conflict were added to the dataset due to expressions such as "industrialization after World War II triggered the climate crisis" (Szopa et al., 2013, Stoll 2020; Ryan et al., 2014). Some articles that had nothing to do with anti-peace, but contained the word "conflict" to express that measures to reduce climate change could conflict with each other, were articles that should be removed from the list. These articles were often used together with "trade-off". In this study, article selection was made by searching among the keywords given by the author instead of searching in all fields so that the central theme was climate crisis and conflict. Additionally, by reviewing the abstracts, articles that were still irrelevant to the topic were removed from the dataset.

The data (such as author, title, source, number of citations, abstract, address, document type, Wos categories, research regions, number of cited references, publisher information and open access information of 528 literature studies), were downloaded from Wos and they were saved as an excel file. In this file, the repetitive ones were first removed; thus, the number of studies decreased to 512. Studies that were outside the scope of this study, such as Culture Wars, and studies that did not have summary data were deleted, and the number of records was reduced to 457.

After this stage, the summary texts were converted to lowercase and cleared of unique characters, frequently used words (stopwords), and numbers in each text. Afterward, lemmatizing was applied to

Research Areas

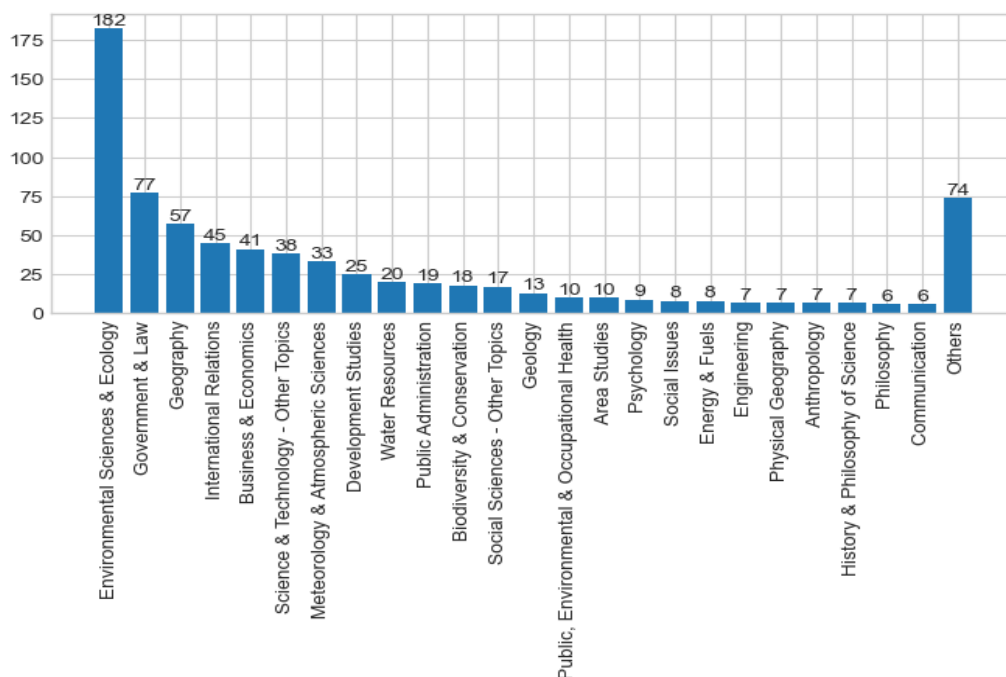

Figure 3: Research area distribution of articles containing the words Conflict and Climate Change

One hundred eighty-two of the articles that use the words war and climate change together are associated with the "Environmental Sciences and Ecology" field. Climate change was the most common research topic related to the environment and established a relationship between humans and the environment. Although individual studies contribute to reducing this danger on a global issue such as climate change, the most important thing is the decisions and sanctions that states will take on these issues. In this context, the second place among the articles was the research topic Government & Law, to which 77 articles were associated. These are the most commonly associated research topics and numbers, respectively: 'Geography': 57, 'International Relations': 45, 'Business & Economics': 41, 'Science & Technology - Other Topics': 38, 'Meteorology & Atmospheric Sciences' : 33, followed by ' Water Resources': 20.

Keywords

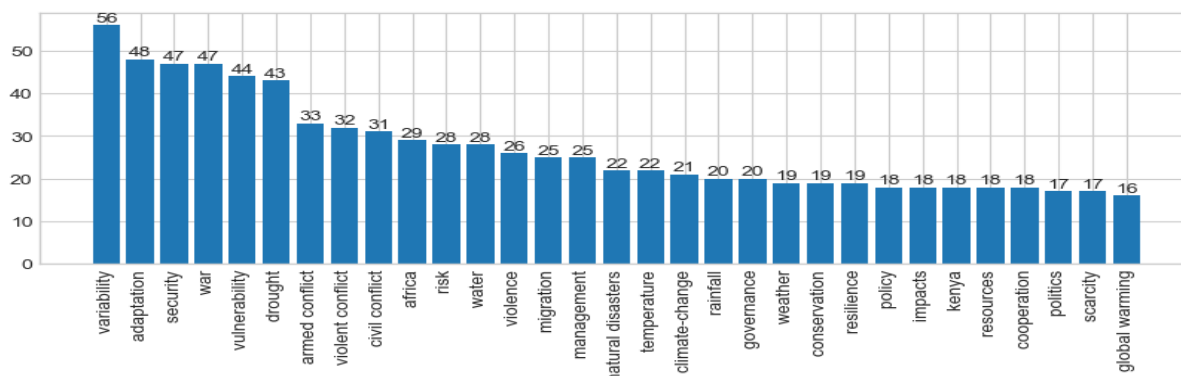

Figure 4: Most frequently used keywords

When the studies were examined based on keywords, "climate change" in 293 studies and "conflict" in 150 were seen as the most used. The ones that come after these two keywords are shown in Figure 4 with their frequency of occurrence in the articles. Diversity, which represents climate change, adaptation, which represents efforts to keep up with the new order along with climate change, war, and

security, an essential component of war, were among the most frequently used keywords. Weather conditions, temperatures, droughts, and precipitations that will cause change in the climate crisis are among the keywords frequently used in many articles.

Author Distributions

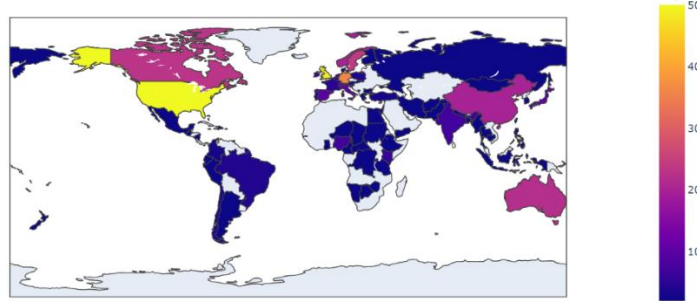

Figure 5: Distribution of authors by country

When we look at the country distribution of the authors, we see that by far most authors are registered to the USA address. While the number of authors from the USA is 106, the number of authors from the United Kingdom is 48. The countries and distribution of the later authors are Germany, Sweden, Canada, and Australia, respectively; 33, 23, 19 and 18 (Fig. 5).

Basic Topics

Topic modeling algorithms are frequently used to find hidden topics in texts. One of the most preferred among these algorithms is the Latent Dirichlet Algorithm (LDA), developed by (Blei et al., 2003) in 2003. In this algorithm, each text examined, such as a comment, tweet, news, etc., is seen as a document, the distribution of words in the documents is examined, and the probabilistic equivalent of each topic in the documents is calculated.

We wanted to see which topics were mainly included in articles about climate change and conflict in the literature from the summary texts studied using the LDA algorithm. In topic modeling algorithms, one of the parameters that must be given to determine topic distributions is the number of topics. In addition to quantitative methods, such as using the consistency value (Altıntaş et al., 2021; Röder et al., 2015) to determine the value of the number of topics to be entered; Qualitative methods, such as evaluation and decision-making by experts on the subject are also used, and more consistent results can be obtained in the subject distributions determined by the qualitative method (Cheng et al., 2009). In this study, the authors decided the number of topics by examining the words obtained from the LDA algorithms in which different topic numbers (4, 8, 20, 30) were applied and the frequencies (unigram and bigram) of the words. As a result, the articles were grouped under five main topics with the selected distinctive words determined (Table 1). These issues were determined as food, politics, migration, carbon emissions, and animals. When compared with the themes obtained from Sharifi et al.'s study, it was seen that the themes of immigration, politics and migration were common themes in both studies. In this study, different topics from Sharifi et al.'s study are carbon emission and animal themes.

Table 1: Topic tags and distinguishing words attained using LDA method analysis, and the number of documents containing at least one of these words.

	Distinguishing Words and Sequences	n (%)
Food	[agriculture, draft, farmer, food, resource]	182 (39.9%)
Politics	[management, policy]	163 (35.7%)
Migration	[displacement, migration, movement]	73 (16.0%)
Carbon	[pollution, carbon, dioxide, emission, greenhouse]	52 (11.4%)
Animals	[animal, bear, fish]	28 (6.1%)

Topic 1 - Food: The main distinguishing words of this topic are agriculture, drought, farmer, food, and resource. Most summary documents (39.9%) were associated with this topic. If the necessary measures regarding climate change are not taken, serious dangers will likely occur in many places and globally in

the future. Masses challenging governments and interregional conflicts can increase with reduced access to primary natural resources such as water and food (Bowles et al., 2015). In African countries, whose livelihoods are based mainly on agriculture and where state guarantee is insufficient, failure to access sufficient water can lead to problems that may turn into conflict (Mack, 2022). For this reason, water conflicts have been extensively studied in the literature through measurements of precipitation, drought, and evapotranspiration in these regions. However, issues related to water quality, access to water, and water rights have yet to be studied much. Since these issues may also be a source of conflict in the future, it would be helpful to study them (Mack, 2022). The relationship between conflicts in African countries, natural disasters, and droughts should be studied using machine learning based on big data. In this way, possible scenario points that may occur in the future can be determined, predictions can be made about where conflicts may occur, and precautions can be taken for environmental variables (Ide, 2023). Temperature trends in Africa, combined with climate model simulations, predict a roughly 54% increase in the frequency of armed conflict by 2030 and 393,000 deaths from war-related causes if future wars are as deadly as recent wars (Burke et al., 2009). In addition to conflicts, diseases are also likely to increase with climate change. In India, it is predicted that temperature increases may lead to an increase in diseases such as malaria, the emergence of new agricultural pests, and changes in the crops that can be planted (Singh & Bagchi, 2013).

When the concerns arising from the Ukrainian War in Lithuania were compared with the concerns about climate change, it was seen that the war caused more anxiety. This situation is attributed to the fact that the effects of climate change are long-term and are only remembered during extreme weather events. The need to raise awareness by educating people about climate change is emphasized (Liobikienė et al., 2023).

Topic 2 – Politics: The distinguishing words of this topic are management and policy. Over a third of the summary documents (35.7%) discuss this topic. Science-policy interaction begins as science progresses and studies on the climate crisis increase. Thus, the co-production of knowledge has led politicians to decide on reducing heat-trapping emissions, carbon removal, and sunlight reflection management (Mach and Kraan, 2021). However, in these countries, most of which are governed by a capitalist system, it does not seem easy to implement the decisions taken. Preventing climate change can be achieved by taking revolutionary, socioeconomic, and ecological measures in the same context as preventing the nuclear danger. It does not seem possible that this aim can be compatible with capitalism, a political and economic system designed to maximize the financial gain of the powerful elite (Blunt et al., 2023).

Droughts in poor and agriculture-based countries such as Africa negatively affect economic growth (Dell et al., 2012). This may cause the resources governments will use to ensure peace to decrease and people to turn to illegal businesses where they can earn money more easily (Koubi et al., 2012). However, although many people claim that droughts and hot weather caused by climate change triggered civil wars in Africa, scientific models show that climate change is a weak indicator of conflicts. Instead, it shows that these wars are due to factors such as a weak economic system and an ethno-political system (Buhaug, 2010).

Topic 3 – Migration: The distinctive words of this topic are displacement, migration, and movement. The rate of summary documents touching on this subject is 16%. Migrations can bring stress and conflict due to the increased demand for available resources. Ravi draws attention to this issue in his 2021 article. He recommends evaluating the social reactions to the migration of East Pakistani refugees to India, which occurred in the 1971 Bangladesh War, state and NGO efforts, and developing policies on potential risks that may occur in the future (Ravi, 2021). Although climate change is a catalyst for migrations, it occurs primarily due to economic, social, and political factors (Freeman, 2017). In societies where the economic level is high, and state security is provided, the migration rate is lower because of the precautions that can be taken against disasters and because a new structure can be made quickly by the new conditions after the disaster. Thinking now about possible migrations that will occur with climate change and taking precautions regarding possible conflicts will reduce the severity of future crises.

Topic 4 – Carbon: The distinctive words of this topic are carbon, pollution, dioxide, emissions, and greenhouse gas. The rate of summary documents touching on this issue is 11.4%. Greenhouse gases play an essential role in increasing temperatures by retaining heat. If precautions are not taken, changes in sea level due to climate change may threaten India's coastal cities, the world's largest greenhouse gas emitter (Singh & Bagchi, 2013). Although wars generally increase climate change, the Ukrainian War

can be an advantage in preventing the climate crisis. Because the crises and pressures on natural gas resulting from the Ukrainian War have increased the interest in biogas, which has relatively low emissions (Farghali et al., 2020). If appropriate policy mechanisms are implemented, the biogas industry can significantly reduce global greenhouse gas emissions, and global warming can be limited to 2°C in countries (Farghali et al., 2020).

Topic 5 – Animals: The distinctive words of this topic are animal, fish, and bear. The rate of summary documents touching on this issue is 6.1%. With climate change, changes in water temperatures, ocean currents, and increases in coastal water levels affect marine species distributions and, as a result, cause scarcity of resources, which can trigger the proliferation of illegal activities, food security concerns, and territorial disputes (Spijkers et al., 2019). Current trends suggest there may be greater future food insecurity and fishing conflicts (McClanahan et al., 2015). Changing the balance in nature causes conflicts between humans and can increase tensions within animals and between animals and humans. It is estimated that polar bears, whose living space has become smaller and nutritionally stressed due to melting glaciers, can spend more time in areas close to humans. In such a scenario, ways to protect the safety of polar bears and humans should be investigated (Wilder, 2017).

Table 2: Percentages (numbers) of two topics' intersections ^{1,2}

	Food	Politics	Migration	Carbon	Animals
Food	39.91% (182)				
Politics	16.01% (73)	35.75% (163)			
Migration	8.77% (40)	5.92% (27)	16.01% (73)		
Carbon	3.51% (16)	5.04% (23)	0.88% (4)	11.4% (52)	
Animals	2.41% (11)	3.07% (14)	1.32% (6)	1.1% (5)	6.14% (28)

In Table 2, the values on the diagonal show the numbers and percentages of records for each subject. Values off the diagonal are the numbers and percentages of records containing both subjects. It is seen that policy and migration issues have the biggest number intersection with food. On the other hand, carbon and animals issues have the biggest number intersection with politics.

CONCLUSION

Studies on the effects of climate change on wars and wars on climate change are increasing year by year. However, bibliometric evaluations and examination of the main themes of these studies are limited. The prepared studies are mainly in environmental science & ecology and government & law. The countries where this subject is studied most are the USA and the UK.

Studies emphasize the expectation that if necessary measures are not taken in the future, resources such as land areas, water, and food will decrease due to the melting of glaciers due to climate change, increases in sea levels, and increases in temperatures and natural disasters. These changes may affect ecological balances, increase the tension on living things, and bring about the risks of civil and external wars and migrations that may occur due to this. In order to reduce these risks, sanctions and policies by states and even supra-state organizations are needed. Scientists have a guiding and remarkable role with the scientific studies they prepare. When looking at the literature, in studies on confusion and climate change, food is the subject that is given the most coverage. The second fundamental issue is politics, essential to prevent the climate crisis. The next topic concerns migrations due to wars and scarce resources. The fourth most common topic concerns carbon emissions, which must be reduced to prevent the climate crisis. The last issue concerns the conflicts between animals whose resources are decreasing and the conflicts that may occur over animals consumed as food. Raising awareness about the climate crisis and the wars it will bring, investigating the relationships between them in more detail, and developing solution suggestions can significantly reduce the extent of the danger. For this reason, more

¹ The authors obtained Table 1 data using topic modeling based on discriminant words.

² Diagonal values are the studies related to each topic

detailed studies are needed to examine the parameters between war and climate crisis and to investigate the measures to be taken against these parameters.

REFERENCES

- Altıntaş V., Albayrak M., & Topal K., (2021), "Topic modeling with latent Dirichlet allocation for cancer disease posts", *Journal of the Faculty of Engineering and Architecture of Gazi University*, p36 (4), p.2183–2196.
- Benjaminsen, T. A., Alinon, K., Buhaug, H., & Buseeth, J. T. (2012), "Does climate change drive land-use conflicts in the Sahel?", *Journal of Peace Research*, 49(1), p.97-111.
- Blunt, P., Escobar, C., & Missos, V. (2023). "The political economy of bilateral aid: African development and the manufacture of consent", *Africa Journal of Management*, 9(1), 1-19.
- Bowles, D. C., Butler, C. D., & Morisetti, N. (2015), "Climate change, conflict and health", *Journal of the Royal Society of Medicine*, 108(10), p.390-395.
- Blei, D. M., Ng, A. Y., & Jordan, M. I. (2003), "Latent dirichlet allocation", *Journal of Machine Learning research*, 3(Jan), p.993-1022.
- Buhaug, H. (2010). "Climate not to blame for African civil wars", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(38), p.16477-16482.
- Burke, M. B., Miguel, E., Satyanath, S., Dykema, J. A., & Lobell, D. B. (2009). "Warming increases the risk of civil war in Africa", *Proceedings of the national Academy of sciences*, 106(49), p.20670-20674.
- Chang, J., Gerrish, S., Wang, C., Boyd-Graber, J., & Blei, D. (2009). "Reading tea leaves: How humans interpret topic models", *Advances in neural information processing systems*, 22.
- Dell, M., Jones, B. F., & Olken, B. A. (2012). "Temperature shocks and economic growth: Evidence from the last half century", *American Economic Journal: Macroeconomics*, 4(3), p.66-95.
- Depledge, D. (2023). "Low-carbon warfare: Climate change, net zero and military operations", *International Affairs*, 99(2), p.667-685.
- Farghali, M., Osman, A. I., Umetsu, K., & Rooney, D. W. (2022). "Integration of biogas systems into a carbon zero and hydrogen economy: a review", *Environmental Chemistry Letters*, 20(5), p.2853-2927.
- Freeman, L. (2017). "Environmental change, migration, and conflict in Africa: a critical examination of the interconnections", *The Journal of Environment & Development*, 26(4), p.351-374.
- Gleditsch, N. P. (2012). "Whither the weather? Climate change and conflict", *Journal of Peace Research*, 49(1), p.3-9.
- Hobbs, M. J. (2020). "Conflict ecology: Examining the strategies and rationales of lobbyists in the mining and energy industries in Australia", *Public Relations Review*, 46(2), 101868.
- Ide, T., & Scheffran, J. (2014). "On climate, conflict and cumulation: suggestions for integrative cumulation of knowledge in the research on climate change and violent conflict", *Global Change, Peace & Security*, 26(3), p.263-279.
- Ide, T., Johnson, M. F., Barnett, J., Krampe, F., Le Billon, P., Maertens, L., ... & Vélez-Torres, I. (2023). "The future of environmental peace and conflict research", *Environmental Politics*, p.1-27.
- Kaplan, G., Rashid, T., Gasparovic, M., Pietrelli, A., & Ferrara, V. (2022). "Monitoring war-generated environmental security using remote sensing: A review", *Land Degradation & Development*, 33(10), p.1513-1526.
- Koubi, V., Bernauer, T., Kalbhenn, A., & Spilker, G. (2012). "Climate variability, economic growth, and civil conflict", *Journal of peace research*, 49(1), p.113-127.
- Landholm, D. M., Pradhan, P., & Kropp, J. P. (2019). "Diverging forest land use dynamics induced by armed conflict across the tropics", *Global Environmental Change*, 56, p.86-94.
- Liobikienė, G., Matiiuk, Y., & Krikštolaitis, R. (2023). "The concern about main crises such as the Covid-19 pandemic, the war in Ukraine, and climate change's impact on energy-saving behavior", *Energy Policy*, 113678.
- Mach, K. J., & Kraan, C. M. (2021). "Science–policy dimensions of research on climate change and conflict", *Journal of Peace Research*, 58(1), p.168-176.
- Mack, E. A., Marcantonio, R. A., Bunting, E., Ross, A., Zimmer, A., Zulu, L. C., ... & Henebry, G. M. (2022). "A systematic literature review of quantitative studies assessing the relationship between water and conflict on the African continent", *Sustainability*, 14(22), 14912.

- Marcantonio, R. A., Attari, S. Z., & Evans, T. P. (2018). "Farmer perceptions of conflict related to water in Zambia", *Sustainability*, 10(2), p.313.
- McClanahan, T., Allison, E. H., & Cinner, J. E. (2015). "Managing fisheries for human and food security", *Fish and Fisheries*, 16(1), p.78-103.
- Muzamil, M. R., Tschakert, P., Boruff, B., & Shahbaz, B. (2021). "An extreme climatic event and systemic vulnerabilities in the face of conflict: insights from the Taliban insurgency in Swat, Pakistan", *Regional Environmental Change*, 21, p.1-13.
- Ravi, C. (2021). "The 1971 Bangladesh war and policy lessons for climate refugee management in South Asia", *Politics & Policy*, 49(1), p.248-274.
- Röder, M., Both, A., & Hinneburg, A. (February 2015). "Exploring the space of topic coherence measures", In *Proceedings of the eighth ACM international conference on Web search and data mining* (pp. 399-408).
- Ryan, M. E., Palen, W. J., Adams, M. J., & Rochefort, R. M. (2014). "Amphibians in the climate vise: loss and restoration of resilience of montane wetland ecosystems in the western US", *Frontiers in Ecology and the Environment*, 12(4), p.232-240.
- Sánchez, A., & Rylance, G. (2018). "When the taps run dry: water stress and social unrest revisited", *Revista UNISCI*, (47).
- Sawalhah, M. N., Al-Kofahi, S. D., Othman, Y. A., & Cibils, A. F. (2018). "Assessing rangeland cover conversion in Jordan after the Arab spring using a remote sensing approach", *Journal of Arid Environments*, 157, p.97-102.
- Selby, J., Dahi, O. S., Fröhlich, C., & Hulme, M. (2017). "Climate change and the Syrian civil war revisited", *Political Geography*, 60, p.232-244.
- Sharifi, A., Simangan, D., & Kaneko, S. (2021a). "Three decades of research on climate change and peace: A bibliometrics analysis", *Sustainability Science*, 16, p.1079-1095.
- Sharifi, A., Simangan, D., Lee, C. Y., Reyes, S. R., Katramiz, T., Josol, J. C., ... & Islam, M. (2021b). "Climate-induced stressors to peace: a review of recent literature", *Environmental Research Letters*, 16(7), 073006.
- Singh, N. J., & Bagchi, S. (2013). "Applied ecology in India: scope of science and policy to meet contemporary environmental and socio-ecological challenges", *Journal of Applied Ecology*, 50(1), p.4-14.
- Spijkers, J., Singh, G., Blasiak, R., Morrison, T. H., Le Billon, P., & Österblom, H. (2019). "Global patterns of fisheries conflict: Forty years of data", *Global Environmental Change*, 57, 101921.
- Stoll, C., & Mehling, M. A. (2020). "COVID-19: clinching the climate opportunity", *One Earth*, 3(4), p.400-404.
- Szopa, S., Balkanski, Y., Schulz, M., Bekki, S., Cugnet, D., Fortems-Cheiney, A., ... & Dufresne, J. L. (2013). "Aerosol and ozone changes as forcing for climate evolution between 1850 and 2100", *Climate dynamics*, 40, p.2223-2250.
- Teklu, T. W. (2018). "Should Ethiopia and least developed countries exit from the Paris climate accord?—Geopolitical, development, and energy policy perspectives", *Energy Policy*, 120, p.402-417.
- Van Schalkwyk, M. C., Maani, N., Cohen, J., McKee, M., & Petticrew, M. (2021). "Our postpandemic world: what will it take to build a better future for people and planet?", *The Milbank Quarterly*, 99(2), p.467.
- Williams, W., Parkes, E. L., & Davies, P. (2013). "Wordle: A method for analysing MBA student induction experience", *The International Journal of Management Education*, 11(1), p.44-53.
- Wilder, J. M., Vongraven, D., Atwood, T., Hansen, B., Jessen, A., Kochnev, A., ... & Gibbons, M. (2017). "Polar bear attacks on humans: Implications of a changing climate", *Wildlife Society Bulletin*, 41(3), p.537-547.

Badiou'nun Yeni Komünizm Anlayışındaki Devlet Düşüncesi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

Çağan BİR¹

Özet

Badiou komünist idea ya da hipotezin farklı dönemlerde farklı sekanslar olarak gerçekleştiğini söylemektedir. Geliştirdiği Yeni Komünizm düşüncesi ikinci sekanstaki yanlışlara ve eksikliklere bir cevap niteliğindedir. Ona göre üçüncü sekans öncekilerden doğru dersleri çıkartmalı ve böylece yeni bir komünizm anlayışıyla hareket etmelidir. Bu sekans başlamamış olmasına rağmen Badiou birtakım ilkeler ve bu sekansın nasıl olacağına ve olması gerektiğine dair bazı öngörüler öne sürmektedir. Yeni komünizmde devlet 20. Yüzyıl sosyalist rejimlerindeki gibi olamaz çünkü Badiou'ya göre sosyalizmin kurulma mantığında bir sorun vardır. Makalenin konusu Badiou'nun eleştirileri ve 20. yüzyıl sosyalizmine alternatif olarak ileri sürdüğü anlayıştır. Proletarya diktatörlüğünün 20. yüzyıldaki uygulaması olan parti-devlet modelinin eleştirisi üzerinden kendi modelini önermektedir. Makale bu yeni modeldeki devletin olanaklı olup olmadığını tartışmaktadır. Badiou üçlü yapı dediği sistem içinde devletin zayıf olması gerektiğini savunmaktadır. Çalışmanın iddiası, zayıf devlet yerine klasik Marksist tasarımdaki önce devrimin bazı görevlerini yerine getiren güçlü bir devletin giderek sönmelenmesi fikrinin daha gerçekçi ve olanaklı olduğudur. Zayıf devlet daha işlevseldir ve yirminci yüzyıldaki hatalara düşmeyi engelleyecektir diye düşünmek bir yanılgıya götürmektedir. Çalışmanın amacı, Badiou'nun zayıf devlet düşüncesini eleştirel bir şekilde değerlendirmektir. Ekonomi politiği atlamak Badiou'nun sosyalizm ve komünizm arasındaki ayrımı görmesini engellemektedir. Bu da geçiş dönemini doğru değerlendirememesini getirmektedir. Üçlü yapı, parti-devlet modeli karşısında baskıcı olmadığı ve iktidarı tek elde toplamadığı için daha doğru bir model gibi görünmektedir fakat devletin zayıflığı meselesi ancak pratikte, politik konjonktür içinde çözüme kavuşabilir. Makalenin temel eleştirisi Badiou'nun önceki deneyimlere ve anlayışlara yönelttiği eleştirilerin etik bağlamda önemli olduğu fakat politik olarak yetersiz olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Komünizm, Parti, Devlet, Üçlü Yapı, Terör

A Critical Review on the Concept of State in Badiou's Understanding of New Communism

Çağan BİR¹

Abstract

Badiou states that the communist idea or hypothesis has been realized as different sequences in different periods. The idea of New Communism he has developed is an answer to the mistakes and shortcomings in the second sequence. According to Badiou, the third sequence should draw the right lessons from the previous ones and thus act with a new understanding of communism. Although this sequence has not started yet, Badiou proposes a number of principles and some predictions about how this sequence will and should be. In the new communism, the state cannot be like the 20th century socialist regimes because according to Badiou, there is a problem in the logic of establishing socialism. The subject of the article is Badiou's criticisms and the understanding he puts forward as an alternative to 20th century socialism. He proposes his own model through the criticism of the party-state model, that is to be the practice of the dictatorship of the proletariat in the 20th century. The article discusses whether the state in this new model is possible or not. Badiou argues that the state should be weak in the system he calls the tripartite structure. The claim of the study is that instead of a weak state, the idea of a strong state that first fulfills some of the tasks of the revolution in the classical Marxist design is more realistic and possible. To think that the weak state is more functional and would prevent making the mistakes of 20th century would be miss leading. The aim of the study is to critically evaluate Badiou's idea of the weak state. Disregarding political economy prevents Badiou from seeing the distinction between socialism and communism. This results in his failure to evaluate the transition period correctly. The tripartite structure seems to be a more accurate model as it is not oppressive compared to the party-state model and does not consolidate power in one place but the issue of the weakness of the state can only be resolved, within the political conjuncture in practice. The main criticism of the article is that Badiou's criticisms of previous experiences and understanding are important in an ethical context but are politically insufficient.

Keywords: Communism, Party, State, Tripartite Structure, Terror

GİRİŞ

Olması gerekeni tasarlamak felsefenin gereğidir. Olan, olması gereken üzerinden değerlendirilebilir. Olması gerekenin nasıl uygulanacağı felsefenin gereği değilmiş gibi görünebilir ama olması gerekeni düşünmek, olanağı düşünmeyi de gerektirmektedir. Olanağı sorgulamak da zorunlu olarak nasıl olacağı sorusunu sormayı gerektirmektedir. Badiou'nun felsefe anlayışı gereği felsefede bir yenilik olmamaktadır. Yalnızca siyaset, sanat, bilim ve aşkta yenilikler ortaya çıkmaktadır. Söz konusu dört alan hakikat prosedürlerine denk düşmektedir. Bu bağlamda felsefe, ortaya çıkacak hakikati ya da yeni doğruyu izleyecek daha doğrusu yakalayacaktır (Badiou, 2012b: 118). Bu anlayışı filozofun kendisi, Hegel'in "Minerva'nın baykuşu alacakaranlıkta uçar" sözüne benzetmektedir (Badiou, 2013a: 11). Felsefe olaydan sonra olayları ve şeyleri kavramsal olarak yakalar fakat bu, felsefenin "olması gerekene" dair tasarımının olmayacağı anlamına gelmemektedir. Hem içkin bir ideal olarak tüm tarih boyunca komünist sabitler ya da komünist hipotez dediği birtakım ilkeler vardır hem de yeni bir devrimci sekansta nasıl bir devlet ve sistem olacağını anlaşılmaması için olay beklenmektedir. Çünkü Badiou'ya göre sekans olaydan sonra gelmektedir ve önceki sekansın eleştirisini kendi içinde taşımaktadır. Komünist idea (fikir) ya da hipotez insan tarihine içkin ideal ve üçüncü sekanstaki "olması gereken" başka deyişle bu idealin yeni gerçekleşme biçimi ise yeni komünizm olarak düşünülebilir.

İlk "işçi sınıfı iktidarı" deneyimi Paris Komünüdür.¹ Marx'a göre Paris Komünü deneyimi işçi sınıfının varolan devlet aygıtını ele geçirerek kendi amaçları için işletmeyeceğini göstermiştir (2011: 105). Burjuva devleti değil başka bir iktidar yapısı kurulmalıdır. Ele geçirilen burjuva devleti; sürekli ordu, polis, bürokrasi, din adamları, adli makamlar, tüm topluma yayılmış hiyerarşik iş bölümüne sahip kurumlar, merkezileşmiş devlet gücü "mutlak monarşi döneminde vücuda gelmiş ve doğmakta olan burjuva toplumunun, feodalizme karşı mücadelesinde kuvvetli bir silah olmuştur" (Marx, 2011: 105). Ancak proletarya diktatörlüğü, proletarya demokrasisi ya da işçi devleti (bunlar eş anlamlı kelimelerdir) bir yarı devlet ya da sönmelenmek üzere kurulması gereken bir devlettir. Alain Badiou'nun Yeni Komünizm olarak adlandırdığı düşünce Marksizmin amaçlarının gerçekleşmesine dair yeni bir sekansın öngörüsüdür. 20. Yüzyıldaki sosyalizm anlayışı parti-devlete dayanan bir sosyalizm ya da proletarya diktatörlüğü anlayışına dayanmaktadır. Marx, proletarya diktatörlüğünü; proletaryanın egemenliği ya da işçi devleti anlamında kullanmıştır (Draper, 1990: 37). Badiou'nun proletarya diktatörlüğüne yeni bir içerik kazandırmanın ötesinde proletarya diktatörlüğüne alternatif bir anlayış geliştirdiği söylenebilir. Kapitalizmin neden aşılması gerektiği bu makalenin hedefi değildir. Badiou'nun kendi deyişle komünist ideanın üçüncü sekanstaki gerçekleşme biçimine dair pratik alandaki sorunlara dair bir tartışmadır.

İkinci sekanstaki devlet, halk arasındaki çelişkileri düşmanla çelişkilerdeki terörist modeli kullanmadan yaratıcı bir şekilde çözememiştir (Badiou, 2011c: 110). Bu yüzden üçüncü sekansta zayıf bir devlet söz konusu olmalıdır. "Radikalleşmiş türsel olan, yalnızca kimliksel kurguları yaşayan devletle uyumsuz olduğuna göre, her politik hakikat kendini devlet gücünün bir daraltılması olarak gösterir" (Badiou, 2011c: 132). Politik hakikatin² ortaya çıkışı ve olaydan sonra o hakikate sadakat için bir baskı aygıtı olan devlet kabul edilemezdir. Marksizimde ise kitle demokrasinin kurulması için amansız geçici bir diktatörlük gerekmektedir. Badiou buna ussal paradoks demektedir (Badiou, 2011c: 79). Tarihsel ayaklanmanın tesis ettiği kitlesel eşitlikçi demokrasi ve bunun düşmanları arasında, ayaklanmaya (olaya) politik olarak sadık olanların nasıl bir iktidar kuracağı sorusuna böyle bir devletin (geçici diktatörlük) kurulmaması gerektiği cevabını vermektedir. Makalenin tartışmaya açtığı temel problem ikinci ve üçüncü sekans arasında devlet konusunda Badiou'nun yaptığı kadar net bir ayrımın yapılabileceğidir. Başka deyişle Badiou'nun önceki sekanslara dönük eleştirileri doğru olsa bile hatta bugünün kapitalizmine dönük eleştirileri doğru olsa da gelecek olan devrimin, daha önceki devrimlerin yüzleştiği sorunlarla karşılaşmayacağını düşünmek anlamsızdır. Çalışmanın amacı Badiou'nun tamamen yanıldığını söylemek değildir. Komünist ideaya uygun deneme girişimleri (kendi deyişle insanlık üçüncü sekans öncesindeki deneme evresindedir) hala devam etmektedir. Fakat gerçekte

¹ Paris Komünü'nün yenilgisi, 1792 yılında başlayan ilk sekansın sonunu işaret etmektedir. Sekanslar ilgili bölümde anlatılacaktır.

² "Bir politik hakikat, yoğunlaşma, kaynaşma/büzüşme ve yerleşmenin kimliksel bir nesnesinin ve onun birlikte gelen ayırıcı adların yerine çok olanın türsel gücünün gerçek bir sunumunu koyduğu kitlesel halkçı bir olayın, bir Fikrin koşulu altında örgütlenen bir sonuçlar dizisidir" (Badiou, 2011c: 139).

tarihsel süreç böyle net bir kopuş taşıyor olabilir. Makalenin amacı Badiou'nun dikkat çektiği sorunun ya da krizin önemsiz olduğunu söylemek değildir. Makale, çözümün sekans olarak düşünüldüğünde ve olaydan sonraki somut deneyimde pratik olarak belirlenecek bir süreç olarak düşünülmediğinde gerçekçi olmama tehlikesi taşıyan bir yan barındırdığını iddia etmektedir. Badiou'nun çözüm olarak düşündüğü kavram zayıf devlettir.

Üçlü yapı olarak adlandırılabilir (Badiou bu tabiri kullanmamaktadır) zayıf devlet, siyasi öncü ve kitle örgütlerinden oluşan yapı, parti-devlet modeline bir alternatif olarak düşünülmektedir. Bu çalışmanın temel problemi, üçlü yapının içinde devletin zayıf olması ve salt yönetsel birtakım işlevlere indirgenmiş olmasının 20. Yüzyıldaki proletarya diktatörlüğünün sorunlarını aşmak için yeterli olup olmadığıdır. 20. Yüzyılda bürokratik, baskıcı, iktidarın tek elde toplandığı hantal devlet teoride olduğu gibi sönmüneceği koşulları oluşturmak yerine tam tersi yönde bir seyir izlemiştir. Badiou bu seyrin, neden Marx'ın öngördüğü gibi olmadığını göstermektedir. Öbür taraftan Badiou'nun önerisi Marx ile birebir uyumamaktadır ve Marx'ın yaklaşımına bir alternatif sunmaktadır. Devlet merkezli olarak, bu farklılığın serimlenmesi makalenin temel hedefidir. Bu çalışmadaki tartışma yalnızca Marksist düşüncenin ya da sosyalist ideolojinin tarihiyle ilgili değildir aynı zamanda devletin işlevine dair bir sorgulamayı içermektedir. Yeni Komünizm düşüncesinin pratik-politik yönüne ve olası sonuçlarına odaklanılmaktadır. Badiou'nun proletarya diktatörlüğü ve sosyalizm yerine önerdiği Yeni Komünizmin olanağı sorgulanacaktır.

Marx'ın da özellikle gelecek devletin biçimi, siyasi iktidar yapılanması hakkında fikir belirtmediği söylenebilir. Bunun sebebi oluşacak biçimin; konjonktüre, güç ilişkilerine, kültüre ve genel anlamda koşullara bağlı olacak olmasıdır. Üçlü yapı genel bir çerçeve olarak parti-devlet karşısında doğru bir modeldir fakat nasıl biçimleneceği pratikte belirlenebilir. Badiou'nun düşüncesinin doğru olduğu varsayılsa bile anlattığı şekilde uygulanamayacağı için bir "durum" olarak değil, komünist ideaya ya da hipoteze yaklaştıran bir amaç olarak görmek gerekmektedir. Parti-devlet modeline dayanan proletarya diktatörlüğü ve yerel meclisler ile federasyonlara dayanan anarşizm gibi iki kutup arasında Badiou'nun yeni komünizm düşüncesi, bir sentez gibi görülebilir. Badiou'ya göre siyasi örgütlenmeler devlete mesafeli olmalıdır. Çünkü komünist idea ve aksiyomatik eşitlik devletle ilişkili değildir. Badiou, düşüncesini devleti sınıfın baskı aracı olarak görmenin yanlışlığı üzerine kurmaktadır (2005: 105). Devlet "durum" lehine çokluğu düzenlemektedir. Badiou erken dönem Marksizmin devletin yapısını ve devleti durumun durumu olarak kavrayamadığını söylemektedir. Ancak bu çalışmada çokluk, Bir olarak sayma, boşluk, durumun durumu gibi kavramlara değinilmemektedir. Makalenin amacı filozofun ontolojik fikirleriyle siyaset anlayışının kesişmesini göstermek değildir. Devrime de odaklanılmadığı için *olay* kavramını da ele almamaktadır.

Bunun ötesinde Badiou boş zamana ve şiddete dair Marksizme ilkesel olarak uygun görülebilecek fikirleri savunmaktadır. Fakat belirli bir konjonktürün içindeki politik öznenin, amaç olarak görülmesi gereken bu fikirlere ya da ilkelere göre davranması gerçekçi değildir. Badiou'nun hatası sosyalizm ve komünizm arasındaki ekonomi politik ayrımı göz ardı etmesinden gelmektedir. Sosyalizm dünyanın genelinde hakim olmadan gerçekleşmeyecek amaçları, post-kapitalist bir toplumda gelecekte gerçekleşme potansiyeli olsa bile aşamaları doğru belirlenemeyen bir tasarım olarak düşünüldüğünde, araçları ve yolu gerçekçi olmama tehlikesi barındırmaktadır. Güçlü devletin, kendisini gereksizleştirecek koşulları sağladıkça sönmüneceği fikri daha gerçekçidir. Badiou'nun parti-devlet modeli eleştirisi yerinde bir yaklaşımdır. Parti sınıfı temsil etmemektedir. Bu kavrayış Badiou'nun, Rousseau'nun genel irade fikrinde bulunduğu eşitlik anlayışıyla ilişkilidir. Badiou'ya göre Rousseau eşitliği, genel iradenin içsel nitelendirilmesi, kuralı olarak düşünmektedir (Badiou, 2007: 347). Bu modele alternatif olarak öne sürdüğü üçlü yapıdaki zayıf devlet düşüncesinin ortaya çıkardığı sorunlar sonuç bölümünde gösterilecektir. Sonuç bölümü Badiou'nun düşüncesinin etik ilkeler ya da ahlaki olarak doğru ama politik olarak yetersiz olduğunu göstermektedir. Badiou'nun sorunu tespiti doğru olsa da çözümü yetersizdir. Paris Komünün yenilgisi 20. Yüzyıldaki sosyalizm anlayışı için bir derstir. Badiou'ya göre ikinci sekans bu ders üzerinden şekillenmiştir. Badiou'nun 20. yüzyıl sosyalizm eleştirisine geçmeden önce Badiou'nun eşitlik düşüncesinden bahsetmek gerekmektedir çünkü eşitlik düşüncesi, filozofun komünizm anlayışı ve düşüncelerinin Marx'la olan ilişkisine dair ipuçları vermektedir.

Eşitlik Düşüncesi

Adalet, felsefenin siyasi bir yönelimi olarak hakikati adlandırmak için kullandığı isimdir (Badiou, 2012b, s. 38). İktidar ve kanaatlerin karışımı olan empririk siyasetlerin hakikatle ilişkisi yoktur çıkarla ilişkisi vardır. Hakikatle bağı olan siyasi yönelimler tekilliklerdir. Bunlar çıkarların tikelliğini hesaba katmazlar. Eşitlik içinde görür, siyasi aktörün insana ait kapasiteyle temsil edildiği anlamına gelir. İnsan sadece çıkar değildir düşüncedir. Çıkar zaten her şeyde vardır. İnsanlar düşünürler ve hakikate muktedirler. Siyasi yönelim adil olanı iyi olanı tayin etme yetisindeki eşitlik ilkesi üzerine kurulu olduğu takdirde hakikate temas eder. Felsefeye göre adil ve iyi olan, kolektifin hakikat kapasitesi bağlamında düşünülür (Badiou, 2012b: 39). Eşitlik öznel nesele bir şeye atıfta bulunmaz. Badiou statü, gelir vs. üzerinden düşünmemektedir. “Saint-Just’a göre kamusal bilinç karşısındaki, Mao’ya göre ise siyasi kitle hareketi karşısındaki eşitlik” (Badiou, 2012b: 39). Badiou için siyasi eşitlik olması gereken değil, şimdi burada olayın içinde olduğu söylenen şeydir. Dolayısıyla eşitlik bir istek veya planlanmış bir hedef değildir ama bir aksiyomdur (2012b: 39).

Badiou’nun eşitlik görüşü Marx’tan ziyade Rousseau’ya yakındır. Badiou’ya göre Rousseau için eşitlikçi olmayan her önerme siyaset dışıdır (Badiou, 2007: 347) Genel iradenin, halkın kendi kendine ait olma ilişkisinin içsel nitelendirilmesi olarak eşitlik, siyasettir. Badiou’nun eşitlik anlayışı Marx’ın eşitlik anlayışından farklılaşmaktadır. Çünkü Marksizm için eşitlik bir aksiyomdan ziyade bir hedeftir. En temelde sınıfların ortadan kalkmasıdır. Bu da sömürünün ortadan kalkmasıyla olanaklıdır. Sömürünün ortadan kalkması üretim ilişkilerinde, toplumsal ilişkilerde ve bütün fikirlerde devrim anlamına gelmektedir. Marksist bir perspektiften genel irade, ortak iyi gibi kavramlar sınıfsal sömürüyü ve baskıyı maskeleyen için kullanılan kavramlardır (Lotta-Duniya, 2014: 24). Üretim araçlarına sahip olanlar ve emek gücünü satmak zorunda olanlar olarak kapitalist toplum sınıflara bölünmüştür. Şayet artık-değer, üretim ilişkileri vs. hesaba katmadan insanlar eşitlenmeye kalkılırsa bu politik iktisadi (ekonomi politik) gerçekliği yok saymak demektir. Alberto Toscano da benzer bir yorum getirmektedir.

Badiou eşitlik kavramını saflaştırmak ve politikleştirmek, sadece maddi ölçütlere bağımlı olmaktan çıkarmak ister [...] Marksist politika görüşünü dışlama, hükümlerlik ve temsilden oluşan politik-felsefi kavramlar çerçevesiyle sınırlamaktadır [...] neredeyse apaçık bir şekilde, sömürü kavramının herhangi bir çağdaş politikanın mihenk taşı olabileceğini adeta inkar eder (Toscano, 2014: 90).

Eşitlikle birlikte düşünülmesi gereken kavramlardan biri adalettir. Adalet bir devlet programı olamaz. Adalet, eylem halindeki eşitlikçi siyasi yönelimin niteliğidir. Badiou’ya göre adalet tanımlanamaz (Badiou, 2012b: 39). Adalet felsefenin siyasi sekansta bulunan eşitlikçi aksiyomu yakalamaya çalıştığı kelimelerden biridir. Eşitlik ise hedef değil, aksiyomdur. “Evrensel eşitlik erişilecek ya da yaklaşılabilecek nesnel bir hal değil, büsbütün nesnel bir hareketlenmenin rehber ilkesidir” (Hallward, 2003: 44). Eşitlik olması gereken veya ideal bir durumu değil, olanı adlandırır. Devletle bir alakası yoktur. Eşitlik aksiyomunun teorik adı adalet çıkarlardan arınmış olmaktır. Bu bağlamda sosyalist devletlerin çöküşünün olumlu bir boyutu vardır. Bu devletler adaleti, hükümet programı olarak düşünmüşlerdir. Çöküş adaletin; bir devletten değil, içkin bir öznel belirlenimden, kolektif aksiyomdan geçtiğini göstermiştir. Adalet kopuş ve düzensizlik halinde işlerlikte olan ilkeleri adlandırır (Badiou, 2012b: 41). Ancak Badiou’nun atladığı nokta, toplumsal bir program olmadan, kapitalist toplumsal ilişkiler aşılmadan eşitsizliğin aşılması mümkün değildir. Eşitlik için yapılacak her atılım bu toplumsal ilişkiler parçalanmadıkça geri tepecektir.

Badiou’nun eşitlik anlayışının Marksist perspektiften bir başka eleştirisi de eşitliğin aslında aşılması gereken bir değer olduğudur. Marx, *Gotha Programının Eleştirisinde* bu meseleyi ele almıştır (Marx ve Engels, 1979: 20-21). “Herkesten yeteneğine göre herkese çalıştığı kadar” ilkesinin hakim olduğu sosyalizmde (komünist toplumun birinci aşaması) insanlar yetenekleri ve kapasiteleri dolayısıyla farklı olmalarına rağmen, emeklerinin belirli bir standart üzerinden ölçülebilmesine bağlı olan eşit hak, aslında bir eşitsizliktir. Komünist toplumun (herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre) üst aşamasında artık eşitlik kavramına, böyle bir hakka gerek kalmayacaktır ve eşitlik bir anlam taşımayacaktır. Eşitlik kavramı burjuva hukukunun dar ufkunda kaldığının bir göstergesidir. Badiou eşitlik kavramını hak olarak görmediğini söylemektedir fakat Marksist açıdan hak biçimini almayacaksa eşitlik kelimesi bir boş gösterendir. Eşitliğin bir hedef olmadığına Marx ve Badiou uzlaşırlar. Ancak Marx için eşitliği devlet programı olmadan bir aksiyom olarak almak ve çıkarlardan arınmış olarak düşünmek yanlıştır. Eşitlik için proletaryanın sınıf çıkarlarının gerçekleştirildiği proletarya diktatörlüğü gibi

bir geçici devlete ihtiyaç vardır. Badiou'nun düşüncesi ise devlete mesafe koyma üzerine odaklanmaktadır.

Badiou'ya göre iki tür demokrasi vardır. Birincisi devlet biçimi; ikincisi ise miting, yürüyüş, ayaklanmayla, isyanları içeren halk demokrasisi ya da aktif demokrasidir (Badiou, 2013a: 42). Demokrasi norm veya hedef değil bir araçtır. Siyasi hakikati bulmanın yollarından biridir. Hakikat herkes için aynıdır ve olacak olandır (Badiou, 2006a: 41). Hakikatin aynılık olması hakikate sadakat gösteren öznelerin eşitlenmesini getirecektir. Bugün kapitalizm farklılık, öteki etiği üzerinden işlemektedir. Ama farklılıklar zaten 'ortada olan şeylerdir' önemli olan herkes için ortak olan üzerinden 'olması gerekenin' ne olduğunun cevaplanmasıdır. Bu anlayış farklılıkların saldırgan biçimde tasfiyesi demek değildir. Buradaki etik duruş cesaret, feraset ve kayıtsızlık ilkelerine başvurmalıdır. Hakikate sebat etmek ise etikdir. Farklı gruplar ve kişiler sebat içinde farklılıklarını bir kenara bırakarak eşitlik ve aynılık temelinde bir araya gelirler. Hakikat sürecine sadık olan taşıyıcıya özne demektir (Badiou, 2006a: 52). Bu özne bireyleri aşan bir yapıdır. Bu özne anlayışı çıkarların tikelliğini aşmayı, adil ve iyi olanı tayin etme yetisindeki eşitlik ilkesi üzerine kurulu olduğu zaman hakikate temas eder (Badiou, 2012b: 39). "Onların bütün insanlığı temsil ettikleri söylenecektir, çünkü yerleşmiş yoğun toplanmalarında onları hareket ettiren şeyin evrensel bir anlamı vardır. Ve bunu herkes algılar. Neden? Çünkü onlar, kimlikle ilgili kurgusal nesne işlevsiz hatta hükümsüz olduğundan, önem arz edenin kimlik değil kimliksizlik olduğu bir yer inşa etmiştir" (Badiou, 2011c: 150). Yeni bir varoluşun, yani önceden var olmayanın varoluşunun sonuçlarını geliştirecek: anonim olanın varoluşu, halkın salt halkçı biçimde politik varoluşu söz konusudur.

Bu bağlamda komünizm felsefi açıdan biçimsel ile gerçeğin birliğinin öznel varlığıdır. Komünizm, felsefenin biçimsel koşulu demokratik devletten farklı olarak, gerçek bir demokratik siyaset tarafından ayakta tutulduğu bir düşünce alanında ortaya çıkmış bir hipotezdir. Komünizm, kolektif eylemin özgürleştirici amaçlarının felsefenin varoluş koşulu olan düşünme protokollerinden bir biçimde ayrıştırılamaz hale geldiği öznel bir durum olacaktır (2013a: 44). Muhafiz aristokrasiden halk kolektivitesine genişletilmiş olsa da burada Platoncu bir arzu gizlidir. Platon eşitlikçi, ölçülü, erdemli ve komünist hayat sürecek felsefecileri topluma önderlik etmekle görevlendirmiştir (2013a: 45). Badiou'ya göre bu sınırlı bir komünizmdir ve asıl mesele genelleşmiş olanına geçmektir.

Komünizm İdeası ya da Komünist Hipotez

Badiou komünizm ideasının Platon'un "iyi" ideasının modern versiyonu olduğunu söylemektedir (Badiou, 2011a: 12). Doğru hayat ancak bir idea uyarınca yaşanan hayattır. İdeanın işlemesi için gerekli olan üç öge vardır: siyasi, tarihsel ve öznel ögeler (2011a: 13). Siyasi hakikat belirli bir zaman dilimini kapsayan bir sekanstır. Yeni bir hakikatin ortaya çıktığı andır. Kolektif özgürleşme düşüncesi ve pratiğinin var olduğu ve yok olduğu durumdur. Bunlara örnek; 1792-1794 Jakoben terör dönemi, 1927-1949 Çin'de halkın kurtuluş savaşı, 1902-1917 Bolşevizm ve 1965-1968 Büyük Proleter Kültür Devrimidir. Bu hakikat prosedürleri bir özneyi gerektirmektedir. Burada öznenen kastedilen birey değildir. Hakikat son tahlilde evrensel, ebedi ezeli olmasına karşın, hakikatin tarihsel bir boyutu vardır; tarihsel öge de buna gönderme yapmaktadır (2011a: 14). Hakikatin kendinden önceki hakikatler üzerinde geçmişe dönük etkileri vardır. Bütün bunlar hakikatlerin zamansallık ötesi bir mevcudiyetini gerektirir. Yani hem zamansallık vardır hem de hakikatin, zamansallığın ötesinde bir mevcudiyeti vardır. Öznel öge ise insan-hayvan olan bireyin, siyasi prosedürün, sürecin parçası olmaya karar vermesidir (2011a: 15). Bireysel adanmışlık içermesi gerekir. Karar, seçim, irade kavramlarının önem kazanması gerekir. Hakikatin militanı olmak anlamına gelmektedir. Bireyin, öznenin maddi varoluşunun ögelerinden biri haline gelmesidir. Birey militan olarak öznenin oluşumuna girer fakat özne bireyleri aşan bir kolektiftir. Bu, öznenin parçası olma durumu, bireyselleşimin (hayvanlığın) sınırlarının (bencilik, rekabet, fanilik) ötesine geçişin ilanıdır. Buna öznelleştirme demektir. Bu bir süreçtir; "bireyin varoluşu ve varoluşun yaşandığı dünya hakikatin durduğu yeri belirleme sürecidir" (Badiou, 2011a: 15). Sadakat kaçınılmaz değildir. Ona katılan kişinin çıkarını taşıyıp taşımadığı karar-verilemez olarak kalır. Sadakattaki sebat bir hayvan-insanın özne oluşunun sürdürülmesi belirsiz kalır (Badiou, 2006a: 73). Bu belirsizlik hakikatler etiğine alan açar. İnsanı hayvandan ayıran bazı sonsuz hakikatlerin oluşumuna girme yeteneğidir. Ancak Kötünün ortaya çıkmasına karşı gelmelidir. Kötü; hakikatin karanlık yüzü olarak taklit (sahte olayın terör saçan takipçisi), ihanet (kendi çıkarı için bir hakikatten vazgeçmek), adlandırılmayana zorlamak olarak felaket (hakikatin bütüncül gücüne inanmak) olarak üç

biçimde görünür. Bunlara feraset (taklitle kanmamak), cesaret (bir hakikatten vazgeçmemek), itidal (bütünlüğün aşırılığına kapılmamak) değerleriyle karşı çıkmak etik bir tavrıdır (Badiou, 2006a: 92).

İdea üç temel öğenin soyut toplamıdır. İdeanın tanımı “hakikat prosedürünün tekilliği ile tarihsel temsili arasındaki etkileşimin öznelleştirilmesidir” (Badiou, 2011a: 16). Bireyin tekil siyasi sürece katılmasının tarihsel bir karar olduğunu anlama olasılığıdır. İdea sayesinde birey öznenin parçası olarak tarihin akışına aidiyetini hisseder. “200 yıl boyunca komünizm idea’sı öznelleştirme, siyasi prosedüre yerel manada ait olmak ile insanlığın kolektif kurtuluşuna doğru ilerleyişinin devasa sembolik alanı arasındaki bağlantıyı oluşturuyordu” (Badiou, 2011a: 16).

Badiou’ya göre komünist bir sıfat olamaz. Komünist parti, komünist devlet oksimorondur. Bütünsel kavram olarak *tarih* yoktur. Yani evrensel, ereksel bir tarih yoktur. Hakikatler tarihin anlamını taşımamaktadırlar. İdea gerçek, simgesel, ideolojik olanı birey düzeyinde birleştiren faaliyettir. İdeanın işleyişinin üç yönlü tabiatı, politika-gerçek, tarih-simgesel, ideoloji-hayalidir. Politik olanla yani gerçekle işe başlamak gerekir. İdeanın gerçek statüsüne dair sonu gelmez bir tartışma vardır. Kant’ın düzenleyici ideası mıdır? Devrim sonrası bir devletin planı mıdır? Tehlike ve suç unsurları barındıran bir ütopya mıdır? Tarihteki akla verilen ad mıdır? Böyle bir tartışma sonuca bağlanamaz. İdea, hakikatin oluşundaki bütün kaygan ve muğlak şeyler için sabitleyici tarihsel bir çapadır (Badiou, 2011a: 21). Bu kaygan boyutu kendi gerçeği kabul etmelidir. İdeanın işlevi kendini bireylerin hayatına yansıtma, ancak belli bir olağan dışılık ölçüğünde varolan şeyin içeriğini doldurmaktır. İnsanları devletin çizdiği sınırlar içinde yaşamaya mecbur olmadıklarına ikna etmek. “Son tahlilde hakikate dair militan bir deneyim insanı hakikat bedenine girmeye zorlayacaktır” (Badiou, 2011a: 23). İdeanın içeriğine dair şunları söylemektedir:

Öncelikli olarak sınıf mantığıdır. İlk çağlardan beri bir dizge olarak emeğin egemen sınıfın tahakkümü altında olması kaçınılmaz değildir, aşılabilir. Refah eşitsizliğini ve hatta işbölümünü ortadan kaldıracak bir kolektif örgütlenmenin mümkün ve uygulanabilir olmasıdır. Devasa zenginliklere özel kişilerce el konması ve bunların miras yoluyla devredilmesi ortadan kalkacaktır. Sivil toplumdan ayrı olarak varolan baskıcı bir devlet artık bir mecburiyet olmaktan çıkacaktır: Üreticilerin özgür birlikteliğine dayalı uzun erimli bir yeniden örgütlenme, böyle bir devlet aygıtının sönmülmesini sağlayacaktır (Badiou, 2010: 56).

Badiou idea veya hipotezle genel bir tasavvurlar kümesini tasvir etmektedir. Bu ilkeler her zaman, farklı tarihsel kesitlerde ve farklı şekillerde gerçekleşen modellerdir. Bir eşitlik fikri olarak komünizm devletin ortaya çıkışından beri varlığını sürdürmektedir. Kitle hareketi devlet baskısına başkaldırmaya başladığı andan itibaren hipotezin unsurları veya parçaları belirmeye başlamaktadır. “Hep kısmi kalan gerçek bir siyasi süreç ile bu sürece katılan, hep tekil olan bireyler arasında zorunlu bir dolayımın adıdır komünizm” (Badiou, 2012a: 12). Sadece kısmi, özel çıkar yüzünden değil evrensel değeri olduğu için bu sürece katılan bireyler söz konusudur. Bu anlamda kurucu bir değeri vardır, bu olmasa bireyin bir harekete katılımı sendikal bir yaklaşım olur ama siyasi olamaz. Ama bu bir toplum ideali değildir. Komünizm eylemde bulunan bir siyasetin kendini hem yerel ve kısmi hem de evrenseli hedef seçen bir şey olarak tasavvur edebilmesinin adıdır (Badiou, 2012a: 13). Eylem süreci, bireyi özneye dönüştürür. Lenin’in siyasi bilincin kendiliğinden bilinçle örtüşmemesi dediği durum budur. Bu yüzden Lenin, bilinç sınıfa dışarıdan taşınır demektedir (Lenin, 1990: 35).

Halk isyanları, Spartaküs isyanı, Münzerin köylü isyanı aslında komünist hipotezin pratik örnekleri olarak tanımlanabilir (Badiou, 2010: 56). Ancak Spartaküs isyanında “eşitlikçi” talepler yoktur. Böyle taleplerin olduğu modern bir mittir. Köleler “özgürleşerek” Romalıları köle yapmak, efendilerden intikam almak istemektedirler. Dolayısıyla eşitliği Badiou’nun kullandığı gibi anakronik bir şekilde kullanmak doğru değildir. Sadece kölelerin kendi içlerinde eşitlik arayışı anlamında düşünüldüğünde mantıklıdır. Yine de bu isyanlar, isyan edenler fark etmeseler de hipotezin varlığını gösteren tarihsel olaylar olarak görülebilirler. Badiou’nun komünizm kavramını genel eşitlik ilkesiyle daraltıp komünizm için devrimci siyasi hareketi tarih boyunca kitlesel ayaklanma şeklinde yaşanan genel sınıf mücadelesiyle karıştırdığı da söylenebilir (Lotta vd., 2014: 45).

Modern dönemde komünist hipotezle ilgili kırk yıllık bir kesinti olan iki devasa sekans vardır. İlki hipotezin ortaya çıkışı ikincisi ise gerçekleştirilmesi için yapılan başlangıç hamleleridir. İlk sekans Fransız devriminden Paris Komününe kadar sürer (1792-1871). Mevcut düzenin ayaklanmayla devrilmesinden, kitlesel halk hareketinin iktidarı ele geçirmesine kadar uzanır. Bu devrim toplumun eski biçimlerini kaldırarak yerine eşitler topluluğunu koyacaktır. Yüzyıl boyunca kent halkı, zanaatkarlar, öğrencilerden oluşan kalıbı olmayan halk hareketi işçi sınıfı önderliği altında bir araya gelir. Bu sekans

komünün yenilgisiyle son bulur. Komün halk hareketi, işçi sınıfı önderliği ve silahlı ayaklanmanın birleşiminin yanı sıra bunun sınırlarını da ortaya koyar. Komünarlar ne ulusal ölçekte devrimi kurabilmiş ne de dış destekli karşı-devrim güçlerine karşı onu savunabilmişlerdir. İkinci sekans 1917'den 1976'ya kadar sürer yani Bolşevik Devriminden Çin'deki Büyük Proleter Kültür Devriminin (1966-1976) sonuna kadar. Bu sekansta hakim soru nasıl kazanırız sorusudur. Mülk sahibi sınıfların silahlı reaksiyonuna nasıl karşı koyulacağı ve düşmanların saldırısından korunabilmek için yeni iktidarın nasıl örgütleneceği temel sorundur. 20. Yüzyıl sosyalizmi bu soruna bir cevap olarak düşünülebilir. 19. yüzyılın tahayyül ettiğini, onun hatalarından ders çıkartarak 20. yüzyıl gerçekleştirecektir (Badiou, 2010: 56).

Zafer ve örgütlenme sorununa odaklanmanın en temel sonucu komünist partinin çelik disiplini olmuştur. İkinci sekansın temel vasfı budur. Parti, sorunu ilk sekansın mirasıyla çözmüştür. Devrim ya ayaklanma ya da uzun süreli halk savaşı aracılığıyla Rusya, Çin, Kore, Vietnam ve Küba'da yeni bir düzen kurmayı başarmıştır. Fakat ikinci sekans ilkinin cevaben geliştirilen yöntemlerle çözülemeyen bir sorun yaratmıştır. Öncü parti, güçsüz düşmüş reaksiyoner rejimlerin yıkılması için uygun bir politik araç olabilir. Fakat Marx'ın kastettiği anlamda proletarya diktatörlüğünün, devletsizliğe geçişi düzenlemesi ve devletin sönmelenmesi açısından yanlış bir araçtır (Badiou, 2010: 56). Bu Badiou'nun 20. yüzyıl sosyalizmine yönelttiği temel eleştiridir. Parti-devlet, yeni bir tür otoriteryanizme dönüşmüştür. Bu rejimlerin bazıları eğitim, kamu sağlığı, emeğin kıymetlenmesi ve bazı diğer alanlarda gerçekten büyük mesafeler kat etmişlerdir ve emperyalist güçlerin küstahlığına uluslararası bir sınırlama getirmişlerdir. Fakat devletçi ilkinin, çürük ve uzun vadede verimsiz olduğu ortaya çıkmıştır (Badiou, 2010: 56). Polis baskısı sosyalist devleti içerideki bürokratik ataletten kurtaramamıştır hatta elli yıllık bir zaman zarfında kapitalist hasımları tarafından dayatılan insafsız rekabette galip gelemeyeceği açık bir şekilde görülmüştür. İkinci sekansın son büyük çırpınmaları –en geniş anlamıyla Kültür Devrimi ve Mayıs 1968 ayaklanması, partinin yetersizliğiyle başa çıkmaya çalışan çabalar olarak kavranabilir. Ancak Badiou'ya göre sorun daha temelde olduğu için yani bizzat sosyalizmin kurulma mantığında olduğu için bir işe yaramamıştır. Bu sorun izleyen iki bölümde detaylarıyla ele alınacaktır.

İki sekans arasında komünist hipotezin savunulmadığı bir dönem söz konusudur. 1871-1914 dönemi, emperyalizmin dünya çapındaki zaferine sahne olmuştur. Badiou'ya göre dünya yine benzer bir durumdadır ve komünist hipotezin yeni bir sekansın açılışı muhtemeldir (2010: 56). Fakat bunun ikinci sekansın devamı olmayacağı açıktır. Marksizm, işçi hareketi, kitle demokrasisi, Leninizm, proletaryanın partisi, sosyalist devlet 20. Yüzyılın bütün icatları artık faydalı değildir. Teorik düzeyde üzerine düşünölmeye değer olsalar da pratik siyaset düzeyinde işe yaramaz hale gelmişlerdir. İkinci sekans sona ermiştir ve onu restore etmeye çalışmanın manası yoktur.

Düşmanın tahakkümü altında yeni deneyimlerin sınırlandırıldığı bir aralıkta üçüncü sekansın nasıl olacağını söylemek mümkün değildir. Siyasi hareket ile ideolojik düzey arasında, "Kültür Devrimi" ifadesinde ya da Mayıs 68'deki "zihinsel devrim" nosyonunda ortaya çıktığı gibi yeni bir ilişkiyi içerecektir. "İlk sekanstan edindiğimiz teorik ve tarihsel dersler ile ikinci sekansın ortaya koyduğu zafere ulaşmanın hayati önemini aklımızda tutmaya devam edeceğiz" (Badiou, 2010: 56). Ancak Badiou bazı metinlerinde zafere ulaşmayı da 20. yüzyıl takıntısı olarak görerek mahkûm edecektir. Fakat çözüm ne –Negri ve küreselleşme karşıtlarının inandığı gibi- çokluğun istidadından esinlenen biçimsiz ya da çok-biçimli popüler hareketler ne de bazı Troçkistlerin ve Maoistlerin umduğu gibi yenilenmiş ve demokratikleşmiş kitlesel komünist parti olacaktır. Olumsuz deneyimler ve muğlak derslerden sonra hipotezin başka şekilde ortaya çıkmasını sağlamak, yeni siyasi deneyim biçimleri içinden ortaya çıkmasına el vermektir. "İşimiz karmaşık ve deneyseldir. Hipotezin yöntemlerini geliştirmek değil, varoluş koşullarına odaklanmalıyız. Hipotez ideolojik alana yeniden yerleştirilmelidir" (Badiou, 2010: 57).

Bugün birçok açıdan 20. yüzyıldan ziyade 19. yüzyılın sorunlarına daha yakındır. Devasa yoksulluk bölgeleri, derinleşen eşitsizlik, zenginlik ayının içinde yok olmuş bir siyaset genç insanların nihilizmi, entelijensyanın çoğunun köleliği, birkaç grubun kısıtlanmış ve kuşatılmış deneyselliği komünist hipotezi anlatmaya çalışmaktadır. Söz konusu olan komünist hipotez değil onun varoluş koşullarıdır. Görev, her zaman küresel ve evrensel olan düşünce süreçleri ile her daim yerel ve tekil, fakat aktarılabılır olan siyasi deneyimin birleşimi aracılığıyla komünist hipotezin bilinçteki ve pratikteki varlığını yenilemektir (Badiou, 2012a: 20).

Badiou sınıfı temsil eden parti fikrini bıraksa da, sınıf kavrayışını tamamen bırakmamıştır. Sınıf devleti ve sınıf siyaseti fikirlerini de bırakmıştır. "Sınıflara dair Marksist analiz hala bütünüyle güvenilir bir araçtır [...] mesele, siyasetin sınıflar olarak adlandırılabilir nesnel grupları temsil ettiği fikrinin

ötesine geçme meselesidir” (Badiou, 2006a: 97). Siyasi çatışmaların, çelişkilerin veya başka olguların sınıfların temsili veya yansımaları olarak görülemeyeceğini söylemektedir. Siyaset, sınıfların ilişkilerine ve çatışmalarına nesnel olarak bağlanamaz. Kendisi için sınıf diye bir şey söz konusu değildir dolayısıyla sınıf özne de değildir. Erken dönem çalışmalarında işçi sınıfı nesnedir, ancak partinin öncülüğünde mücadeleye atıldığında proletarya olarak özne olmaktadır. Ancak daha sonra geliştirdiği düşüncede, proletarya durumunun içinde özneleşemez ancak olayla birlikte özneleşebilir (Hallward, 2003: 122). Gorz, Tourine, Laclau, Mouffe, Foucault gibi düşünürlerin sınıfsal bakışı bırakmasına karşıdır. Sermayenin kendi kendisini düzenleyen toplumsal hareketinin idealize edilmemesi gerekir (Badiou, 2012a: 18). Bunun tersi refaha ulaşanların bakış açısıdır. Negri’yi de reddediyor çünkü Negri geç kapitalizmde devrimci bir şey görmek istemektedir. Halbuki bugün “çağdaş kapitalizm klasik kapitalizmin bütün özelliklerine sahiptir” (Badiou, 2011c: 24). Negri’ye göre kapitalizm komünist topluma giden örgütlenmenin yolunu açacaktır. Badiou ise buna karşıdır. Sosyalizme kendiliğinden geçilecek düşüncesi sosyal demokratlarda da vardır. Yeni öznellik üretilmezse geç kapitalizm krizden, savaştan, gerici kimlik tutkularından liberal faşizmden başka bir şey üretmez. Badiou’ya göre bugün durumu değiştirecek dört büyük küme vardır. Bunlar, okullu gençler, halk gençliği, sıradan ücretli emekçiler kitlesi ve Afrikalı, Asyalı, Doğu Avrupalı proleterler (2013a: 27-28). Bu kümeler arasındaki bağlantı yeni bir sekansa kapı aralayabilir. Devlet, sistem, sendikalar, partiler bunların arasındaki bağlantıyı kopartmaktadır. Tek kopmayan bağlantı militan entelektüeller ve yeni proletarya arasındaki bağlantıdır. Yeni Komünizm düşüncesine geçmeden önce Badiou’nun geçmiş deneyimleri ve anlayışları nasıl değerlendirdiğini ele almak gerekmektedir.

Yirminci Yüzyılda ve Klasik Devrimci Anlayışta Komünizm

İkinci sekans, yirminci yüzyılda Ekim Devriminin gerçekleşmesi ve Sovyetler Birliğinin kurulmasıyla başlamıştır. Sovyetler Birliği zamanla ‘Ekime’ karşı bir yapıya dönüşen monoton ve despotik bir devlettir. Badiou partiyi ise mütereddit ve kaba, sert bir siyasetin, küstah yeteneksizliğin yeri olarak görmektedir (Badiou, 2012b: 84). Devlet temsildir, bir durumdur. Sunuş, görünüm, kavramsız çokluk temsil içinde asla bütünüyle kavranamaz. Komünizm sözcüğü devlet olarak düşünüldüğünde; temsilden, partiden, devletten yani Bir’in öldürücü sürgüsü altında kaçınılmaz olarak gasp edilmişinden başka bir şeyi içermemektedir. Devlet ölmüş olabilir ama komünizm bir hipotezdir. Hipotezin içerdikleri felsefi ve ezeli kavramlardır. Zaten diğer ülkelerde ortaya çıkan öznellikler, farklı örgütlenmeler ve anlayışlar sırtlarını SSCB’ye dayamış değildirlere. Ondan kopmuşlardır ve kendi yaratıcılıklarını kullanmışlardır. Komünizmin asıl tarihi öznel –siyasi tarihi onun devletli tarihinden farklıdır (Badiou, 2012b: 95). Badiou’ya göre bugün komünizmin ölümüne değil, komünist siyasetin yokluğunun acı verici sonuçlarına maruz kalınmaktadır.

Klasik devrimci siyaset dışavurumcu diyalektik bir siyasettir (Badiou, 2013a: 73). Siyasi mücadeleler momenttir ve evrensel çelişkilerin dışavurumudur. Parti ve örgüt işçi sınıfını temsil eder. Partiyi de lider yönetir. Büyük bir liderin adı siyasi sürecin bütünlüğünün simgesel yoldan dışı vurumudur. Özel adların iktidar alanıdır. Badiou’nun amacı özel adlar yerine kitlelerin yaratıcılığına dayanan bir siyasi diyalektiktir. Devrimci siyaset, toplumsal çelişkilerin yoğunlaşmasının dışavurumu değildir; kolektif eylemde bulunma ve bunun üzerine düşünmenin yeni yoludur. Siyasi süreç nesnel gerçekliğin dışı vurumu değil, çelişki veya olumsuzlama değil gerçeklikten kopuştur, ayırıştır. Serveti koruyan siyasete karşı, barışa ve adalete dönük kolektif arzuyu ön plana çıkaran devrimci siyasettir. Dışavurumcu diyalektik yasanın muhafazakarlığı ve arzunun yaratıcı boyutu arasındaki ilişki üzerinde var olur (Badiou, 2013a: 76). Dışavurumcu olmayan diyalektik siyasi hakikat ise bu karşıtlığın ötesinde konumlanır. Yasa ontolojik bir sorundur çünkü yasa neyin belirli ad altında var olduğunu neyin normal, neyin adlandırılmaz, namevcut dolayısıyla pratik bütünlüğün anormal bir parçası olduğunu belirler. Arzu ise yasalar çerçevesinde var olmayan bir şeye duyulan arzudur (Badiou, 2013a: 79). Arzu normallığı aşan saf tekilliğin olumlanmasıdır. Tüm kümeler çıkarsanabilir niteliktedir: yasaların yasası budur. Hakikat alanı çıkarsanabilirlik aksiyomuna bağlı olduğu için yasa hayatı ve düşüncüyü kısıtlayan bir şey değildir. Badiou sınıfın ve partilerin diyalektik şemasından kurtulan modern özgürleşme siyaseti önermektedir. Ancak parti, sınıf diyalektiğini reddedişi klasik Marksist bakış açısından aynı zamanda Badiou’nun sınıfların, sömürüye dayanan üretim ilişkilerinin ve örgütlü şiddetin merkezleşmiş birimi olan burjuva devletinin gerçekliğini doğru değerlendirememesi anlamına gelmektedir (Lotta vd., 2014: 61).

Badiou belirli bir tanımı, adı, sınıflandırma dizgesinde yeri olmayan bir matematiksel nesne bulunabilir mi diye sormaktadır. 1960lar'da Paul Cohen çıkarsanabilir olmayan kümeleri bulmuştur. Bunun için arzunun yasanın alanında kazandığı bir zaferdir demektedir (Badiou, 2013a: 84). Buna türeyimsel (jenerik) kümeler adını vermektedir. Kendini özgürleştiren insanlığa Marx türeyimsel ya da türsel insanlık demiştir. Proletarya, insanlığın kendini olumladığı türeyimsel bir imkandır. Özgürleşme siyasetine dahil olan insanların türsel insanlıkları açığa çıkmaktadır. “Eylem ilkeleri açısından bu politik düzenlemeler herhangi belirli bir çıkarı göz önünde bulundurmaz. Faillerin her biri arasındaki sıkı bir eşitlik temelinde kolektif gücün bir temsilini sağlar” (Badiou, 2006b: 97). Marx türeyimsel insanın oluş halindeki evrenselliğini tanımlar. Ancak Marx'ın bunu erken dönem yapıtlarında geliştirdiğini henüz tarihsel materyalizm anlayışının olgunlaşmadığı bir dönemde söylediğini göz önüne almak gerekir. Sınıf ayrımlarını görmeyen bir türsel insanlık fikri üzerinden Marx'ı düşünemeyiz. Badiou'ya göre proletaryanın işlevi insana bu türeyimsel biçimini kazandırmaktır. Siyasi hakikat tikellik değil türeyimsellik alanında konumlandırılır. Siyasi hakikat bir yasa, zorunluluk ilke değil ama arzu, yaratım veya buluş sorunudur. Çokluğun ve kümelerin evrenselliği belirli tanımlar alanında değil çıkarsanamazlığın alanında aranmalıdır. Siyaset alanı kendini yasa ve çıkarsanabilirlik öbür tarafta arzu ve türeyimsellik olarak sunar (Badiou, 2013a: 85). Ama bu formel bir görüştür. Doğrudan bu ikisinden birini savunduğunu söyleyenler yoktur. Gerçekte bu ikisinin iç içe geçtiği karmaşık bileşimler vardır. Klasik devrimci tasavvur, yasa ile arzu arasındaki kopuk ilişkinin son bulmasını temsil eder (Badiou, 2013a: 86). Faşizmde ise ölüme dönük bir yasa ve arzu vardır. Çıkarsanabilirlik hangi arzularımızın normal olduğunu söylemektedir. Gericilik, arzu ve yasa karşıtlığı değil, normal arzuların diktatörlüğüdür. Siyasi evrensellik her zaman yeni bir tasavvur geliştirmekle, yeni bir toplumsal gerçeklik oluşturmakla özdeşdir (Badiou, 2013a: 88). Yerel düzlemde türeyimsel bir şeyin yaratılmasıdır. Normal arzu fikriyle mücadele eden adı sanı olmayan varlıkları sürekli olumlayan militan bir arzu fikri geliştirilmelidir. Bu varlık, tarihsel varoluşumuzun müşterek parçasıdır. Yeni bir kurgu oluşturulmalıdır. Büyük bir kurgu keşfetmek son kertede siyasi inanca sahip olmaktır. Kurgu olmadan inanç veya siyaset olmaz. Kitleler, taraflar ve sınıflar arasında yeni bir bileşim oluşturulmalıdır (Badiou, 2013a: 91). Lokal düzeyde türeyimsel bir şey keşfedilmelidir. Dışa vurumcu olmayan bir diyalektik olarak siyaset kurulmalıdır. Normal olmayan arzuya dayanan bir şey olmalıdır. Yasa ve arzu diyalektiğinin olağan biçimine indirgenemeyen bir öznellik ortaya konulmalıdır. Bu, sınıf-örgüt-lider özdeşleşmesi anlayışını reddeden bir anlayış olmalıdır.

20. yüzyıl sosyalizmine iktidarın zorla ele geçirilmesi fikri hakimdir. Çünkü 19. yüzyıl işçi ayaklanmalarının ve Paris Komün'ün başarısızlığı meselenin önemini ortaya koymaktadır. 20. Yüzyılda komünist örgütlenme hiyerarşik, askeri disiplinli olmuştur (Badiou, 2012a: 17). Başlıca tahayyülü zafer olan bir tarih anlayışı vardır. Ve bu başarıların hepsi emperyal veya kolonyal savaşlar sırasında elde edilmiştir. Çünkü bu durumlarda devletler güçsüzlükte ve kendilerini bir arada tutan yapılar gevşemektedir.

Bu dönemde kahraman savaşçı, askeri bir figür ve zafer komünist ideolojinin ana motifleridir. Asker figürü 187 yıllık devrimci döneme aitti. Badiou, bu motif artık değişmeli demektedir. Başka bir sembole ihtiyaç vardır. Bunun altında yatan sebep şudur: artık küresel olumsuzlamaya dayanan bir siyaset mümkün değildir. Sosyalizmi kurmak için kullanılan merkeziyetçi ve askeri yöntemlerin değişmesi gerektiğini söylemektedir (Bir, 2023, parag. 36).

Araçlar komünist hipoteze uygun olmadığı için giderek fikir de ortadan kaybolmuştur. Devrim sürecinde komünist hipoteze uygun olsa da giderek militanların memurlara dönüşmesiyle fikir de ortadan kaybolmuştur. Başka deyişle komünist hipotez ya da idea asıl ilkelerini kaybetmiştir. Badiou'ya göre siyasi pratiği iktidar sevdasından kurtarmak gerekir (Badiou, 2012a: 19). Önemli olan öncelik örgütlenme, düşünce özgürlüğü için yeni mekanlar inşa etmektir. Ancak Badiou'nun cevapsız bıraktığı sorun, iktidarı almadan bu mekanların uzun vadede nasıl korunacağıdır. Çünkü devletin böyle otonom alanlara izin vermemesi ve şiddetle bastırarak olması bir yana kapitalizmin kendi ekonomik rasyonalitesi dışında böyle alanların yaşayabilmesi pek mümkün değildir. Yani girdi ve mübadele, rekabet baskısı gibi faktörler yüzünden bu otonom alanların uzun vadede direnmesi mümkün değildir. Badiou'nun düşüncesindeki bu eksiklik politik iktisadı görmezden gelmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Toscano'ya göre Badiou “Marksizmin politik ekonomi eleştirisine yönelik temel eğilimin bir kenara bırakılmasını özgürleşme politikasında bir yenilenmenin ve bir tür arınmanın fırsatı olarak görür” (Toscano, 2014: 42). Badiou'nun ikinci önerisi, fikir şiddetten uzak olarak kavranmalıdır. Kurulan mekanı savunmak meşrudur. Ancak bu bağlamda şiddet meşrudur. Üçüncüsü, ulusal sınırlamalar en

büyük sorundur ve sahte bir enternasyonalizm üretmiştir. Bazı ülkelerin ulusal hegemonyası gizli den gizliye bu enternasyonalizmin kuyusunu kazmıştır. Dördüncüsü dünyanın farklı yerlerindeki deneyimler başka yer olarak değil tekil öznenin durumunun bir parçasıdır. Özgürleşmiş her yeni siyaset diğer öznelere yakından ilgilendirir. Tek ülkede sosyalizmin Stalinci bir saçmalık olduğunu söylemektedir. Tek ülkede sosyalizm ne ekonomik ne de politik bakımdan mümkündür (Marx ve Engels, 1976: 87). Her ne kadar kahramanlık ve zafer takıntısını bırakmak gerekirse de cesarete önem vermek gerekmektedir. Kendi kaderini tayin etme olarak cesaret erdemdir. “Günümüz dünyasında yolumuzu kaybetmemizi engelleyen en önemli erdem cesarettir” (Badiou, 2010: 58). Doğa vergisi vasıf değil, kendini inşa eden, insanın fiilen inşa edebileceği bir şeydir. İmkansızın içinde kendisini dayanıklı kılarak ortaya koyan bir erdemdir. İmkansızla anlık karşılaşma değildir, bu zaten kahramanlık olur. Kahramanlık erdem değil bir tavidir, imkânsız olanla yüzleşme anıdır. Cesaretin ise hammadde zamandır. İmkânsızın içinde kendini dayanıklı kılmaktır. Arayışı içinde olunan nokta, kişiyi başka bir zaman düzenine bağlayabilen olmalıdır. Egemen düzen tarafından tanımlanmış zamansallık içine hapsolmemek demektir (Badiou, 2010: 58). Cesaret yasa veya arzuya indirgenemez bir özelliğin adıdır. Yaratılacak yeni bir kurgu cesaret işidir. Ancak cesaretin tek başına değil yukarıda anlatılan itidal, sadakat, sebat, feraset, adalet gibi diğer erdem veya değerlerle bir bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir. Bu kurgu inanç ve siyaset için gereklidir. Kurgu keşfi adalet ve ümit sorunudur. Bu kurgunun adı yeni komünizmdir.

Yeni Komünizm

Badiou’ya göre komünist hipoteze sağlam bir varoluş kazandırmak şu anki görevdir. Yerel, tekil fakat evrensel olarak aktarılabilen hakikat parçaları deneyimini birleştirerek hipoteze veya ideaya bireyin bilincinde yeniden hayat verilebilir ve bu üçüncü sekansa önderlik edilebilir (Badiou, 2011a: 27). Son otuz yılda farklı denemeler olmuştur. Polonya 80-81 dayanışma hareketi, İran devriminin ilk ayağı, Fransa’daki *Organisation Politique*, Meksikadaki Zapatista hareketi, Nepaldeki Maoistler... Badiou’ya göre komünizm ya eskidir ya da yenidir. Komünizmde toplum, devlet ve polis olmadan örgütlenbilir. Bu örgütlenme halkın ortaklaşmasıyla sağlanabilir. İnsanlar pasif katılımcı olarak değil, her nevi ihtiyacın sağlanmasına katkıda bulunanlar olarak, özgür örgütlenme, özgür ortaklaşma temelinde bir araya gelmelidir. Örneğin “*Occupy*” hareketlerinde de karar süreçlerine hükmeden bir otorite yoktur. Bu komünizmin temel fikridir. Komünizm tanımı gereği devletsiz olmak zorundadır. İnsanlık müşterek hayatı yüksek bir anlayışla düzenleyebilir (Badiou, 2013c: 62). Ancak geçtiğimiz yüzyılda komünizm paradoksal olarak devlet türünün adı olmuştur. Özgür ortaklaşma olamamıştır.

Yeni komünizm, komünizm fikriyle tarihsel süreç arasında yeni bir ilişki kurulması demektir. Devlete dönüş söz konusu olamaz. Yeni bir devlet formunda ortaya çıkamaz. Komünizmin siyasal süreçleriyle iktidar meselesini aydınlatan bir önermede bulunmak gerekiyor (Badiou, 2013c: 63). Bu veçheler için farklı örgütlenmelere, düzenlemelere ihtiyaç vardır. 20. yüzyılda sorun partinin devrime, kitle hareketine yön vermesi sonra da devlet haline gelmesiyle çözülmüştür. Ortaya parti-devlet çıkmıştır. Parti devletten tamamen farklı bir model yaratılmalıdır. Badiou Bolşevik İhtilalinde Sovyetler³, Çin Devrim’inde kurtarılmış bölgeleri özgürlük anı, devlete mesafe konan an olarak görmektedir (2006b: 150). Ancak Badiou’nun atladığı nokta, bu kurumlar iktidar kurumları oldukları gibi aynı zamanda siyasal iktidarı hedefleyen kurumlardır. Hem Sovyetler hem de kızıl üsler ikili iktidar durumudur ancak bu şekilde devam etmek için değil, siyasal iktidarı tamamen ele geçirmek için var olan kurumlar ya da yapılarıdır. Devlete mesafeli şekilde varolmak gibi bir amaçları yoktur. Çin Devriminde kuruluşundan itibaren bu “üs alanları, her şeye karşın, devrimin stratejik görevlerinin araçlarıydı [...] Lenin için de Sovyetler iktidarı ele geçirmenin temel araçlarıydı [...] Sovyet ya da Sovyetler ağı toplumun tam anlamıyla devrimci dönüşümüne öncülük etmek için yeterli ideolojik ve politik birliğe, tutarlılığa ve güce sahip değildi” (Lotta vd., 2014: 165-66). Devrimci bir düşüncede konseyler, komünler, komiteler yeni iktidarın nüveleri olabilirler ama devlet ele geçirilmeden, daha önce bahsedildiği gibi politik ve ekonomik gerekçelerden dolayı uzun süreli devam ettirilemezler.

Badiou’ya göre komünizmin, bağımsız kolektif örgütlenmeyle ve kitlesel eylemlilikle kurulması gerekmektedir. “Aslolan siyasal özgürlüktür” (Badiou, 2013c: 62). Temel mesele siyasal örgütlenme özgürlüğüdür. Kitlesel hareketlerde nelerin nasıl yaratıldığına keşfedildiğine örgütlendiğine dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü üçüncü sekansta ortaya çıkacak komünizm bunlardan ilham alacaktır.

³ Rusça’da Konsey anlamına gelmektedir. İşçi, köylü ve asker konseyleri.

Komünizm kitlesel hareketlerle, eylemliliklerle hayat bulmalıdır. Bağımsız siyasal örgütlenmeyle iktidar arasında yeni bir diyalektik ilişki yaratılmalıdır. Devletle özdeş olmayan siyasal örgütlenmeler yaratılmalıdır. Yeni komünizm kitlesel kabul gören, benimsenen komünizm olmalıdır (Badiou, 2013c: 63). Bağımsız siyasal örgütlenmeler ve onların kitlesel eylemlilikleri komünizm fikrinin somut olarak gerçekleşmesidir. Devletin tek bir “fikri” vardır: kendini devam ettirmektir. İyi devlet diye bir şey yoktur. Dolayısıyla devlet asla güçlü olmamalıdır. Olması gereken zayıf devlettir. Geçen yüzyıl sosyalizminde tam tersiydi. Güçlü devlet kendisinden bağımsız bir şey istememektedir. Yeni komünizm bir düalite yaratmalıdır (Badiou, 2013c: 63). İkili bir yapı üzerine kurulmalı, üniter veya monist değil. Bir yanda işlevi kamu hizmetlerini vb. düzenlemek olan zayıf ve sürekli zayıf tutulan bir devlet, diğer yanda bağımsız, kitlesel örgütlenme; kararları alan ve bunların devlet eliyle uygulanmasını sağlayan yapı. Badiou’ya göre tarihsel dinamik böyle bir düalitenin daha mantıklı olduğunu göstermiştir. Fakat görüşü zamanla bir revizyon geçirmiştir.

2018 yılında verdiği bir röportajda ise Mao’nun bir erken dönem çalışmasından yola çıkarak siyasal diyalektiğin üç öge içermesi gerektiğini söylemektedir (Alain Badiou, 28 Ağustos 2018). Meclisler ve konseylerle kitle hareketlerine destek olan halk örgütlenmeleri; komünist projeyi dogma olarak değil, gelecek vizyonu olarak üstlenmiş bir siyasal örgüt ve uzun bir süreliğine devlet. Siyasal örgüt parti olmamalı, devlet de bir parti-devleti olmamalıdır. Halk hareketi, meclis ve siyasal örgüt devlete itaat etmeden, onu komünist topluma gitmeye vesile olan şeyleri teşvik için zorlamalıdır. Çözülmesi gereken sorun budur, yani üçlü karar alma mekanizması nasıl korunacaktır. 2016 yılında verdiği bir röportajda yine bu üçlü yapıdan bahsetmektedir (Alain Badiou, 23 Mayıs 2016). Öncelikle kitle hareketi sürekli canlılığını korumalı, gerekirse silahlanmalı kendi içinde sol örgütlenme yaratılmalıdır. Ancak devleti yönetmenin bir yolu bulunmalı ve kitle hareketi ve devlet arasında bir örgütlenme olmalıdır. Bu örgütlenme hem kitle hareketine bağlı hem de devletin üstünde belirli bir güce sahip olmalıdır.

Komünizm evrensel bir vizyon önermiştir. Kimlikleri aşar ama onları görmezden gelmez. Sahici bir komünizm fikrinin gerçekleşmesinin şartı birbirlerinden çok farklı insanların fikri haline gelmesidir. 20. yüzyılda komünizm eşitlik demektir ama eşitlik farkların ortadan kalkması demek anlamına gelmiştir. Eşitlik farkların ortadan kalkması değildir. Hiyerarşik farkların kalkması demektir. Baskıcı olanları kaldırmaktır. Komünizm birçok yeni farklılığın fikridir. Şimdikinden fazla yeni farkların yaratılmasıdır. Kapitalizm her şeyi tek biçimli hale getirir. Komünizm yeni biçimler, farklılıklar yaratmak demektir. Yeni komünizmin anahtar kavramları farklılık ve yeniliktir (Badiou, 2013c: 63). Komünizmin temelinde yeniyi tahayyül etmek vardır. Mevcut realiteden farklı bir realitenin olduğu fikridir. Kapitalizm için yeni, bir biçimdir eskiyi yeni biçimlerde tekrar ortaya sürer. Yeni bütünüyle eskisinden farklı olmalıdır. Badiou’nun kurucusu olduğu örgüt, parti anlayışını reddetmektedir ki bu Leninizm’i reddetmektir. Sınıfı temsil eden bir parti olmadan Leninizm düşünülemez. “Partinin gereğini ve disiplinin gereğini yadsımak [...] proletaryayı burjuvazinin yararına silahsızlandırmaya eşittir” (Lenin, 1977: 31). Badiou’ya göre Leninizm miadını doldurmuştur (2011b: 62). Ama bu örgütsüzlük değildir. Tekil talimatlar veren bir örgüt gerekmektedir. Örgüt disiplini değil, düşünce disiplindir. Sınıflara dair Marksist analiz güvenilir olsa da, kendini sınıfın temsili olarak sunan siyasal inisiyatif geçersizdir. Böyle bir nesnel temsil söz konusu değildir. Merkezi nesnesi parti ve temel politik kavramı proletarya olan dönem Kültür Devrimiyle birlikte kapanmıştır (Badiou, 2013b: 72). Kültür Devriminin ortaya çıkardığı şey parti-devlet biçiminde kurulan bir sosyalizmde politik bir yenilik olanaksızdır (Badiou, 2011b: 91). Sınıfı temsil etmeyen parti fikri, Ortodoks Marksizm’in kabul edemeyeceği bir şeydir.

Bir diğer nokta, klasik Marksist düşünce, sosyalist inşa sürecinden sonra zaten devlet sönmüneceği için devleti tamamen ele geçirmeyi hedeflemektedir. Badiou’ya göre ise artık devlet bir şeyler talep etme, bir dizi talimat önerme, formüle etme meselesidir. Bu anlayış “devlete katılıyoruz demek değil ama devleti kendi siyasal alanımız içine dahil ediyoruz” anlamına gelmektedir (Badiou, 2006a: 98). Bu parlamentarizme katılmak demek değildir. Çünkü katılınca demokrasinin öznel yasasından kaçamayacaktır, Marks’ın dediği gibi demokrasi sermayenin yetkili temsilcisidir. Bu aslında tam da kapitalizmin kendi rasyonelitesinden çıkılamayacağını gösterdiği için önemlidir. Demokratik sosyalist olduğunu iddia eden partilere baktığımızda sosyalist olmayan partilerden farklı bir şey yapamamışlardır. Parlamentarizmin ötesinde kapitalizmin doğası bunu zorunlu kılmaktadır. Badiou’nun savunduğu şey, partileri belirli bir kararı almaya zorlayacak koşulları yaratmaktır (2006a: 99).

Badiou’nun bu düşünceleri Marksizm açısından değerlendirildiğinde burjuva ideolojik ve siyasal olarak “burjuva dünyasının” içinde olduğu eleştirileri yapılmaktadır (Lotta vd., 2014: 153). Bu düalite, sivil toplum-devlet ayrımı sosyalizme değil liberalizme aittir. “İktidarı almadan” toplumu değiştirmek

Marksizmden koptuğu temel noktadır. Bu tahakkümsüz bir politika konseptidir (Toscano, 2014: 16). Badiou'nun yeni komünizm tasarımı bakıldığında anarko-komünizme yaklaştığı söylenebilir. Anarşizmin eleştirilerinden etkilenen ama devlete tamamen karşı olmayan bir düşüncüyü savunmaktadır. "Komünizmin anarşist tahayyülle denetlenmesi bir ihtiyaçtır. Anarşizm iktidarın bütün biçimlerine kuşkuyla yaklaşır. Komünizmin ise siyasal olayın sonuçlarını kolektif beraberlik adına örgütlemeye yönelik çok önemli fikirler vardır. İkisi arasındaki gerilim önemlidir" (Badiou, 2013c: 64). Devletin anarşizmdeki gibi devrim sonrası hemen ortadan kalkmasını değil zayıf tutulmasını savunmaktadır. *Tarihin Uyanışı* kitabında bir tür halkçı diktatörlük dediği yapıdan bahsetmektedir.

Eşitlikçi ve doğrudan hareketin demokrasisi sermayenin iktidarına dayanan eşitsizlikçi ve temsili "demokrasi"ye kesinlikle karşıttır, aynı şekilde halk hareketi tarafından uygulanan "diktatörlük" de ayrı ve baskıcı devletin biçimleri olarak diktatörlüğün kökten biçimde karşısında yer alır. "Halkçı diktatörlük" ile, tam da doğruluğu meşruluğunu ancak kendisinden almasından kaynaklandığı için meşru olan bir otoriteyi ifade ediyoruz: (temsili bir otoritede olduğu gibi) kimse kimseyi vekil tayin etmez, (diktatörlüğe dayalı bir devlette olduğu gibi) hiç kimse, kendi dediğinin herkesin dediği haline gelmesi için bir propaganda ya da polise ihtiyaç duymaz, zira onun söylediği durum dahilinde doğru olan (şeydir) orada olanlar sadece insanlardır; ve orada olanlar ve kuşkusuz bir azınlık teşkil edenler, (orada olmayan insanların oluşturduğu ezici çoğunluk da dahil) ülkelerinin yazgısının kendileri olduğunu ilan etmek için gerekli otoriteye sahiptir. "Kitle demokrasisi" dışında kalan herkese kendi kararlarını sanki bunlar genel bir istencin kararlarıymış gibi dayatır (Badiou, 2011c: 100).

Fakat bu süreç olayın içinde olanaklı olmakla birlikte sürdürülebilir değildir. Badiou'nun dediği gibi devlet belirli bir kimliksel nesne yaratmak zorundadır. Zayıf olsa da bunu yapacaktır. Olayın kendisi devletsiz olabilir, yeni örgütlenme biçimleri de çıkarılabilir ama Olay anındaki kimliksiz anonim halkın, halkçı varoluşu sürdürülebilir değildir. Kimliklendirme yapılacaktır. Çünkü düşmanlar olacaktır ve zayıf devlet anlayışı bu noktada yetersiz kalmaktadır. Çünkü zayıf devlet farklı sorunlarla karşılaştığında zayıflık ona bir avantaj sağlamayacaktır. Bu sorunların ilki içerdeki gerici ve karşı-devrimci güçlerin saldırıdır. İkincisi dış baskılar özellikle emperyalist güçlerin askeri kuşatma ve saldırıları ya da ekonomik baskı ve ambargolarıdır. Üçüncüsü ise hem içerde hem dışarıda gerçekleşecek olan ideolojik dezenformasyondur. Zayıf devlet fikri, bu faktörler karşısında komünist siyaseti güçsüz bırakma tehlikesi içermektedir. Zayıf devletin, yani öncü siyasi yapıların iktidarı ele geçirip yeni bir devlet inşa etmediği devletin, bütün bu sayılanlarla baş etmekte ciddi sıkıntılar yaşayacağı ortadadır. İşin gerçeği iktidarın alınması sorunu devrimin önemli bir parçasıdır. Sadece buna indirgenmesi elbette devletin, devrimin karşılaşılabilecek bütün sorunları çözecek bir baskı aygıtı olarak görülmesi gibi bir yanıla götürür. Ancak devlet aygıtı ele geçirilmeden Badiou'nun dediği gibi siyasi örgütün buyruk vermesi veya kitle-halk örgütlerinin gücünden veya etkinliğinden söz etmek gerçekçi değildir. Badiou için devlet değişemez sadece el değiştirebilir (Badiou, 2007: 110). Ancak yanılmaktadır çünkü devlet sınıf çıkarlarının, çatışmalarının dışında biçimsel varlığı olan bir yapı değildir. Esas mesele devletin kim için, ne için olduğu ve iktidarın nasıl işlediğidir. Sosyalist devletler bürokratik otoriter yapılara dönüşmüş ve devletin diyalektik sönmelişi için gerekli koşulları oluşturamamıştır. Yeniden kapitalizmi restore etmişlerdir. Emperyalizm ve kapitalizm baskın olduğu sürece devletin sönmelişmesi zaten mümkün değildir. Ancak Badiou'nun düşüncesinde önemli olan yan proletarya diktatörlüğü kurumlarına dair yani devletten bağımsız örgütlenmeler dediği yapılara dair geliştirdiği görüşlerdir. Farklı düzeylerde tabanda iktidar dağıtılmalı ve bunun için farklı kurumlar geliştirilmelidir. Bu kurumlar hem kitlelerin katılımını sağlamalı hem de öncü ve kitlelerin inisiyatifini dengelemelidirler. Aksi halde devlet tıkanmakta ve halkı boğmaktadır. Üstüne üstlük komünizmin tam tersi istikamete gitmektedir. Bunun ötesinde komünizmin tarihindeki temel sorunlardan biri olarak terör ve şiddet meselesini ele almak gerekmektedir.

Komünizm ve Terör Sorunu

Komünizm kavramının tarihsel bir yük olarak taşıdığı en büyük sorunlardan biri terördür. Badiou'nun asıl meselesi bir propaganda olarak kullanılan komünizmin zorunlu olarak terör ürettiği düşüncesini reddetmektir (Badiou, 2015: 11). Fransız Devriminde de Jakoben terörü iç fikir ayrılıklarından değil; kriz, savaş ve iç savaştan kaynaklanmıştır. Muhafız görüşlerin yok edilmesi gerekmeyen bir karar alma protokolü bulunabilir. Bireyler çokluğu hakikat sürecine dahil olursa, sürecin inşası üretimi yapacak ve kendisi değişken olan kolektif sorgulayıcı figürün inşasını da beraberinde getirecektir. İki değerli bir mantık yaratmak zorunlu değildir. Başarısızlık devrimler kendi geleceklerini kendi dinamik

siyasetleriyle belirleyemedikleri, kendileri adına konuşamadıkları anlarda kaçınılmaz görünmektedir. Politika bir inşa sürecidir. Özgürleşme siyasetinin baş düşmanı kurulu düzenin yönettiği şiddet değildir, nihilizmin içselleşmesi ve ona eşlik eden gaddarlıktır. Badiou'nun son dönemde geliştirdiği “nokta” kavramı, sekansa yön veren karar verme momentidir. Başarısızlıklar yanlış noktaya nişan alınmasından kaynaklanmaktadır (Badiou, 2011b: 35). Başarısızlıklar nokta içinde tespit edilebilir. Seçimin yıkıcı sonuçlar doğurduğu noktayı saptamak bulmak yeniden inşa etmek gereklidir. Üç tür başarısızlık vardır (Badiou, 2011b). Birincisi karşı devrimci güçler tarafından mağlubiyet (Paris Komünü), ikincisi geniş kitle hareketinin sönmülmesi (68 Mayıs'ı), üçüncüsü sosyalizmi özgür katılım temelinde düzenleme ve dönüştürmede başarısızlık (Kültür Devrimi).

Şiddet yanlış kullanıldığında bir hatadır. Dört şiddet türü vardır (Badiou, 2015: 12). Birincisi, komünizm fikri devrimle birlikte düşünülmüştür. Devrim kolektif şiddettir, sömürenlerin aygıtlarına yönelik meşru şiddet ve iktidarı almak gibi düşünülür. İkincisi, karşı devrime karşı şiddettir. Üçüncüsü, bütün toplumu kökten dönüştürmek için uygulanan zorlama olarak şiddettir (Tarım alanlarının ortaklaştırılması, hızlı ve merkezi endüstrileşme, obskürantizme karşı mücadele vb.). Dördüncüsü ise iki hayat tarzı (proleter ve burjuva hayat tarzları) arasında görülen ve partinin içine yansımış olan, bir tarafı tasfiye etme olarak şiddet. Badiou bunları; devrimci (iktidarı ele geçirme), diktatoryal (eski rejimin kalıntılarını temizleme), dönüştürücü (yeni toplumsal ilişkileri ortaya çıkarma), siyasi şiddet (parti ve devlet içindeki çatışmalar) olarak adlandırmaktadır.

Devrimci motif ne geleneksel tikelliğe kendini bağlamalı ne de tikelliklerin yok edilmesini savunmalıdır. İlki zaten sağcılaşma demektir. İkincisi ise Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi* kitabında açıkladığı terördür (Hegel, 2004: 359). Genel irade tüm tikel iradeleri yok eder, bu Hegel'e göre mutlak ve soyut özgürlüktür. Halbuki Badiou'ya göre “politika eşitliğin hüküm sürdüğü, herkes için yaşanabilir o ortak alana ışık tutar” (Badiou, 2011b: 21). Burada şu sorun akla gelmektedir; gerici güçler (faşist ve karşı devrimci bütün güçler) mağlup edilmeden komünizme geçmek mümkün müdür? Yani saydığı dört şiddet türü arasında üçüncü ve dördüncü şiddet türlerini uygulamak yanlıştır. Yirminci yüzyıl sosyalizmindeki hataları tekrarlamamak adına bunlara başvurmak gerekmektedir. Ancak ilk ikisi şayet sosyal ve politik bir dönüşüm (kapitalizmin ötesine geçmek) isteniyorsa kaçınılmazdır. Dolayısıyla hepsi Badiou'nun dediği gibi hatalı olarak görülemez daha doğrusu a priori olarak koşullar ele alınmadan yanlış olarak görülemez. Aksi halde Paris Komünü örneğinde olduğu gibi yeni sistemi yerleştirmeden yok olmak kaçınılmazdır. *Fransa'da İç Savaş* kitabı bu konuda yeterince bilgi vermektedir (Marx, 2011).

Badiou'ya ya göre üçüncü sekansta şunlar kabul edilmeli; kapitalizm barbarlığına karşı komünist fikrin mutlak zorunluluğu, bu fikri devlette cisimleştirmeye çalışmanın tartışmasız terör üreteceği, terörün koşullarda yatan kökenleri ve komünist fikrin tam da bu terör antagonizmasının kökten kısıtlanmasına yönelik bir siyasi kullanımının olanaklılığı (Badiou, 2015: 16). Terörü esasen isyan veya savaşın devlet yoluyla devam ettirilmesi olarak görmektedir. Oysaki komünist hipotezin yol gösterici ilkesi düşmanı yok etmek değil, çelişkilerin olumlu şekilde çözülmesidir, yeni bir kolektif biçimlenimin siyasi inşasıdır. Emperyalist müdahaleler, katliamlar, iç savaş koşullarında sosyalist rejimler metanetli kadro eksikliğinden, üstben (süperego) buyruğundan ve kronik endişeden oluşan bir siyasi öznellik yaratmıştır (Badiou, 2015: 17). Liderler belirsizlik, cehalet, ihanet korkusunun belirleyici olduğu bir iklimde kararlar almıştır. Her çelişki, antagonistik ve ölümcül derecede iç çelişki gibi görülmüştür. Burada Badiou, Mao'nun halkın kendi içindeki çelişkilerle, halkın düşmanla arasındaki çelişkilerin ayrılması gerektiğine dair tespitini tekrar etmektedir. Çünkü Mao'ya göre halk ve düşman arasındaki çelişkiler uzlaşmaz çelişkiler ancak halkın kendi içindeki çelişkiler uzlaşmaz çelişkiler değildir (Mao, 2008: 156). İç savaşta kendinden olmayanı öldürme, galibiyete şaşırın sosyalist devlette yerleşik hale gelmiştir ve devletin temellerinden birini oluşturmuştur. Badiou'nun terörle ilgili tespitleri doğru olmakla birlikte önerdiği şey öz savunma olarak şiddet uzun vadede kazanımları korumak için yeterli olmayabilir yani devlet iktidarı alınmadan ya da devlet olmasa da devlete eş güçte yeni iktidar biçimleri üretmeden kazanımlarını savunmak zordur hatta imkansızdır. Bu Paris Komünü, Münih (Bavyera) Sovyet Cumhuriyeti, İspanya İç Savaşı gibi olaylarda görülmektedir. Badiou'nun savunduğu model belki ancak toplumun büyük çoğunluğunun komünist dönüşüme destek vermeye başlamasından sonra uygulanabilir. Badiou'nun temel iddiası komünizm fikri ve terör arasında zorunlu bir bağ olmamasıdır. Burada mesele zamandır Sovyet devleti her sorunu acil radikal kararlarla bertaraf etmeyi istemiştir. Çin de ise uzun vadeli eğilimler önemli olmuştur. Uzun vadede antagonizmaların üzerinden gelmek halk içindeki çelişkilerin doğru çözülmesidir ki bu da demokrasidir. Her siyasi sorun ortak olarak tanımlanmış

yönelim birliği sorunudur. Tahakküm yerine uzun vadede kuvvetlerin muhafazası önemsenmelidir. Terör fikre karşıdır, sorunu örtbas eder kolektif ilişkiyi yok edecek şekilde zorlar ve içerden ihaneti yeniden üretir. O zaman mesele sorunların formülasyonu ve çözümüne olabildiğince zaman verme becerisine bağlıdır. Fikir tahakkümün ve aciliyetlerin yerleşik zamanıyla yarışmamalıdır. Komünizm fikri kapitalizmin rakibi değildir (Badiou, 2015: 21). Halkın arasındaki çelişkilerin doğru biçimde ele alınması zamana özgü bir yavaşlık gerektirir. Bu yavaşlık demokrasinin parçasıdır. Yeni komünizmin çalışma süresi, artı değerın üretilmesiyle ilgili çalışma süresiyle aynı şekilde ölçülemez. Komünizmin zamanı sermayenin zamanı değildir. Terör düşmandan etkilenmekten ve düşmanla mimetik rekabete girmekten kaynaklanır. İsyân ve savaş müşterek düzen inşa etmenin koşullarını birbirine karıştırır. Olay ile durumun devlette kaynaşmasıdır. Öbür taraftan kapitalizmle rekabet fikrin terk edilmesine yol açar. Terör vazgeçiş olup çıkar çünkü gücü muhafaza etmeye yönelik değildir. Terörün bir diğer sorunu da, devletin insanları, müzakereleri uygulamaya geçirirken politize etmemiş olmasıdır. Yeni komünizmde artık söz konusu olan devrimin aciliyeti değil, mevcut olan her şeyin yeni bir uzama göre eğilip bükülmesi, yeni boyutlar kazanmasıdır. Komünizmin “mekanlarının hem de zamanının mutlak bağımsızlığını bulacağız” (Badiou, 2015: 22). Bu terörün hem sebebi hem de bedeli olan komünist fikirdeki eksikliklerdir.

SONUÇ

Badiou'nun parti-devlet modeli yerine önerdiği siyasal iktidar biçimi (üçlü yapı) sosyalizmin 20. yüzyıldaki yanlışlarından çıkartılmış gerçekçi eleştiriler üzerine inşa edilmiş düşüncelerdir. Ancak söz konusu yapının nasıl kurulacağı asıl sorunu oluşturmaktadır. Giriş bölümünde belirtildiği gibi Marx'ın da özellikle bu konuda detaylı fikir belirtmediği söylenebilir. Bunun sebebi detayların konjonktüre, güç ilişkilerine, kültüre ve genel anlamda koşullara bağlı olmasıdır. Fakat nasıl sorusuna cevap verilemediği gibi olması gerekene (üçlü yapıya) dair şöyle bir genel çıkarım yapılabilir. Belirli etik ilkeler bağlamında Badiou'nun eleştirileri doğrudur ama politik olarak yetersizdir (örneğin sorunların çözümünde hemen şiddete başvurmamak veya hakikatin savunulması konusundaki itidal gibi etik anlayış hakkaniyetlidir). Bu durum etik ilkeler ve politikanın yapısı arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bu ikisi tamamen ayrılamaz. Çünkü ikisi de doğru ve iyi yaşamın ne olduğu sorularına cevap vermektedir. Politika normatif etik ilkeleri göz önüne almak zorundadır. Çünkü almadığı taktirde kendi hedeflediği ve uygulamak istediği ilkelerden kopacaktır. Bu ilkeler zafer takıntısıyla kendi halkı üzerinde baskıcı otoriter bir devlete dönüşmemek, farklı inisiyatif kanallarının önünün tıkanmaması, halk içindeki bazı çelişkilerin çözümünün zamana bırakılması gibi metinde anlatılan pek çok önemli noktadır. Fakat politika belirli bir zaman ve mekandaki güç ilişkileri ve pratik gerekliliklerle ilişkilidir. Dolayısıyla politik özne (siyasi örgüt) normatif ilkeleri amaç olarak görebilir ama konjonktür içinde her zaman ona uygun davranamaz.

Bazı kazanımları sağlamak veya çelişkilerin çözülmesini zamana bırakmak kapitalizmle mücadele etmeden farklı bir zamana dayanmak ilkesel olarak doğrudur. Çünkü komünizmin amacı zaten boş zamanı genişletmek ve genel olarak sermayenin zamanını değiştirebilmektir. Ancak bunlar sosyalizm, dünyanın genelinde gerçekleşmeden mümkün değildir (Marx ve Engels, 1976: 86). Komünizm fikriyle, hipoteziyle şiddet arasında zorunlu bir bağıntı olmadığını, parti-devlet terörü olarak görünen komünist fikrin aslında koşullardan dolayı böyle olduğunu günümüz koşullarına uyarlandığında bundan kurtulabileceğini söylemektedir. Şiddetle, baskıyla ilişkilenenin düşmanla (kapitalist devletlerle) rekabete girmenin sonucu olduğunu Badiou görmektedir fakat bu belirli bir noktaya kadar kaçınılmazdır, günümüz koşullarıyla bir ilgisi yoktur. Dönüşümün gerçekleşmesini istemeyen genel olarak karşı devrimci olarak adlandırılacak büyük güçler vardır. Bu gerçekliğe örnek olarak; Paris Komünü, 1918 Alman Devrimi veya başka Sovyet Cumhuriyetlerinin sonu hatta seçimle iktidara gelen Allende'nin ve yönetiminin darbeye yok edilmesi gösterilebilir. Şiddet siyasetin kendisiyle zorunlu olarak bağlantılıdır (Marx, 2017: 719). Badiou; komünist idea, fikir ya da hipotez haklı olduğu için zaten şiddete ihtiyaç yoktur eninde sonunda haklılık anlaşılacaktır gibi bir noktaya varmaktadır. Fakat bu ütopyik bir beklentidir.

Parti ve devletin ayrılması zayıf devlet demek değildir. Sürekli zayıf olan devlet gerçekçi değildir. Onun yerine klasik Marksist tasarımdaki önce devrimin bazı görevlerini yerine getiren güçlü bir devletin giderek sönümlenmesi fikri daha gerçekçi ve olanaklıdır. Ancak bu da sosyalizmin tamamlanmasının dünya genelinde olanaklı olmasıyla ilgilidir. Çünkü düşman devletlerin olduğu bir durumda zayıf devlet işe yaramaz. Sorun, devletin zayıf olması değil devletin hangi kurumlar veya aygıtlara sahip olduğu ve

nasıl bir yapısı olduğudur. Çünkü zayıf devlet olduğu zaman belirli işlevleri yerine getirecek diğer yapıların örneğin konseylerin veya komünlerin yeterli olup olmadığı her zaman şüphelidir. Devlet bunların bütünlüğünü anlatmaktadır. “Asıl görev, Devlet’ten uzaklaşıp ona bir mesafe almak yerine, Devlet’in devletçi olmayan bir biçimde işlemlerini sağlamak olmalıdır” (Zizek, 2011: 249). Zizek’in belirttiği gibi işçi devleti bir oksimorondur. “Proletarya diktatörlüğü ancak devletin kendisinin yeni popüler katılım biçimlerine dayanarak kökten dönüşmesi halinde etkili bir biçimde söz konusu olabilir” (Zizek, 2011: 250). Devletin boğucu hale gelmesini engellemek zayıf devlet demek değildir. Devleti faydalı olduğu alanlarda tutmak gerekir. Devletin, müdahalesinin zarar verdiği durumlarda ise olmaması gerekir. Örneğin üretim araçlarının toplumsal mülkiyete çevrilmesi, çeşitli haksızlıklar gerçekleşmesin diye devlet tarafından yapılmalıdır. Özerk birtakım gruplar tarafından değil. Yerel komünlerin ötesinde bir birlik olmak zorundadır. Bu da zayıf devleti değil güçlü devleti gerektirir. Bunun ötesinde işlevsel olabilmesi için devlete teknolojik olarak merkezi idareyi gerektiren hizmetler bırakılmalıdır (Terray, 2015: 200). Zayıf devlet *a priori* olarak daha işlevseldir diye düşünmek bir yanılgıya götürmektedir.

Badiou’nun parti-devlet modeline yönelttiği eleştiri doğrudur. Partinin işçi sınıfını temsil etme gücü yoktur şayet olsa bile yine de bu çoğunluğun diktası olurdu. Halkın, sınıfın kendi öznelliğini ortaya koyabileceği başka örgütlenmeler olmalıdır ki buna demokrasi demektir ve bu yaklaşım doğrudur. Aynı şekilde sınıfın partiyle, partinin de liderle özdeşleştirilmesi gibi Marksist düşüncenin kendisiyle alakası olmayan lider kültlerinin oluşması belki zamanında halkın psikolojisi için gerekli görülmüş olsa da doğru değildir uzun vadede bir yozlaşmaya sebep olmuştur.

20. yüzyıl sosyalizminde sosyalist devletler devrimcilik ve pragmatik olarak kendi devlet çıkarları arasında kalmışlardır. Bu da sahte enternasyonalizmlere zemin hazırlamıştır. Tek ülkede sosyalizmin tamamlanması mümkün değildir sosyalizm küresel düzeyde tamamlanabilir. Bu anlamda Badiou haklıdır. Ancak politik iktisadı (ekonomi politikası) göz ardı etmek doğru değildir. Ekonomi politikası atlamak Badiou’nun sosyalizm ve komünizm arasındaki ayrımı görmesini engellemektedir. Bu da geçiş dönemini doğru değerlendirememeyi getirmektedir. Bunun ötesinde Badiou kapitalist devlet ve sosyalist devlet arasında bir ayrım yapmamaktadır. Hatta ona göre sosyalist devlet diye bir şeyin anlamsız olduğu anlaşılmaktadır.

Badiou’nun “hata yanlış yere nişan almaktan kaynaklanır” sözü eksiktir çünkü koşulları, olanakları ve kazaları görmezden gelmektedir. Doğru hedefe nişan alınsa da yanlış gitme ihtimali vardır. Bu düşüncedeki yanlışlık politikanın doğasıyla ilgili bir yanlış anlamayı getirmektedir. Demokrasi anlayışında kitle örgütleri arasında yönelim birliği yoksa bu durumda çelişkilerin zamanla çözümlenebileceğini düşünmek sorunludur. Siyasi örgütün otoritesi toplum üstündeki meşruiyeti çok güçlü olursa, devletle mesafeli olması anlaşılabilir devlet sadece belirli işlevleri yerine getiren bir yönetim aracı düzeyine indirilebilir fakat bunun devrimci geçiş süreci olmadan mümkün olduğunu düşünmek ütöpik olacaktır. Devlete tamamen hakim olmadan, onu sadece bir yönetim aygıtına çevirmek mümkün değildir. Devrimci iktidar için hem aşağıdan hem yukardan eşgüdüm sağlanmalıdır. Yönetimi tamamen halkın çeşitli düzeylerde örgütlendiği konseylere bırakmak da mümkün değildir. Çünkü halkın, emekçi sınıfların kendiliğinden sosyalizme eğilimli olduğu düşüncesi doğru değildir. Her zaman kapitalist yola sapma tehlikesi vardır. Devlet bir araç olduğu sürece sorun değildir ama devletin baştan itibaren zayıf olması mümkün değildir. İşçi devletinin işlevlerini yerine getirecek kurumlar, yerine göre komünler ya da konseyler federasyonları olarak parçalı iktidar yapıları düşünülebilir ancak bunlar devrim sonrası değil, devlet sönümlendikçe güçlenmelidir. Tabandan demokrasi ve özyönetim yapılarına yönelme olmalıdır (Poulantzas, 2006: 292). Sendikaların güçlü olması belirli görevler için bölgesel federasyonların güçlü olması gibi şeyler olmalıdır. Üretim üzerinde memurlar yerine işçi denetimi olmalıdır. Planlama da merkezi değil demokratik olarak hazırlanmalıdır. Bunlar sistemin kendini dönüştürebilmesi için gereklidir. İnsanların kendilerini sistemin sahibi özneler olarak görmeleri gerekir. Bu da her düzeyde siyasete katılımı mümkünür.

Devlet gibi hiyerarşik yapılar sınıf sistemleri geliştirme eğiliminde olurlar (Sweezy, 2010: 150). Doğru güçler ve kurumlar oluşturulmadan, toplumdaki sınıflaşma veya eşitsizliğe yönelik güçlü eğilimlerin önüne geçilemez. Dolayısıyla sosyalizm ve komünizm aşağıdan gelecek özgürlükçü hareketlere de alan açmak zorundadır. Böylelikle sosyalizm, kaçınmak isteği ayrı bir yöneticiler grubu ya da bürokrat tabakaların oluşmasının önüne geçebilir. Yönetimsel ve demokratik kurumların bütünselliğini sağlayan bir yapı olmalıdır. Asıl mesele yöneticilerin aynı kişilerden oluşan bir azınlık olmaması ve yöneticilerin sirkülasyon halinde olmasıdır. Yani yönetenler ve yönetilenler diye net bir ayrımın olmaması gerekir. Yoksa ayrıcalıklı bir yönetici katman ya da sınıf oluşur ve bunun yozlaşması ve despotlaşması

kaçınılmaz olur. Bu grubun toplumun isteklerinin ve ihtiyaçlarının farklılığını yakalaması mümkün olmaz. Ancak devleti anarşistler gibi tamamen azınlığın çoğunluğu sömürdüğü bir aygıt olarak görmemek gerekir. Mesele devlet iktidarının nasıl kurulduğu ve kime hizmet ettiği. Sorun devletin kendisi değil ama yapısıdır. Bütünleştiren bir yapı olmadan ortaklığın oluşturulması veya çıkarların uzlaştırılması mümkün olmaz. Duruma göre merkezileşme ve bürokrasi de olabilir. Bürokrasi olmadan devletin işlevsel olması mümkün değildir ama bürokratlar halkın üstünde, onu yöneten değil halkın hizmetinde olanlar olmalıdır. Bürokrasinin kalkması daha sonra devletin gereksizleşmesiyle olanaklıdır. Devletin güçlü olması otoriter olması demek değildir. Siyasal teknokratik bir kastın egemenliği olmamalıdır. Mesele devletin zayıf olması değil değişime açık olmasıdır. Devrimci aşamadan sonra gerekli reformları yapabilmesi, zayıflıkla değil ama esneklik ve güçlerin doğru dağıtılmasıyla olanaklıdır. Üçlü yapı, parti-devlet modeli karşısında baskıcı olmadığı ve iktidarı tek elde toplamadığı için daha doğru bir model gibi görünmektedir fakat devletin zayıflığı meselesi ancak pratikte, politik konjonktür içinde çözüme kavuşabilir. Yani kriter yaşamın kendisi olmalıdır. İkinci sekanstan mutlak bir kopuş bir önyargı da olabilir. Dolayısıyla Badiou'nun görüşlerinin anlattığı şekilde uygulanamayacağı söylenebilir. Fakat bunları komünist ideaya ya da hipoteze yaklaştıran etik ilkeler olarak görmek gerekmektedir. Sonuç olarak Badiou'nun yeni komünizm düşüncesinin etik ilkeler (kendi değişimiyle olaydan sonra gelecek siyasi hakikatin etiği olarak) ve 20. yüzyılın eleştirel değerlendirilmesi olarak önemli olduğu ama çözüm olarak ikna edicilikten uzak olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Badiou, A. (2006a), Etik, çev: Tuncay Birkan, İkinci Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2006b), Metapolitics, tran: Jason Barker, 1st Edition, Verso Books, London.
- Badiou, A. (2007), Being and Event, tran: Oliver Feltham, Paperback Edition, Continuum Publishing, London.
- Badiou, A. (2010), "Komünist Hipotez", Express Dergisi, 113, s. 56-58.
- Badiou, A. (2011a), "Komünizm İdeası", Bir İdea Olarak Komünizm, Editörler: A. Badiou ve S. Zizek, çev: A. Ergenç ve E. Kılıç, s. 12-27, Birinci Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2011b), Komünist Hipotez, çev: Oylum Bülbül, Birinci Baskı, Encore Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2011c), Tarih'in Uyanışı, çev: Murat Erşen, Birinci Basım, Monokl Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2012a), "İdeası Komünizm Olan Şey", Komünizm Fikri, Editörler: A. Badiou ve S. Zizek, çev: O. Doğan ve S. Kılıç ve H. Barışcan, Birinci Baskı, s. 11-21, Metis Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2012b), Sonsuz Düşünce, çev: I. Ergüden ve T. Birkan, İkinci Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2013a), Yeni Bir Siyaset için Felsefe, çev: B. Özkul ve E. Ünal, Birinci Baskı, Encore Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2013b), Yüzyıl, çev: Işık Ergüden, İkinci Baskı, Sel Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2013c), Arzu, Angajman, Sadakat. Yücel Göktürk ve SılaTanilli ile söyleşi. Express Dergisi. Kasım-Aralık 2013, S. 139. s. 60-63.
- Badiou, A. (2015), "Komünizm Fikri ve Terör Meselesi", Komünizm: Yeni Bir Başlangıç, Editör: S. Zizek, çev: N. P. Arın ve A. Çiltepe ve A. Aşkın, Birinci Baskı, s. 11-22, Metis Yayınları, İstanbul.
- Badiou, A. (2016). Alain Badiou on Politics, Communism and Love. Grece Hebdo ile söyleşi. Verso Books. 23 Mayıs 2016. Çev. David Broder. <https://www.versobooks.com/blogs/2652-alain-badiou-on-politics-communism-and-love>.
- Badiou, A. (2018). We Are at a New Beginning of Marxist Thought. Mathieu Dejean ile söyleşi. Verso Books. 28 Ağustos 2018. Çev. David Fernbach. <https://www.versobooks.com/blogs/4133-alain-badiou-we-are-at-a-new-beginning-of-marxist-thought>.
- Bir, Ç. (2023). Devrim, Darbe ve İsyan: Blanqui'den Foucault'ya, Marcos'tan Badiou'ya Bazı Yanılgıların Düzeltilmesi. *Toplum ve Ütopya Sosyal Bilimler Web Sitesi*, 28 Ocak 2023. www.toplumveutopya.com/devrim-darbe-ve-isyan-blanquiden-foucaultya-marcostan-badiouya-bazi-yanilgilarin-duzeltilmesi-cagan-bir/
- Draper, H. (1990), Proletarya Diktatörlüğü Tartışması, çev: Osman Akınhay, Birinci Baskı, Belge Yayınları, İstanbul.
- Hallward, P. (2003), Badiou, A Subject to Truth, 1st Edition, University of Minnesota Press, Minneapolis.

- Hegel, G. W. F. (2004), *Phenomenology of Spirit*, tran: A. V. Miller, Oxford University Press, New York.
- Lenin, V. (1977), *Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı*, çev: Muzaffer Kabagil, İkinci Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Lenin, V. (1990), *Ne Yapmalı*, çev: Muzaffer Ardos, Üçüncü Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Lotta, R., Duniya, N., A., K.J. (2014), *Alain Badiou Eleştirisi*, çev: S. Göbelez ve B. Şannan, Birinci Baskı, Patika Yayınları, İstanbul.
- Mao, Z. (2008), *Pratik ve Çelişki Üzerine*, çev: Ahmet Kırmızıgül, Birinci Baskı, Epos Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2011), *Fransa'da İç Savaş*, çev: Arda Dağlar, Birinci Baskı, Yazın Yayıncılık, İstanbul.
- Marx, K. (2017), *Kapital 1. Cilt*, çev: M. Selik ve N. Satlıgan, Onuncu Baskı, Yordam Kitap, İstanbul.
- Marx, K. ve Engels, F. (1976), *Seçme Yapıtlar cilt 1*, çev: M. Ardos ve S. Belli ve A. Kardam ve K. Somer, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. ve Engels, F. (1979), *Seçme Yapıtlar cilt 3*, çev: M. Belli ve S. Belli ve S. Erdoğan ve Ü. Oskay ve K. Somer, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Poulantzas, N. (2006), *Devlet, İktidar, Sosyalizm*, çev: Turhan Ilgaz, Birinci Baskı, Epos Yayınları, Ankara.
- Sweezy, P. (2010), *Marxizm Üzerine Dört Ders*, Çev: Tuncel Öncel, İkinci Baskı, Yordam Kitap, İstanbul.
- Terray, E. (2015), "Günümüzde Komünizm", *Komünizm: Yeni Bir Başlangıç*, Editör: S. Zizek, çev: N. P. Arın ve A. Çiltepe ve A. Aşkın, Birinci Baskı, s. 197-203, Metis Yayınları, İstanbul.
- Toscano, A. (2014), *İsyen Zamanlarında Felsefe*, çev: Mehmet Öznur, Birinci Baskı, Encore Yayınları, İstanbul.
- Zizek, S. (2011), "Baştan Nasıl Başlanır?", *Bir İdea Olarak Komünizm*, Editör: S. Zizek, çev: A. Ergenç ve E. Kılıç, Birinci Baskı, s. 237-256, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.